

Agata Zygmunt-Ziemianek

Edukacja w kontekście zmian demograficznych w województwie śląskim

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Fundusze Europejskie
dla Śląskiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Województwo
Śląskie

Raport opracowano w ramach projektu „Śląskie. Obserwatorium edukacji”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+)

**Edukacja w kontekście zmian
demograficznych
w województwie śląskim**

Agata Zygmunt-Ziemianek

**Edukacja w kontekście zmian
demograficznych
w województwie śląskim**

Recenzja naukowa

Dr hab. inż. Anna Skórska, prof. UE

Raport został wykonany w ramach projektu
pn. „Śląskie. Obserwatorium edukacji” realizowanego w ramach Funduszy Europejskich dla Śląskiego 2021–2027 (Europejski Fundusz Społeczny+),
Priorytet: FESL.06.00 – Fundusze Europejskie dla edukacji,
Działanie: FESL.06.04 – Strategiczne projekty dla obszaru edukacji.

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Województwo
Śląskie

Spis treści

Wprowadzenie	7
1. Główne wnioski i kluczowe rekomendacje	11
1.1. Główne wnioski	11
1.2. Kluczowe rekomendacje	13
2. Założenia metodologiczne	15
2.1. Cel badań	15
2.2. Problematyka badawcza	15
2.3. Procedura badawcza oraz metody badawcze	17
2.3.1. Analiza danych zastanych	17
2.3.2. Zogniskowany wywiad grupowy	19
3. Sytuacja demograficzna województwa śląskiego – stan aktualny i prognozy	21
3.1. Powierzchnia, podział administracyjny oraz stan ludności	21
3.2. Struktury ludności	23
3.3. Ruch naturalny ludności	32
3.4. Ruch wędrówkowy ludności	35
3.5. Prognoza ludności na lata 2023–2060	37
4. Wychowanie przedszkolne w województwie śląskim	43
5. Szkolnictwo podstawowe w województwie śląskim	53
5.1. Szkoły podstawowe (bez szkół specjalnych)	59
5.2. Szkoły podstawowe specjalne i oddziały specjalne przy szkołach podstawowych	70

6. Szkolnictwo ponadpodstawowe	85
6.3. Licea ogólnokształcące	88
6.4. Technika	99
6.5. Szkoły branżowe I i II stopnia	109
6.5.1. Szkoły branżowe I stopnia	109
6.5.2. Szkoły branżowe II stopnia	119
7. Dzieci cudzoziemskie w przedszkolach i szkołach województwa śląskiego	129
7.1. Przedszkola i punkty przedszkolne	129
7.2. Szkoły podstawowe	133
7.3. Licea ogólnokształcące	137
7.4. Technika	140
7.5. Szkoły branżowe I stopnia	144
8. Szkolnictwo wyższe	149
9. Głos ekspertów na temat stanu i prognoz dotyczących edukacji w województwie śląskim w kontekście zmian demograficznych	153
9.1. Obecna sytuacja demograficzna i jej implikacje dla szkół działających w województwie śląskim	153
9.2. Strategie działania realizowane w jednostkach samorządu terytorialnego w warunkach depopulacji i malejącej liczby uczniów	159
9.3. Dobre praktyki w zakresie zarządzania oświatą samorządową w warunkach depopulacji	167
9.4. Potrzeby i oczekiwania samorządów wobec spodziewanych zmian demograficznych	171
10. Wnioski i rekomendacje	177
10.1. Wnioski	177
10.2. Rekomendacje	179
Bibliografia	183
Spis tabel	185
Spis wykresów	191
O autorce	193

Raport *Edukacja w kontekście zmian demograficznych w województwie śląskim* powstał w ramach projektu Samorządu Województwa Śląskiego *Śląskie. Obserwatorium Edukacji*. Opracowanie prezentuje efekty prac badawczych zrealizowanych przez zespół naukowców i naukowców z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, zrzeszonych w Obserwatorium, którzy podjęli się zdiagnozowania wyzwań związanych z funkcjonowaniem edukacji w regionie.

Jednym z obszarów podlegających analizie jest oddziaływanie sytuacji demograficznej na sytuację w placówkach edukacyjnych działających w województwie śląskim. Zmiany populacyjne, jakim podlega ten region, wskazują na wyjątkowo zaawansowane procesy związane ze starzeniem się społeczeństwa, co w istotny sposób wpływa na wielkość populacji uczniów szkół poszczególnych szczebli. Samorządy stają przed szeregiem wyzwań związanych z dostosowywaniem liczby placówek i oddziałów szkolnych do tych przeobrażeń. Na przestrzeni ostatnich 10 lat zmiany te miały charakter nieliniowy ze względu na notowane w tym czasie gwałtowne wzrosty i spadki liczby uczniów w szkołach różnych typów, co było bezpośrednim skutkiem reformy systemu oświaty z 2017 roku, likwidującej gimnazja, wprowadzającej ośmioletnią szkołę podstawową i wydłużającej edukację w szkołach ponadpodstawowych o rok. Wdrożenie tych zmian spowodowało w różnych okresach dynamiczny wzrost liczby uczniów szkół poszczególnych szczebli, spowodowany kumulowaniem się roczników realizujących obowiązek szkolny według starych i nowych zasad, co generowało okresowo potrzebę zwiększania liczby placówek, oddziałów szkolnych oraz etatów nauczycielskich. Ważnym czynnikiem wpływającym na gwałtowny wzrost wielkości populacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym i edukacją szkolną był wybuch wojny w Ukrainie w roku 2022. Napływ uchodźczy spowodował potrzebę rozszerzenia infrastruktury szkolnej, co było widoczne w szczególności w pierwszym roku trwania pełnoskalowego

konfliktu zbrojnego, tj. w roku 2022, jak również w roku 2024, kiedy wprowadzono obowiązek szkolny i obowiązek nauki dla dzieci i młodzieży z Ukrainy przebywających w Polsce, uzależniając od jego realizacji uzyskiwanie świadczeń 800+ oraz Dobry Start. Jednak spowodowanego tymi wydarzeniami czasowego wzrostu liczby uczniów nie można traktować jako trwałego trendu, który jest w stanie odwrócić skutki starzenia się demograficznego w regionie. Prognozy demograficzne dla województwa śląskiego wskazują jednoznacznie na kurczenie się populacji dzieci i młodzieży w perspektywie kolejnych 30 lat, co skłania samorządy do poszukiwania rozwiązań, które pomogą im elastycznie i skutecznie reagować na dokonujące się zmiany.

Raport otwiera rozdział I prezentujący najważniejsze wnioski i kluczowe rekomendacje płynące z przeprowadzonych analiz. Rozdział II zawiera charakterystykę założeń metodologicznych, stojących u podstaw zrealizowanych badań. W rozdziale III zaprezentowano zarys sytuacji demograficznej województwa śląskiego z uwzględnieniem dynamiki zmian stanu i liczby ludności, a także ruchu naturalnego i wędrownego w okresie od 2015 do 2024 roku. Ta część pracy zawiera również omówienie prognoz ludnościowych dla regionu do roku 2060. Rozdział IV dotyczy wychowania przedszkolnego – przedstawiono i omówiono w nim między innymi liczbę przedszkoli i oddziałów w przedszkolach oraz odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną. Analizy uwzględniają dane za ostatnią dekadę w podziale na powiaty. Kolejne dwa rozdziały (V–VI) zawierają charakterystykę sytuacji w szkołach poszczególnych szczebli i typów (szkoły podstawowe, szkoły podstawowe specjalne, licea, technika, szkoły branżowe I i II stopnia), z uwzględnieniem takich informacji, jak: liczba placówek, liczba oddziałów szkolnych, liczba uczniów, przeciętna wielkość oddziałów szkolnych oraz liczba nauczycieli w przeliczeniu na etaty. W przypadku tych analiz również uwzględniono okres od 2015 do 2024 roku i podział na powiaty. Osobny rozdział poświęcono charakterystyce dzieci cudzoziemskich pobierających naukę w szkołach województwa śląskiego. Do analiz przyjęto okres 2021–2024 w celu ukazania dynamiki wzrostu liczby uczniów wynikającego z napływu uchodźczego z roku 2022. Rozdział VIII zawiera syntetyczne informacje na temat działających w województwie śląskim szkół wyższych z uwzględnieniem danych dotyczących liczby i typów szkół, studentów i absolwentów poszczególnych trybów. Rozdział IX zawiera

analizę wyników badania fokusowego przeprowadzonego wśród ekspertów reprezentujących wydziały zajmujące się sprawami edukacji w jednostkach terytorialnych województwa śląskiego. Osoby te zabrały głos na temat problemów, z jakimi mierzą się samorządy w obliczu aktualnych i prognozowanych zmian demograficznych w regionie. Raport zamyka zestawienie wniosków i rekomendacji płynących z przeprowadzonych analiz.

1. Główne wnioski i kluczowe rekomendacje

1.1. Główne wnioski

- 1. Województwo śląskie doświadcza systematycznej depopulacji.**
W latach 2015–2024 nastąpił ubytek mieszkańców o ponad 279 tys., tj. o 6,1%. Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego wskazują na dalsze zmniejszanie się populacji województwa śląskiego – do 2026 roku liczba mieszkańców może spaść o około 1/4, czyli o ponad milion osób.
- 2. Województwo śląskie notuje ujemne saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych,** w związku z czym uzupełnianie ubytków ludnościowych spowodowanych ujemnym przyrostem naturalnym nie jest możliwe.
- 3. Najbardziej drastyczny ubytek ludności dotyczy grup wiekowych kluczowych dla szkolnictwa wyższego i rynku pracy.** W latach 2015–2024 populacja w wieku 20–24 lata zmniejszyła się o około 30,0%, a dzieci w wieku przedszkolnym – o 16,5%.
- 4. Kurczenie się populacji dwudziestolatków stawia poważne wyzwania przed uczelniami działającymi w regionie,** które powinny wprowadzać skuteczne strategie rekrutacyjne, ukierunkowane na kandydatów spoza województwa, w tym na osoby z zagranicy.
- 5. Proces starzenia się populacji województwa śląskiego jest mocno zaawansowany:** w ciągu ostatnich 10 lat wskaźnik starości demograficznej wzrósł z 20,7% do 25,3%, co oznacza mniejszą liczbę osób w wieku produkcyjnym i reprodukcyjnym. W konsekwencji prowadzi to do ograniczenia liczby urodzeń, zmniejszającej się liczby uczniów i kurczenia zasobów pracy.
- 6. W latach 2015–2024 w województwie śląskim znacząco wzrósł wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego,** osiągając na końcu analizowanego okresu poziom wskazujący na niemal pełną powszechność opieki na tym etapie. Mimo to liczba dzieci w przedszkolach – wskutek kurczenia się zasobów demograficznych w najmłodszych subpopulacjach – systematycznie maleje.

7. **Spadek liczby ludności w województwie śląskim wykazuje przestrzenne zróżnicowanie.** Duże miasta, jak np. Sosnowiec, Bytom czy Częstochowa, tracą mieszkańców, podczas gdy gminy wiejskie i miejsko-wiejskie wokół aglomeracji, jak np. Wyry czy Bojszowy, notują przyrost ludności, co jest efektem procesów suburbanizacyjnych. Mimo to na wsiach maleje zapotrzebowanie na szkoły podstawowe, co wskazuje na upowszechnienie specyficznego rodzaju „migracji edukacyjnych”, polegających na dowożeniu dzieci do szkół w miastach.
8. **Fluktuacje w szkołach podstawowych województwa śląskiego w okresie 2015–2024 mają charakter tymczasowy.** Wzrost liczby uczniów w tych placówkach w latach 2017–2024 był efektem reformy strukturalnej, polegającej na wydłużeniu nauki do 8 lat, a nie skutkiem boomu demograficznego. Po opuszczeniu szkół przez tzw. „podwójny rocznik” następuje ponowny spadek liczby uczniów.
9. **Napływ do szkół dzieci z Ukrainy, w pewnym zakresie wymuszony przepisami o świadczeniu 800+, maskuje znaczny spadek liczby polskich uczniów w szkołach województwa śląskiego.** Należy przypuszczać, że zakończenie wojny lub dalsza migracja uchodźców z Ukrainy mogą spowodować gwałtowny spadek liczby uczniów i oddziałów szkolnych.
10. **Trzykrotny wzrost liczby orzeczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych na przestrzeni 10 lat wskazuje na potrzebę podjęcia dyskusji nad rolą szkoły masowej (placówka dydaktyczna vs. terapeutyczno-integracyjna).**
11. **Szkolnictwo branżowe i dualne wymaga znacznego wzmocnienia, aby przeciwdziałać niedopasowaniu kompetencyjnemu absolwentów do potrzeb pracodawców.** Kształcenie dualne i współpraca z przemysłem mogą skutecznie przeciwdziałać odpływowi młodzieży z regionu.
12. **Województwo śląskie doświadcza problemu starzenia się kadry nauczycielskiej.** Deficyt kadr dotyczy w szczególności nauczycieli przedmiotów zawodowych i specjalistycznych. Brak dopływu młodych kadr stanowi zagrożenie dla stabilności działania systemu oświaty w regionie.

1.2. Kluczowe rekomendacje

1. **Pożądaną jest zacieśnianie współpracy między samorządami (gminami i powiatami) w zakresie uzgadniania oferty kształcenia, w szczególności branżowego, co pozwoli na wyeliminowanie niezdrowej konkurencji i na zrationalizowanie kosztów związanych z prowadzeniem działalności edukacyjnej.**
2. **Rekomenduje się dokonywanie cyklicznych inwentaryzacji zasobów oświatowych na poziomie samorządów. Wyniki inwentaryzacji powinny stanowić podstawę założeń długoterminowych strategii oświatowych, uwzględniających prognozy demograficzne dla regionu.**
3. **Trzeba wypracować ramy prawne i organizacyjne ułatwiające przekazywanie mniejszych placówek w zarząd stowarzyszeniom rodziców lub partnerom prywatnym w sytuacjach, gdy niska liczba uczniów uniemożliwia prowadzenie szkoły jako placówki publicznej.**
4. **Należy monitorować potrzeby w zakresie kształcenia i pozyskiwania nauczycieli, szczególnie przedmiotów zawodowych, oraz przygotować systemy wsparcia w procesie przekwalifikowania kadry zagrożonej utratą pracy.**
5. **Ze względu na gwałtowny wzrost potrzeb w zakresie edukacji włączającej rekomenduje się stworzenie regionalnego systemu superwizji dla nauczycieli oraz zespołów interwencyjnych wspierających szkoły w pracy z dziećmi z orzeczeniami o niepełnosprawności.**

2. Założenia metodologiczne

2.1. Cel badań

Celem przeprowadzonych badań było sprawdzenie, w jaki sposób zarówno obecna, jak i prognozowana sytuacja demograficzna w województwie śląskim warunkują zmiany w szkolnictwie w tym regionie.

Tak sformułowany cel badań jest ukierunkowany na eksplorację problemu, jego opis oraz wyjaśnienie¹. Dodatkowo przeprowadzone badanie realizuje cel aplikacyjny poprzez sformułowanie praktycznych rekomendacji dla praktyki, wynikających wprost z wniosków płynących z dokonanych analiz.

2.2. Problematyka badawcza

Główny problem badawczy określony został w formie pytania: **W jaki sposób obecna i prognozowana sytuacja demograficzna w województwie śląskim warunkują zmiany w szkolnictwie w tym regionie?** Główne pytanie badawcze zostało w trakcie eksplikacji problematyki badawczej uszczegółowione poprzez określenie 6 dalszych pytań badawczych uzupełnionych o pytania szczegółowe:

1. Jak kształtuje się sytuacja demograficzna w województwie śląskim?
 - 1.1. Jaka jest dynamika zmian stanu ludności województwa śląskiego?
 - 1.2. Jak kształtuje się struktura ludności województwa śląskiego, biorąc pod uwagę wiek i płeć?
 - 1.3. Jaka jest dynamika ruchu naturalnego ludności województwa śląskiego?
 - 1.4. Jaka jest dynamika ruchu wędrownego ludności województwa śląskiego?

1 E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 111–113.

2. Jakie są prognozy demograficzne województwa śląskiego w perspektywie roku 2060?
 - 2.1. Jakie są prognozy dotyczące stanu ludności województwa śląskiego?
 - 2.2. Jakie są prognozy dotyczące struktur ludności województwa śląskiego?
 - 2.3. Jakie są prognozy dotyczące ruchu naturalnego ludności województwa śląskiego?
 - 2.4. Jakie są prognozy dotyczące ruchu wędrownego ludności województwa śląskiego?
3. Jak kształtuje się sytuacja edukacji przedszkolnej w województwie śląskim?
 - 3.1. Jak kształtuje się struktura placówek przedszkolnych w województwie śląskim w podziale na typy placówek i jednostki samorządu terytorialnego?
 - 3.2. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby placówek przedszkolnych?
 - 3.3. Jaka jest dynamika zmian w zakresie dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym?
4. Jak kształtuje się sytuacja szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego w województwie śląskim?
 - 4.1. Jak kształtuje się struktura placówek oświatowych w województwie śląskim w podziale na typy szkół i jednostki samorządu terytorialnego?
 - 4.2. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby placówek oświatowych?
 - 4.3. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby uczniów placówek oświatowych?
 - 4.4. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby nauczycieli placówek oświatowych?
 - 4.5. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby uczniów cudzoziemskich?
5. Jak kształtuje się sytuacja szkolnictwa wyższego w województwie śląskim?
 - 5.1. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby szkół wyższych?
 - 5.2. Jak kształtuje się struktura szkół wyższych w województwie śląskim w podziale na rodzaje szkół?

- 5.3. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby studentów w podziale na tryby studiów?
- 5.4. Jaka jest dynamika zmian w zakresie liczby absolwentów w podziale na tryby studiów?
6. Z jakimi wyzwaniami mierzą się jednostki samorządu terytorialnego w warunkach depopulacji województwa śląskiego?
 - 6.1. W jaki sposób zmiany demograficzne, jakie zachodziły w ciągu ostatnich lat, wpłynęły na sytuację edukacyjną w województwie śląskim z perspektywy organów prowadzących placówki oświatowe?
 - 6.2. Jakie strategie stosują jednostki samorządu terytorialnego województwa śląskiego w związku ze zmieniającą się sytuacją demograficzną?
 - 6.3. Jakie dobre praktyki w zakresie zarządzania oświatą samorządową w warunkach depopulacji dostrzegają przedstawiciele organów prowadzących placówki oświatowe?
 - 6.4. Jakie potrzeby jednostek samorządu terytorialnego i szkół wobec spodziewanych zmian demograficznych identyfikują przedstawiciele organów prowadzących placówki oświatowe?

2.3. Procedura badawcza oraz metody badawcze

Udzielenie odpowiedzi na postawione pytania badawcze wymagało zastosowania adekwatnych metod i technik badawczych. Jako podstawową technikę badawczą wybrano analizę danych zastanych (*desk research*). Została ona uzupełniona o wnioski sformułowane na podstawie zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI – *Focus Group Interview*).

2.3.1. Analiza danych zastanych

Analiza danych zastanych jest techniką badań niereaktywnych², która opiera się na wykorzystaniu danych zebranych przez innych badaczy lub instytucje. Realizacja celu badań wymagała wykorzystania

2 E.R. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2024, s. 312.

oficjalnych danych statystycznych, umożliwiających nakreślenie obecnej i prognozowanej sytuacji demograficznej województwa śląskiego, jak również ukazania na tym tle przemian zachodzących w obszarze edukacji.

W procesie doboru źródeł danych do analizy kierowano się kryterium trafności, rzetelności i aktualności względem sformułowanego problemu badawczego³. Wykorzystane dane pochodziły z dwóch podstawowych źródeł, którymi są:

- Oficjalne statystyki publikowane przez Główny Urząd Statystyczny, dostępne w Banku Danych Lokalnych (bdl.stat.gov.pl), jak również publikacje tematyczne GUS dotyczące aktualnej i prognozowanej sytuacji demograficznej województwa śląskiego (np. *Rocznik statystyczny województwa śląskiego*).
- Dane z Systemu Informacji Oświatowej, publikowane w serwisie Otwarte Dane (dane.gov.pl).

Pozyskane z tych źródeł dane zostały wyselekcjonowane pod kątem ich przydatności do prowadzonych analiz, następnie opracowane w formie zestawień tabelarycznych i wykresów oraz omówione, przeanalizowane i zinterpretowane. Uwzględnione w niniejszym raporcie dane dotyczą ostatnich 10 lat (2015–2024). Okres ten pozwala na prześledzenie dynamiki zmian demograficznych oraz towarzyszących im przeobrażeń w systemie edukacji. Dodatkowo w analizie szkół i przedszkoli działających w województwie śląskim uwzględniono podział terytorialny, przyjmując powiat jako jednostkę podstawową. Część prezentowanych danych odnosi się do okresu krótszego niż dziesięcioletni, co jest uzasadnione specyfiką niektórych szczegółowych zagadnień omawianych w raporcie. Prezentując przyszłość demograficzną województwa śląskiego, uwzględniono rok 2060 jako horyzont prognostyczny, co wynika z obowiązującej aktualnie prognozy demograficznej opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny.

2.3.2. Zogniskowany wywiad grupowy

Zogniskowany wywiad grupowy jest techniką jakościowych badań reaktywnych, która opiera się na dyskusji moderowanej z udziałem

3 Tamże, s. 326-327.

jednocześnie kilku osób⁴. Tematyka wywiadu jest skoncentrowana (zogniskowana) wokół konkretnego tematu. Sytuacja spotkania kilku osób pozwala na wymianę myśli i zderzenie różnych poglądów na daną kwestię.

Na potrzeby analiz zaprezentowanych w raporcie przeprowadzono wywiad fokusowy o charakterze eksperckim. Dobór próby badawczej miał charakter celowy. Uczestnicy badania zostali dobrani ze względu na zajmowane stanowisko. Zgodnie z założeniami metodologicznymi w badaniu uczestniczyli naczelnicy wydziałów zajmujących się sprawami edukacji/oświaty w jednostkach samorządu terytorialnego województwa śląskiego lub ich zastępcy. W badaniu wzięło udział 6 kobiet pełniących wskazane stanowiska. Próba badawcza była zróżnicowana, biorąc pod uwagę rodzaj jednostki, w jakiej zatrudnione są uczestniczki: 3 reprezentowały miasta na prawach powiatu, 2 – powiaty ziemskie, a jedna – gminę wiejską.

Badanie zostało przeprowadzone 29 stycznia 2025 roku na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy ul. Bankowej 11. Osoby badane zostały poinformowane o celu i przebiegu badania. Każda z uczestniczek wyraziła pisemną zgodę na udział w badaniu, w tym na jego nagrywanie. Respondentki zostały poinformowane o dobrowolności udziału w badaniu oraz zapewnione o anonimowości w zakresie udzielanych odpowiedzi. Wywiad trwał 120 minut. Był rejestrowany w formie zapisu audio-wideo, następnie nagranie zostało poddane transkrypcji.

4 D. Maison, *Jakościowe metody badań społecznych. Podejście aplikacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2022, s. 49.

3. Sytuacja demograficzna województwa śląskiego – stan aktualny i prognozy¹

3.1. Powierzchnia, podział administracyjny oraz stan ludności

Województwo śląskie zostało utworzone 1 stycznia 1999 roku na mocy ustawy reformującej administrację publiczną Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U, 1998 nr 133 poz. 872) z części obszarów byłych województw katowickiego, bielskiego i częstochowskiego. Województwo śląskie jest położone w południowej części Polski i graniczy z województwami: łódzkim, małopolskim, opolskim i świętokrzyskim, a w południowej części – z Czechami i Słowacją.

Powierzchnia województwa – obejmująca 12 334 km²² – jest podzielona na 8 podregionów: bielski, bytomski, częstochowski, gliwicki, katowicki, rybnicki, tyski i sosnowiecki. W województwie śląskim wyodrębniono 17 powiatów: bielski, cieszyński, żywiecki, lubliniecki, tarnogórski, częstochowski, kłobucki, myszkowski, gliwicki, raciborski, rybnicki, wodzisławski, będziński, zawierciański, bieruńsko-lędziński, mikołowski oraz pszczyński. W strukturze administracyjnej województwa funkcjonuje także 19 powiatów grodzkich: Bielsko-Biała, Bytom, Piekary Śląskie, Częstochowa, Gliwice, Zabrze, Chorzów, Katowice, Mysłowice, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Świętochłowice, Jastrzębie-Zdrój, Rybnik, Żory, Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Sosnowiec oraz Tychy. W granicach województwa jest 167 gmin (49 gmin miejskich, 23 gminy miejsko-wiejskie, 95 gmin wiejskich).

1 Por. A. E. Zygmunt-Ziemianek, *Demographic aspects of the Silesian Voivodeship: a retrospective overview, the current state, and projections*, W: R. Dampc-Jarosz, A. Kowalczyk, i L. Sadzikowska (eds.), *Silesia Superior. Narratives on Upper Silesia – The Multitude of Perspectives*, t. 14.1, Rew TRANSitions. Transdisziplinäre, transmediale und transnationale Studien zur Kultur, vol. 14.1., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht unipress, 2024, s. 163–181.

2 Jeśli nie podano inaczej, źródłem danych liczbowych jest oficjalna publikacja Głównego Urzędu Statystycznego.

W województwie śląskim w roku 2024 mieszkało 4 291 441 osób. Region ten – mimo obserwowanego na przestrzeni ostatnich lat systematycznego spadku liczby ludności – pozostaje drugim pod względem wielkości populacji województwem (na pierwszej pozycji lokuje się województwo mazowieckie). W 2024 roku populacja województwa śląskiego stanowiła 11,5% ludności Polski. Największe pod względem liczby mieszkańców miasta województwa śląskiego to: Katowice (278,9 tys.), Częstochowa (203,6 tys.) oraz Sosnowiec (185,0 tys.).

Analiza zmian stanu ludności województwa śląskiego zachodzących na przestrzeni lat 2015–2024 wskazuje na stałe zmniejszanie się liczby mieszkańców (zob. tabela 1.). Na początku analizowanego okresu wielkość populacji wynosiła 4 570 849, a na końcu – 4 291 441 (oznacza to spadek liczby ludności o 279 408 osób, czyli o 6,1%). Dynamikę spadku liczby mieszkańców województwa śląskiego należy uznać za bardzo dużą, choć sporym nadużyciem byłoby stwierdzenie, że procesy te uwidaczniają się z jednakową siłą na całym jego obszarze. O ile wiele dużych miast, takich jak np. Bytom, Chorzów, Sosnowiec, Częstochowa, traci mieszkańców, o tyle niektóre gminy, zwłaszcza wiejskie lub miejsko-wiejskie, notują przyrost ludności. Warto wspomnieć o takich miejscowościach, jak: Wiry, Bojszowy, Imielin, Świerklaniec czy Orzesze. Obserwowane zmiany są pochodną trendów suburbanizacyjnych, które generują odpływ ludności z miast i osiedlanie się w mniejszych miejscowościach, znajdujących się w ich sąsiedztwie. Ubytek ludności należy również wiązać ze zmianami w strukturach ludności, będącymi następstwem zaawansowanych procesów starzenia się populacji, które przyczyniają się do przemian w zakresie ruchu naturalnego i wędrówkowego ludności.

W związku ze znaczącym spadkiem liczby ludności notowanym w latach 2015–2024 gęstość zaludnienia w województwie śląskim uległa zmniejszeniu z 371 osób na 1 km² do 348 osób na 1 km². Mimo wyraźnego spadku obszar ten pozostaje najbardziej zaludnionym województwem w Polsce, gdzie gęstość zaludnienia wynosiła w roku 2022 121 osób na 1 km². Warto dodać, że w województwie śląskim są miasta sytuujące się w czołówce najbardziej zaludnionych miast w Polsce. Tuż za Warszawą (3 604 osoby na 1 km²) lokują się takie miasta, jak: Świętochłowice (3 385 osób na 1 km²) i Chorzów (2 984 osoby na 1 km²).

Województwo śląskie to najbardziej zurbanizowane województwo w Polsce. W 2015 roku 77,1% jego mieszkańców zamieszkiwało miasta

(w tym samym okresie wskaźnik ten dla Polski wynosił 60,3% Wyjątkowo wysoką wartość współczynnika urbanizacji można tłumaczyć industrialnymi tradycjami regionu i związaną z tym koncentracją osadnictwa w miastach. Mimo że w analizowanym okresie współczynnik urbanizacji systematycznie spadał (do 75,7% w roku 2022), to wciąż jego wartość przewyższała przeciętną w kraju, która na końcu analizowanego okresu wyniosła 59,4%.

3.2. Struktury ludności

Wymiernym wskaźnikiem potencjału demograficznego są zasoby ludzkie i ich jakość, dlatego jego ocena nie może opierać się wyłącznie na analizie zmian stanu ludności, musi też uwzględniać struktury populacji. Dwie cechy – płeć i wiek – stanowią najważniejsze charakterystyki populacji. Dynamika zmian dokonujących się w strukturze ludności według płci i wieku ma wpływ na tendencje uwidaczniające się w przebiegu ruchu naturalnego i wędrownego ludności. I tak, populacje młodą cechuje duży potencjał demograficzny, dający szansę na odtwarzanie pokoleń, z kolei populacja doświadczająca procesów starzenia się, wraz z malejącym odsetkiem osób młodych, zwłaszcza tych w wieku właściwym dla prokreacji, potencjał ten traci.

Analiza struktur ludności województwa śląskiego w latach 2015–2024 wskazuje jednoznacznie na drugi ze wskazanych kierunków zmian. Starzenie się populacji w żadnym razie nie jest tendencją wyjątkową, problem ten zyskuje bowiem rangę globalną. Nie tylko demografowie, ale także ekonomiści i socjologowie zauważają, że obecnie to nie szybki wzrost populacji, ale jej starzenie się jest najpotężniejszym wyzwaniem demograficznym¹. Województwo śląskie charakteryzuje wyjątkowo duża dynamika tego procesu na tle innych regionów Polski.

Stopień zaawansowania procesów związanych ze starzeniem się populacji określa się na podstawie udziału w niej subpopulacji reprezentujących poszczególne kategorie wieku (przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny). Warto jednak podkreślić, że parametry te wykazują ścisły związek ze strukturą ludności według płci, dlatego w pierwszej kolejności warto przyjrzeć się wskaźnikom, które ją opisują.

1 D.E. Bloom, L.M. Zucker, *Aging is the real population bomb*, "Finance and Development", June 2023, s. 59.

Tabela 1. Stan i struktura ludności województwa śląskiego w latach 2015–2024

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ludność ^a	4 570 849	4 559 164	4 548 180	4 533 565	4 517 635	4 492 330	4 375 947	4 346 702	4 320 130	4 291 441
– w tym kobiety	2 365 877	2 360 308	2 355 267	2 348 080	2 340 340	2 328 890	2 269 945	2 255 796	2 242 771	2 228 592
Współczynnik feminizacji	107,3	107,3	107,4	107,4	107,5	107,6	107,8	107,9	108,0	108,0
Współczynnik urbanizacji	77,1	77	76,9	76,7	76,6	76,5	76	75,9	75,8	75,7
Gęstość zaludnienia (os. na 1 km ²)	371	370	369	368	366	364	355	352	350	348
Ekonomiczne grupy wieku:										
• przedprodukcyjny	767 533	767 290	770 744	772 095	772 668	772 524	764 798	758 142	746 878	731 352
• produkcyjny	2 858 648	2 818 424	2 776 870	2 735 057	2 694 162	2 653 110	2 564 231	2 529 487	2 499 259	2 472 652
– mobilny	1 751 342	1 729 025	1 704 147	1 676 578	1 645 396	1 611 322	1 539 224	1 502 419	1 467 525	1 432 405
– niemobilny	1 107 306	1 089 399	1 072 723	1 058 479	1 048 766	1 041 788	1 025 007	1 027 068	1 031 734	1 040 247
poprodukcyjny	944 668	973 450	1 000 566	1 026 413	1 050 805	1 066 696	1 046 918	1 059 073	1 073 993	1 087 437
Biologiczne grupy wieku:										
• 0–14 lat	642 921	645 442	651 755	655 967	657 094	654 959	646 696	634 930	616 041	594 008
• 15–64 lat	3 166 044	3 123 145	3 079 668	3 035 540	2 992 830	2 949 608	2 851 063	2 813 966	2 783 257	2 756 454
• 65 lat i więcej	761 884	790 577	816 757	842 058	867 711	887 763	878 188	897 806	920 832	940 979
Współczynnik obciążenia demograficznego ogółem	59,9	61,8	63,8	65,8	67,7	69,3	70,7	71,8	72,9	73,6
grupą wieku:										
• przedprodukcyjnego	26,8	27,2	27,8	28,2	28,7	29,1	29,8	30	29,9	29,6
• poprodukcyjnego	33,0	34,5	36,0	37,5	39,0	40,2	40,8	41,9	43,0	44,0
Mediana wieku ludności	41,3	41,6	42,0	42,3	42,7	43,0	43,4	43,8	44,3	44,8
• mężczyźni	39,5	39,9	40,3	40,6	41	41,3	41,7	42,1	42,6	43,1
• kobiety	43,2	43,5	43,8	44,1	44,5	44,8	45,1	45,5	46	46,5

^a Bilans ludności opracowany na bazie wyników NSP 2011 dla lat 2015–2019 oraz NSP 2021 dla lat 2020–2021, stan w dniu 31 grudnia.

Źródło: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2020 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2021; *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2021 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2022; *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2022 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2023; *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.

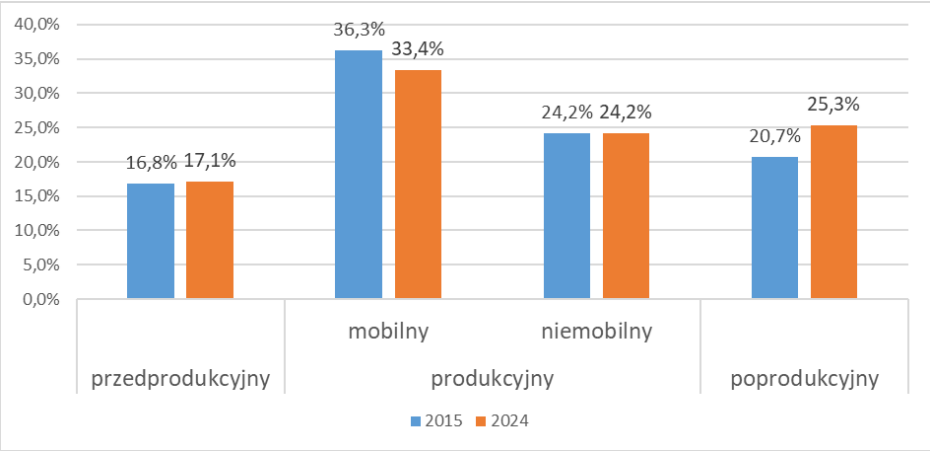
W całym analizowanym okresie w strukturze ludności województwa śląskiego w podziale na płeć daje się zaobserwować przewagę subpopulacji kobiet. Kobiety stanowiły w 2015 roku 51,8% populacji

województwa śląskiego, w 2020 roku wskaźnik ten nieznacznie wzrósł – do poziomu 51,9%, i utrzymuje się w kolejnych latach. Z kolei współczynnik feminizacji drugiego rodzaju, wyrażający liczbę kobiet przypadających w danej populacji na 100 mężczyzn, zwiększył się ze 107,3 do 108,0. Zmiany te są pochodną procesu starzenia się populacji kobiet, których przeciętna długość życia wzrasta, przy jednoczesnej nadumieralności mężczyzn po 45. roku życia. Ponownie należy podkreślić, że sam kierunek zmian ma charakter uniwersalny, jednak porównując parametry wskaźników feminizacji w Polsce i w województwie śląskim, należy uznać wyższą ich wartość w województwie śląskim. Udział kobiet w populacji Polski w roku 2015 wynosił 51,6%, a w roku 2024 – 51,7%, natomiast liczba kobiet przypadających na 100 mężczyzn osiągnęła – odpowiednio – wartość 106,7 oraz 107,0. Sygnalizowane różnice wskazują na wyższy niż przeciętny stopień feminizacji populacji województwa śląskiego.

Analiza struktur ludności z uwzględnieniem podziału na ekonomiczne grupy wieku wykazuje, że na początku analizowanego okresu osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 16,8% populacji, natomiast na końcu – 17,1%. Wyraźne zmiany dotyczą proporcji populacji osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym (por. wykres 1.). Osoby w wieku produkcyjnym stanowiły w roku 2015 łącznie 60,5% populacji, a w roku 2024 – 57,6%. Istotny ubytek nastąpił w subpopulacji osób będących w wieku produkcyjnym mobilnym: z 36,3% do 33,4%. Odsetek osób w wieku niemobilnym pozostał niezmienny – 24,2%. Opisywane zmiany wskazują na starzenie się ludności w wieku produkcyjnym, czego konsekwencją jest – między innymi – kurczenie się zasobów pracy, a także zmniejszanie się potencjału rozrodczego populacji.

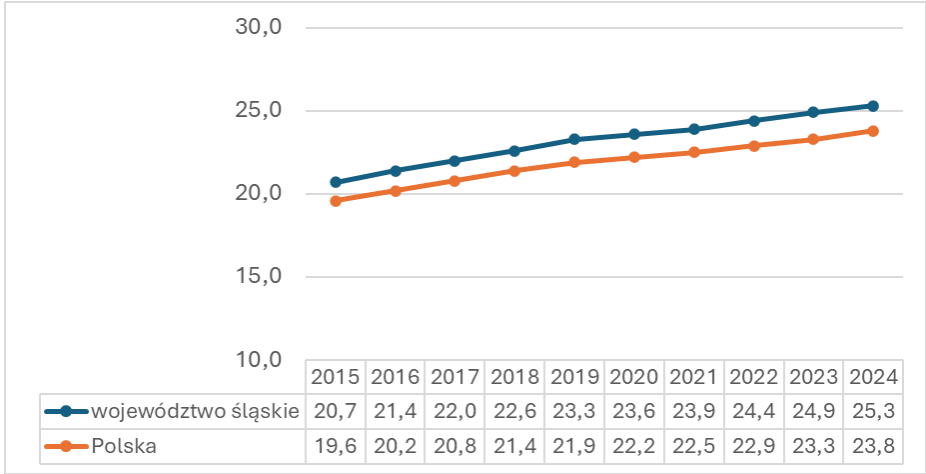
W latach 2015–2024 nastąpił znaczący wzrost współczynnika starości demograficznej, który wyraża się w procentowym udziale osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności: na początku analizowanego okresu wynosił on 20,7%, na końcu zaś – 25,3%. Wartość wskaźnika na tym poziomie pozwala wnioskować o zaawansowaniu procesów starzenia się populacji województwa śląskiego. Dla porównania, w roku 2022 wskaźnik ten dla populacji Polski wyniósł 19,6%, natomiast na końcu – 23,8%. Oznacza to, że dynamika procesów związanych ze starzeniem się populacji jest w województwie śląskim wyższa niż przeciętne tempo tych zmian w populacji kraju. Szczegółowe dane prezentuje wykres 2.

Wykres 1. Ludność województwa śląskiego w podziale na ekonomiczne grupy wieku (porównanie roku 2015 i roku 2024)

Wiek przedprodukcyjny: 0–17lat; wiek produkcyjny: 18–59 lat (kobiety) oraz 18–64 lata (mężczyźni); wiek mobilny: 18–44 lata; wiek niemobilny: 45–59 lat (kobiety) oraz 18–64 lata (mężczyźni); wiek poprodukcyjny: 60 lat i więcej (kobiety) oraz 65 lat i więcej (mężczyźni).
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Wykres 2. Współczynnik starości demograficznej w Polsce i w województwie śląskim w latach 2015–2024

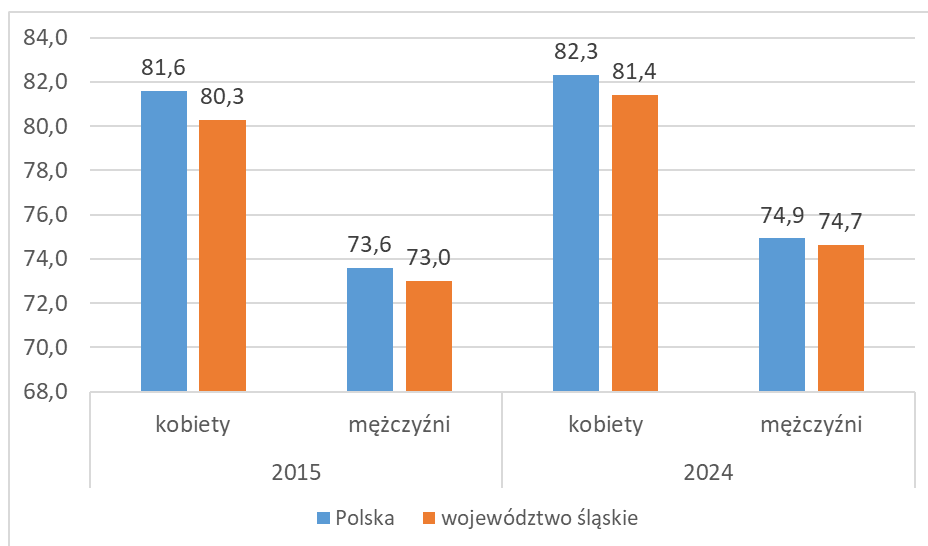
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

W latach 2015–2024 wartość współczynnika obciążenia demograficznego zwiększyła się wyraźnie: z 59,9 do 73,6 osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym (zob. wykres 3.). Należy przy tym zauważyć znaczący wzrost udziału w tym wskaźniku osób w wieku poprodukcyjnym: z 33 do 44 osób. Dla porównania statystyki ogólnopolskie wskazują na niższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego, wyrażonego poprzez liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (w 2015 roku wskaźnik ten wynosił 60, a w 2024 roku – 72). Obciążenie ludności w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym było mniejsze niż w województwie śląskim (31,4 – w roku 2010, 41,0 – w roku 2022). Omawiane tendencje należy interpretować w kategoriach wyraźnie zwiększających się obciążeń ekonomicznych, jakie odczuwają osoby będące w wieku produkcyjnym w związku z rosnącym udziałem osób starszych w populacji województwa śląskiego, będącym nie tyle następstwem wydłużającego się trwania życia, co raczej wynikiem deficytu urodzeń żywych.

Przemiany związane ze starzeniem się populacji uwidaczniają się również w innych wskaźnikach demograficznych. Mediana wieku populacji województwa śląskiego w latach 2015–2024 wzrosła z 41,3 roku do 44,8 roku (wzrost o 3,5 roku). W przypadku subpopulacji mężczyzn mediana wieku wydłużyła się z 39,5 roku do 43,1 roku (wzrost o 3,6 roku), natomiast w populacji kobiet różnica wyniosła 2,3 roku – z 43,2 roku do 46,5 roku). Nieznacznie szybszy wzrost mediany wieku mężczyzn stanowi rezultat wydłużania przeciętnego dalszego trwania życia – tempo wzrostu tego wskaźnika jest większe w przypadku subpopulacji mężczyzn niż w przypadku subpopulacji kobiet (por. wykres 3.). Tendencja do wydłużania życia jest obserwowana w skali całego kraju. Dane dla województwa śląskiego wskazują na wyraźnie mniejsze tempo wzrostu tego wskaźnika. W roku 2015 długość trwania życia kobiet w województwie śląskim wynosiła 80,3 roku, a w roku 2024 – 81,4. Oznacza to trwanie życia o 1,3 roku krócej niż przeciętne dla kobiet w Polsce w roku 2015 oraz o 1,1 roku krócej w roku 2024. Podobnie przedstawia się sytuacja dotycząca długości życia mężczyzn: w 2015 roku wynosiło ono dla mieszkańców województwa śląskiego 73,0 lata, natomiast w 2024 roku – 74,7 roku, to jest – odpowiednio – o 0,6 i 0,2 roku krócej niż wynosi przeciętna dla mężczyzn

w Polsce. Przyczyn relatywnie krótszego trwania życia mieszkańców województwa śląskiego upatruje się nie tylko w chorobach przewlekłych – te bowiem dotyczą podobnie często mieszkańców innych części Polski, ale również w zanieczyszczeniu środowiska, które w województwie śląskim stanowi poważny czynnik chorobotwórczy. Krótsze trwanie życia osób mieszkających w tym regionie jest również – jak podkreślała już ponad 20 lat temu Lucyna Frąckiewicz – związane z wieloletnim zagrożeniem życia, z charakterem pracy wykonywanej przez osoby mieszkające na terenie dzisiejszego województwa śląskiego². Zatrudnienie w przemyśle ciężkim, głównie w górnictwie i hutnictwie, odcisnęło piętno na kondycji zdrowotnej mieszkańców i mimo że wskutek restrukturyzacji przemysłu pewne ograniczenia udało się zmniejszyć, to wciąż skutki pracy w trudnych warunkach uwidaczniają się w zwiększonej umieralności w omawianej populacji.

Wykres 3. Oczekiwana długość życia w Polsce i w województwie śląskim w roku 2015 i roku 2024 [w latach]

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

2 L. Frąckiewicz, *Rozwój demograficzny ludności województwa śląskiego*, W: Z. Strzelecki (red.), *Problemy demograficzne Polski przed wejściem do Unii Europejskiej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 296.

Analizę struktury ludności województwa śląskiego warto uzupełnić o dane dotyczące dynamiki zmian wielkości populacji dzieci i młodzieży w badanym okresie. W tabeli 2. zestawiono dane dotyczące liczby osób w przedziałach właściwych dla odbywania wychowania przedszkolnego (3–6 lat) oraz dla kolejnych etapów edukacji: w szkole podstawowej (7–15 lat), w szkole średniej (16–19 lat) oraz w studium wyższym (20–24 lata)³. Największy spadek notuje się w przypadku populacji osób mających 20–24 lata – z 266 003 osób w roku 2015 do 188 088 w roku 2025. Oznacza to ubytek o blisko 30%. Sporą zmianę widać również w populacji dzieci w wieku przedszkolnym – nastąpił spadek ze 185 456 na początku analizowanego okresu do 154 901, czyli o 16,5%. W kategorii młodzieży uczęszczającej do szkół średnich (16–19 lat) odnotowano ubytek o 2,6% – ze 174 053 do 169 457 osób. Jedyną grupę, w której stwierdzono wzrost liczebny, stanowią dzieci uczęszczające do szkoły podstawowej (7–15 lat). W roku 2015 było ich 372 275, a w 2024 roku – 402 739, co wskazuje na wzrost o 8,2%. Łącznie w całej populacji osób w wieku 3–24 lata odnotowano spadek na poziomie 8,6% – z 1 043 993 do 953 941. Analizowane dane wskazują jednoznacznie na systematyczne kurczenie się zasobów demograficznych, co pociąga za sobą potrzebę wprowadzania zmian w szkołach poszczególnych szczebli. Zmniejszająca się z roku na rok liczba uczniów wymusza na władzach konieczność ograniczania liczby placówek i oddziałów w placówkach różnych szczebli.

Tabela 2. Ludność województwa śląskiego w wieku 3–24 lata w podziale na grupy wieku odpowiadające wychowaniu przedszkolnemu i kolejnym etapom edukacji w okresie 2015–2024

Rok	Wiek				Ogółem
	3–6 lat	7–15 lat	16–19 lat	20–24 lat	
2015	185 456	372 275	174 053	266 003	1 043 993
2016	179 491	379 356	168 561	252 636	1 024 093

3 Podane przedziały wieku nie pokrywają się w sposób dokładny z podziałami odpowiadającymi etapom edukacji szkolnej. Pozwalają jednak oszacować orientacyjnie kierunek zmian w liczebności poszczególnych subpopulacji dzieci i młodzieży uczęszczających do przedszkoli i szkół kolejnych szczebli oraz przeanalizować ich dynamikę.

Rok	Wiek				Ogółem
	3–6 lat	7–15 lat	16–19 lat	20–24 lat	
2017	175 273	386 102	163 989	241 194	1 008 811
2018	171 758	392 822	159 675	230 466	995 534
2019	170 065	398 922	156 793	220 238	986 758
2020	174 134	398 900	150 315	204 127	965 594
2021	173 503	402 708	150 772	198 165	962 004
2022	170 679	404 285	154 711	193 046	959 480
2023	165 075	404 112	160 858	189 566	957 361
2024	154 901	402 739	169 457	188 088	953 941

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Dopełnieniem charakterystyki populacji województwa śląskiego jest jej struktura według poziomu wykształcenia. Dane zamieszczone w tabeli 3. pokazują zmiany, jakie zachodziły w tym zakresie w ostatnich 10 latach. Wskazują one na systematyczne podnoszenie się poziomu wykształcenia mieszkańców tego regionu, o czym w największym stopniu świadczy wzrost odsetka osób z wykształceniem wyższym – z 20,7% na początku analizowanego okresu do 28,7% w roku 2024. Jednocześnie odnotowano spadek odsetka osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym – z 15,9% do 11,8%, co z jednej strony wynika wprost ze zmniejszenia się wielkości populacji uczniów w wieku właściwym dla realizacji obowiązku szkolnego, natomiast z drugiej strony jest efektem likwidacji gimnazjów⁴. Wydłużenie edukacji na poziomie podstawowym przekłada się wprost na zmniejszenie odsetka osób z wykształceniem podstawowym w porównaniu z okresem funkcjonowania sześciolletnich szkół podstawowych. Zmniejszeniu w latach 2015–2024 uległ również odsetek osób legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym – z 27,5% do 23,6%. Tendencja spadkowa

4 Proces likwidacji gimnazjów został zapoczątkowany w 1 września 2017 roku, kiedy zaprzestano rekrutacji do klas pierwszych, natomiast zakończył się 31 sierpnia 2019 roku. Od roku szkolnego 2019/2020 w polskim systemie edukacji funkcjonuje ośmioletnia szkoła podstawowa.

ujawnia się też w odniesieniu do wielkości subpopulacji mieszkańców województwa śląskiego z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym/branżowym. Spadek ten jest nieznaczny – wynosi 2,3%, z 26,6% w roku 2015 do 24,3% w roku 2024. Niewielki wzrost dotyczył kategorii osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – z 9,3% na początku analizowanego okresu do 11,6% na jego końcu. Obserwowane zmiany są silnie skorelowane z ubytkiem liczby osób najmłodszych, co powoduje zmniejszenie odsetka osób legitymujących się najniższym poziomem wykształcenia. Jednocześnie upowszechnia się dążenie do osiągnięcia najwyższego poziomu wykształcenia, czego wyrazem jest rosnący dynamicznie udział kategorii osób, które je posiadają, w populacji województwa śląskiego.

Tabela 3. Ludność województwa śląskiego według poziomu wykształcenia w latach 2015–2024 [dane w %]

Rok	Wykształcenie				
	gimnazjalne, podstawowe i niższe	zasadnicze zawodowe/ branżowe	średnie ogólnokształcące	policealne oraz średnie zawodowe/ branżowe	wyższe
2015	15,9	27,5	9,3	26,6	20,7
2016	15,7	26,2	9,3	27,3	21,5
2017	14,8	26,7	9,1	27,3	22,1
2018	14,2	26,5	9,2	26,9	23,2
2019	13,3	26,8	9,5	26,3	24,1
2020	12,7	27,0	9,4	26,8	24,1
2021	12,5	25,6	10,3	27,1	24,6
2022	12,3	25,1	9,9	27,6	25,1
2023	11,3	23,9	10,7	26,0	28,1
2024	11,8	23,6	11,6	24,3	28,7

Dane dla subpopulacji w wieku 15–89 lat.

Źródło: Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

3.3. Ruch naturalny ludności

Struktury ludności według płci, wieku i stany cywilnego są kształtowane przez zmiany dokonujące się w ruchu naturalnym ludności, na który składają się urodzenia, zgony, małżeństwa i rozwody. Analiza małżeńskości mieszkańców województwa śląskiego w latach 2015–2024 pozwala stwierdzić gwałtowne zmniejszenie liczby zawieranych małżeństw – z poziomu 22 338 na początku analizowanego okresu do 15 158 na jego końcu. Jest to spadek o ponad 7 tys., czyli o 1/3. Tendencja spadkowa w zakresie zawierania małżeństw znajduje swoje odzwierciedlenie również we współczynniku małżeńskości: o ile w roku 2015 liczba zawartych małżeństw w przeliczeniu na 1000 osób wynosiła 4,88, o tyle w roku 2024 osiągnęła poziom 3,52. Porównując te dane ze statystykami ogólnopolskimi, można stwierdzić, że małżeńskość w województwie śląskim w roku 2024 była nieco niższa niż przeciętna w kraju (3,8).

W analizowanym okresie zmniejszeniu uległa również liczba orzeczonych rozwodów: z 8 249 do 7 398. Wartość współczynnika rozwodów, wyrażającego liczbę rozwodów w przeliczeniu na 1000 osób, spadła z 1,80 do 1,72. Warto zauważyć, że o ile w roku 2015 wartość tego wskaźnika przewyższała tę, którą odnotowano na poziomie ogólnopolskim (1,20), o tyle w 2024 roku osiągnęła ona nieznacznie niższy poziom niż w Polsce (1,80). Należy podkreślić, że malejąca liczba rozwodów jest skorelowana ze spadkiem liczby zawieranych małżeństw, obserwowanej tendencji nie można zatem interpretować jednoznacznie jako korzystnej.

W okresie od 2015 do 2024 roku liczba orzeczonych separacji spadła z 275 do 67, czyli o ponad 75%. W przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców województwa śląskiego w roku 2015 na separację zdecydowało się 6,01 osób, a w roku 2024 – 1,56. Podobnie jak w przypadku małżeńskości, wartość wskaźnika separacji na początku analizowanego okresu przewyższała średnią wartość uzyskaną na poziomie ogólnopolskim (4,4 w roku 2015) i jednocześnie była nieco wyższa od wskaźnika dla populacji Polski w roku 2024 (1,4).

Niekorzystne z perspektywy rozwoju demograficznego tendencje uwidaczniają się wyraźnie w dynamice urodzeń. W 2015 roku w województwie śląskim urodziło się 41 611 osób, natomiast w roku 2024

odnotowano 25 399 urodzeń żywych, co oznacza spadek o blisko 40,0%. Także wartość współczynnika urodzeń wyrażona przez liczbę urodzeń w relacji do 1000 osób zmniejszyła się z 9,09 do 5,90. Zarówno w roku 2015, jak i w roku 2024 wielkość tego wskaźnika dla Polski była wyższa od wartości uzyskanej w województwie śląskim i wynosiła – odpowiednio – 10,00 oraz 6,80.

Analizę dynamiki urodzeń warto uzupełnić o przegląd danych dotyczących wartości współczynnika dzietności⁵, będącego miarą reprodukcji ludności. Jego wartość pozwala określić poziom zastępowalności pokoleń. Przyjmuje się, że wartość tego wskaźnika na poziomie 2,1–2,15 jest charakterystyczna dla tzw. prostej zastępowalności pokoleń, czyli sytuacji, gdy pokolenia aktualnych dzieci i ich rodziców są równoliczne. O braku zastępowalności pokoleń w Polsce mówi się od początku lat 90. XX wieku, toteż nie dziwi fakt, że wartość współczynnika dzietności w województwie śląskim w analizowanym okresie nie osiąga pożądanego dla odtwarzania pokoleń wartości. Należy podkreślić, że jest on niższy niż ten obliczany dla całego kraju. W 2015 roku jego wartość wyniosła 1,26 (dla Polski było to 1,289), natomiast w roku 2024 osiągnął poziom 1,04 (dane dla Polski wskazują na wartość 1,099). W analizowanym okresie zdarzały się co prawda lata, gdy wartość tego wskaźnika rosła (w 2017 roku była ona najwyższa – 1,424), jednak należy wiązać ten fakt z realizacją tzw. urodzeń odłożonych przez osoby z wyżu demograficznego końca lat 70. i początku lat 80. XX wieku. Dzietność w województwie śląskim jest na tyle niska, że nie rokuje powrotu do prostej zastępowalności nawet w obecnym horyzoncie prognostycznym, tj. do roku 2060.

Malejąca systematycznie liczba urodzeń jest ściśle powiązana ze zmianami w strukturze ludności: zmniejszanie się populacji osób w wieku właściwym dla prokreacji przekłada się na ograniczoną liczbę urodzeń. Struktura ludności zmienia się pod wpływem różnych czynników, takich jak: opóźnianie momentu zawarcia związku małżeńskiego czy rezygnacja z zawierania małżeństw, opóźnianie czasu urodzenia dziecka,

5 Współczynnik dzietności oznacza liczbę dzieci, które urodziłyby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15–49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłyby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie (definicja za: Głównym Urzędem Statystycznym).

spadek współczynnika urodzeń wyższej kolejności, zwiększenie zakresu dobrowolnej bezdzietności. Te i szereg innych przeobrażeń znamionują uniwersalne przemiany kojarzone z drugim przejściem demograficznym⁶. Powodują one deficyty w potencjale demograficznym, co szczególnie mocno zdaje się odczuwać województwo śląskie.

W analizowanym okresie w województwie śląskim wzrosła liczba zgonów: w 2015 roku było ich 50 421, a 10 lat później – 51 441. Najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w 2020 i 2021 roku, co należy wiązać z trwającą w tym czasie pandemią COVID-19. Przełożyło się to na zwiększenie współczynnika zgonów, wyrażonego liczbą zgonów w przeliczeniu na 1000 osób. W 2015 roku wyniósł on 11,01, a w 2024 roku – 11,95. Mimo że tendencję tę można określić jako uniwersalną, ujawniającą się również na poziomie populacji Polski (w 2015 roku współczynnik zgonów wynosił tu 10,27, a w 2024 roku – 10,88), to jednak właśnie w województwie śląskim jest ona wyjątkowo mocno związana ze starzeniem się populacji i kumulacją zgonów w najstarszych, a jednocześnie najliczniejszych grupach wiekowych, na co wskazują relatywnie wysokie wartości współczynnika zgonów.

Korzystna zmiana zaszła w odniesieniu do dynamiki umieralności niemowląt. W 2015 roku liczba zgonów dzieci poniżej 1. roku życia wyniosła 197, a w 2020 roku – 85. Współczynnik zgonów niemowląt wyrażony liczbą zgonów dzieci poniżej 1. roku życia w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych zmniejszył swoją wartość – z 4,73 do 3,35. Miernik ten jest wskaźnikiem poziomu neonatalnej i postneonatalnej opieki zdrowotnej, zmniejszenie jego wartości świadczy zatem o pozytywnych zmianach, jakie zaszły w tym obszarze, choć dane ogólnopolskie wskazują na mniejszą umieralność niemowląt w porównaniu z wynikami uzyskanymi w województwie śląskim w roku 2015, gdy wartość tego wskaźnika w Polsce wyniosła 4,0. W roku 2024 wartość współczynnika zgonów niemowląt w Polsce nieznacznie przewyższała jego wielkość w województwie śląskim – wyniosła 3,6.

Przyrost naturalny, wskazujący na różnicę między liczbą urodzeń i liczbą zgonów, na początku analizowanego okresu wyniósł -8 810, natomiast na końcu – -26 042. Współczynnik przyrostu naturalnego

6 K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2006, s. 58–62.

(przyrost naturalny w przeliczaniu na 1000 osób populacji) zmniejszył się z poziomu -1,92 do -6,05 (analogiczne dane dla Polski to -0,67 oraz -4,17). Dynamika przyrostu naturalnego wykazuje związek ze zmniejszającą się liczbą urodzeń oraz rosnącą liczbą zgonów. Analiza zmian wartości tego wskaźnika w czasie pokazuje, jak istotnym przeobrażeniem hamującym rozwój demograficzny podlega województwo śląskie.

Tabela 4. Ruch naturalny w województwie śląskim w latach 2015–2024

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Matżeństwa zawarte	22 338	22 970	22 449	22 242	21 132	16 529	19 088	17 198	16 048	15 158
- na 1000 ludności	4,88	5,03	4,93	4,90	4,67	3,73	4,35	3,94	3,70	3,52
Rozwody	8 249	8 185	8 014	8 152	7 965	6 114	7 463	7 313	7 144	7 398
- na 1000 ludności	1,80	1,79	1,76	1,80	1,76	1,36	1,70	1,68	1,65	1,72
Separacje orzeczone	275	250	267	267	212	120	133	106	78	67
- na 100 tys. ludności	6,01	5,48	5,86	5,88	4,69	2,66	3,03	2,43	1,81	1,56
Urodzenia żywe	41 611	42 742	44 971	42 596	40 508	38 151	34 736	31 597	27 641	25 399
- na 1000 ludności	9,09	9,36	9,88	9,38	8,95	8,46	7,91	7,25	6,40	5,90
Zgony	50 421	48 958	51 404	52 159	51 766	60 054	66 152	56 694	51 723	51 441
- na 1000 ludności	11,01	10,73	11,29	11,49	11,44	13,32	15,06	13,00	11,94	11,95
Zgony niemowląt	197	190	181	165	187	137	154	153	120	85
- na 1000 urodzeń żywych	4,73	4,45	4,02	3,87	4,62	3,59	4,43	4,84	4,30	3,35
Przyrost naturalny	-8 810	-6 216	-6 433	-9 563	-11 258	-21 903	-31 416	-25 097	-24 082	-26 042
- na 1000 ludności	-1,92	-1,36	-1,41	-2,11	-2,49	-4,86	-7,15	-5,76	-5,60	-6,05
Współczynnik dzietności ogólnej	1,26	1,32	1,42	1,39	1,36	1,37	1,28	1,21	1,10	1,04

Źródło: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2020 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2021; *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2021 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2022; *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2022 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2023; *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.

3.4. Ruch wędrowkowy ludności

Migracje stanowią kolejną – obok ruchu naturalnego ludności – determinantę zmian struktur ludności. Zarówno na początku, jak i na końcu analizowanego okresu w województwie śląskim odnotowano

ujemne saldo ruchu wędrownego – dotyczy to zarówno migracji wewnętrznych, jak i zagranicznych. W przypadku migracji wewnętrznych saldo napływu i odpływu wędrownego w roku 2015 wyniosło - 3 449, a w roku 2024 – -2 934. Współczynnik migracji wewnętrznych wyrażony przez wartość salda migracji w przeliczeniu na 1000 osób wyniósł – odpowiednio – - 0,75 oraz -0,70. Wynik ten wskazuje na utrzymującą się przewagę liczebną mieszkańców województwa śląskiego, którzy na nowe miejsce osiedlenia wybrali inny region Polski, nad przyjezdnymi spoza województwa, którzy się tu przeprowadzili. Oznacza to, że potencjał przyciągania osób zamieszkujących inne części kraju okazuje się nie być na tyle duży, by zbilansować ubytek ludności, co przekłada się wprost na depopulację województwa śląskiego.

Saldo migracji zagranicznych w roku 2015 osiągnęło wartość -6 980, a na jego końcu – -51. Współczynnik migracji zagranicznych wyniósł – odpowiednio – - 0,25 oraz -0,01. Warto zauważyć, że ujemnego salda migracji zewnętrznych nie zniwelował napływ obywateli Ukrainy, którzy wskutek działań wojennych na terytorium ich kraju zaczęli częściej wybierać na miejsce swojego osiedlenia Polskę, w tym również teren województwa śląskiego. Co prawda napływ migracyjny na przestrzeni lat się zwiększył, jednak w analizowanym okresie – równolegle – zwiększał się odpływ migracyjny, co spowodowało utrzymanie się ujemnego salda migracji. Dopiero od roku 2023 notuje się spadek liczby osób emigrujących z województwa śląskiego za granicę, co przekłada się na zmniejszenie dynamiki spadku salda migracji.

Ogólne saldo migracji na pobyt stały w roku 2016 wyniosło -4 938, a w roku 2022 – -2 934. Przekłada się to na wartość ogólnego współczynnika migracji, który wyniósł -1,52 na początku analizowanego okresu, a -0,68 – na jego końcu. Oficjalne dane dotyczące migracji z całą pewnością nie oddają pełnej skali ani dynamiki zmian związanych z ruchem wędrownym ludności. Skala przemieszczeń osób, które nie uregulowały swojego statusu przebywania w nowym miejscu, jest nierozpoznana. Podejmowanie pracy za granicą bez wymeldowania z dotychczasowego miejsca pobytu, brak zameldowania w nowym miejscu czy podejmowanie zatrudnienia bez odpowiednich zezwoleń – to główne czynniki wpływające na ograniczenie wiarygodności oficjalnych danych dotyczących migracji. Niezależnie od przyjętego marginesu błędu należy stwierdzić, że zmiany w ruchu wędrownym ludności są jedną

z głównych przyczyn depopulacji województwa śląskiego. Migrują głównie osoby młode, co przekłada się nie tylko na niekorzystne zmiany w stanie ludności, ale także w jej strukturze. Zmniejsza się liczba osób w wieku mobilnym, które jednocześnie na tym etapie życia realizują swoje plany prokreacyjne, spada zatem również liczba urodzeń.

Tabela 5. Ruch wędrowkowy ludności w województwie śląskim w latach 2015–2024

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Migracje wewnętrzne na pobyt stały:										
• napływ	39 424	38 414	40 403	43 845	45 020	37 579	42 460	39 006	41 287	42 515
• odpływ	42 873	41 842	43 663	48 076	49 295	40 921	46 150	42 598	43 966	45 449
• saldo	-3 449	-3 428	-3 260	-4 231	-4 275	-3 342	-3 690	-3 592	-2 709	-2 934
- na 1000 osób	-0,75	-0,75	-0,72	-0,93	-0,94	-0,74	-0,84	-0,82	-0,60	-0,70
Migracje zagraniczne na pobyt stały:										
• imigracja	.	1 295	1 399	1 540	1 630	1 226	1 345	1 481	1 449	1 473
• emigracja	.	2 423	2 385	2 337	2 072	1 415	2 138	2 133	1 547	1 524
• saldo	.	-1 128	-986	-797	-442	-189	-793	-652	-98	-51
- na 1000 osób	.	-0,25	-0,22	-0,18	-0,10	-0,04	-0,18	-0,15	-0,02	-0,01
Ogólne saldo migracji na pobyt stały	-6 980a	-4 556	-4 246	-5 028	-4 717	-3 531	-4 483	-4 244	-2 709	-2 934
- na 1000 ludności	-1,52a	-1,00	-0,93	-1,11	-1,04	-0,78	-1,02	-0,97	-0,63	-0,68

^a Do obliczenia salda wykorzystano dane o migracjach wewnętrznych za rok 2015 i migracjach zagranicznych za rok 2014.

Źródło: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2020 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2021; *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2021 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2022; *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2022 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2023; *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.

3.5. Prognoza ludności na lata 2023–2060

Według najbardziej prawdopodobnego scenariusza prognozy opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny w perspektywie roku 2060 województwo śląskie będzie doświadczało dalszej depopulacji. O ile

w roku 2023 liczba ludności wynosiła 4 323 320, o tyle w końcu okresu prognozowania przewiduje się jej spadek do 3 257 350. Oznacza to ubytek na poziomie 1 065 970 mieszkańców. Innymi słowy, do 2060 roku liczba ludności województwa śląskiego zmniejszy się o 1/4, co bez wątpienia jest perspektywą co najmniej niepokojącą (por. tabela 6.).

Wpływ na zmniejszenie populacji będzie miało przede wszystkim ograniczanie liczby urodzeń – z 30 740 w roku 2023 do 21 412. Estymowany na początku okresu prognozowania współczynnik urodzeń wynosi 7,11, natomiast na końcu prognozy jego wartość ma zmniejszyć się do 6,57. Tendencję tę można tłumaczyć systematycznie zmniejszającym się udziałem w populacji osób młodych, będących w wieku właściwym dla prokreacji. Równolegle postępować będzie wzrost liczby zgonów – z 51 101 w roku 2023 do 55 560 w roku 2060, co znajduje swój wyraz w wartościach współczynnika zgonów, który na początku okresu prognozowania wynosi 11,82, a na końcu 17,06. Powiększająca się skala zgonów jest rezultatem starzenia się pokolenia drugiego powojennego wyżu demograficznego, przypadającego na przełom lat 70. i 80. XX wieku.

Konsekwencją zmian w natężeniu urodzeń i zgonów jest zmniejszający się systematycznie w okresie prognostycznym przyrost naturalny. Już w roku 2023 przyjmował on wartości ujemne – -20 361, natomiast w ostatnim roku prognozy jego wartość osiąga poziom -34 148. Przekłada się to na malejące wartości współczynnika przyrostu naturalnego, wyrażanego wielkością przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 osób, który w pierwszym roku prognozy wynosi -4,71, a w ostatnim – -10,48, co oznacza ubytek ponad 10 osób na każdy 1000 mieszkańców województwa śląskiego.

Jakkolwiek prognozowanie ruchu wędrownego obarczone jest znacznym ryzykiem błędu, gdyż ze względu na ograniczoną przewidywalność bazuje na szacunkach, warto odnieść się do estymacji dotyczących napływu i odpływu wędrownego do i z województwa śląskiego. W przypadku migracji wewnętrznych początek okresu prognostycznego charakteryzuje nieco większy odpływ niż napływ wędrowny (różnica na poziomie 1 500 osób), natomiast ostatni rok prognozy przynosi zmianę tendencji, wyrażającą się niewielką przewagą napływu ludności (różnica na poziomie 400 osób). Podobny kierunek zmian jest prognozowany w odniesieniu do migracji zagranicznych. O ile w 2023 roku planowana liczba osób emigrujących przeważa nad imigrującymi (różnica na poziomie około 480 osób), o tyle w ostatnim roku

prognozy szacuje się dodatni bilans migracji, liczba imigrantów ma być bowiem o ponad 1300 większa niż liczba emigrantów na pobyt stały.

Opisane zmiany znajdują wyraz w przeobrażeniach, jakim podlegać będzie struktura ludności województwa śląskiego. Dane zaprezentowane na wykresie 4. pokazują, w jaki sposób na przestrzeni kolejnych lat zmieniać się będzie udział poszczególnych grup wiekowych w analizowanej populacji. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym będzie spadał z poziomu 17,4% w roku 2023 do 13,7% w roku 2040, po czym ustabilizuje się na poziomie 14,7%. Widoczny spadek proporcji nastąpi również w kategorii osób będących w wieku produkcyjnym mobilnym – z 33,9% w roku 2023 do 26,7% w roku 2060. Z kolei udział osób w wieku produkcyjnym niemobilnym – po początkowym niewielkim wzroście z 23,9% w roku 2023 do 26,9% w roku 2030 – zacznie zmniejszać się do poziomu 21,3% w roku 2060. Prognoza wskazuje ponadto na bardzo dynamiczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w populacji województwa śląskiego. O ile w 2023 roku co czwarty jego mieszkaniec (24,9%) był w wieku emerytalnym, o tyle – według szacunków – w ostatnim roku prognozy odsetek ten zwiększy się do 37,3%. Wyraźnie widoczny jest trend ukierunkowany na starzenie się demograficzne – zarówno „od góry”, na co wskazuje zwiększający się udział osób w wieku poprodukcyjnym w populacji, jak i „od dołu”, wskutek systematycznie spadającej liczby urodzeń, co przekłada się na zmniejszający się udział w populacji osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym mobilnym. Jeśli scenariusz prognozy będzie się urzeczywistniał, to w perspektywie roku 2060 województwo śląskie doświadczać będzie poważnych problemów związanych z kurczeniem się zasobów pracy, deficytem potencjału rozrodczego, a także z zabezpieczeniem potrzeb osób starszych.

W ramach uzupełnienia prezentowanych danych należałoby dodać, że w horyzoncie prognostycznym spodziewany jest wzrost mediany wieku ludności oraz obniżanie się liczby kobiet w wieku rozrodczym, a co za tym idzie – również liczby urodzeń. Z pewnością współczynnik dzietności ogólnej nie osiągnie poziomu gwarantującego prostą zastępowalność pokoleń, co stanowi dodatkowe potwierdzenie tezy o regresji demograficznej województwa śląskiego⁷.

7 G. Witkowska, *Sytuacja demograficzna województwa śląskiego*, W: W. Koczur (red.), *Ekonomiczne konsekwencje przemian demograficznych*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2023, s. 26.

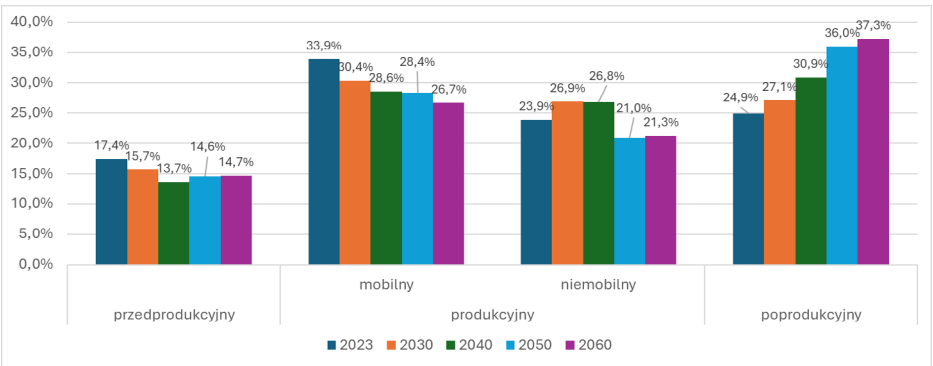
W kontekście wyzwań stojących przed systemem edukacji w województwie śląskim warto dodatkowo przeanalizować prognozowane zmiany w wielkości subpopulacji, jaką tworzą osoby będące w wieku przedszkolnym i wcześniejszym oraz szkolnym, ponieważ informacje te mogą stanowić punkt wyjścia do planowania polityki edukacyjnej regionu. Dane zawarte na wykresie 5. ukazują estymacje dla subpopulacji w wieku 0–24 lata, którą podzielono na przedziały pięcioletnie: 0–4 lata, 5–9 lat, 10–14 lat, 15–19 lat oraz 20–24 lata. Na przestrzeni lat 2023–2060 największy ubytek będzie dotyczył osób w przedziale 5–9 lat. W 2023 roku osób w tym wieku było 202 764, natomiast na końcu okresu prognozy ma ich być 130 934, co oznacza ubytek o ponad 37,0%. Nieznacznie tylko mniejszy spadek liczebny jest prognozowany w grupie młodzieży w wieku 10–14 lat oraz 15–19 lat – przewiduje się zmniejszenie obydwu tych grup o blisko 1/3. W roku 2060 osób z pierwszego przedziału ma być o 73 996 mniej niż w roku 2023 (spadek z 288 668 do 144 672), z kolei w drugiej grupie różnica między początkowym i końcowym okresem prognozy wynosi 76 188 (spadek z 225 503 w 2023 roku do 149 315 w roku 2060). W kategorii osób najmłodszych (0–4 lata) prognozowany jest spadek o około 27,0% – ze 157 550 do 113 892. W najwyższym przedziale wieku (20–24 lata) ubędzie 22,3% ludności. Populacja ta skurczy się ze 187 702 do 145 814. Na podstawie zaprezentowanych obliczeń można stwierdzić, że w placówkach edukacyjnych wszystkich szczebli, podobnie jak w przedszkolach i żłobkach, znacząco ubędzie uczniów i wychowanków. Wydaje się, że najbardziej dotkliwie odczują to szkoły podstawowe oraz ponadpodstawowe, choć również uczelnie staną w obliczu wyraźnego spadku liczby studentów z regionu. Podejmowanie działań zmierzających do reorganizacji szkół podstawowych i ponadpodstawowych staną się zatem faktem, a działające w regionie uniwersytety będą musiały podejmować duży wysiłek, by przyciągnąć kandydatów spoza województwa.

Tabela 6. Ruch naturalny ludności w województwie śląskim – prognoza demograficzna na lata 2023–2060

Rok	Stan populacji	Jednostka miary	Ruch naturalny		Przyrost naturalny	Migracje wewnętrzne na pobyt stały		Migracje zagraniczne na pobyt stały	
			urodzenia	zgony		napływ	odpływ	imigracja	emigracja
2023	4 323 320	liczba	30 740	51 101	-20 361	39 418	41 960	2 002	2 481
		na 1000 osób	7,11	11,82	-4,71	9,12	9,71	0,46	0,57
2030	4 178 822	liczba	28 196	54 106	-25 910	36 294	37 642	5 125	2 185
		na 1000 osób	6,75	12,95	-6,20	8,69	9,01	1,23	0,52
2040	3 886 338	liczba	28 421	59 097	-30 676	34 058	34 968	2 905	2 027
		na 1000 osób	7,31	15,21	-7,89	8,76	9,00	0,75	0,52
2050	3 576 669	liczba	26 632	58 540	-31 908	31 399	31 698	3 091	1 940
		na 1000 osób	7,45	16,37	-8,92	8,78	8,86	0,86	0,54
2060	3 257 350	liczba	21 412	55 560	-34 148	28 205	27 813	3 235	1 880
		na 1000 osób	6,57	17,06	-10,48	8,66	8,54	0,99	0,58

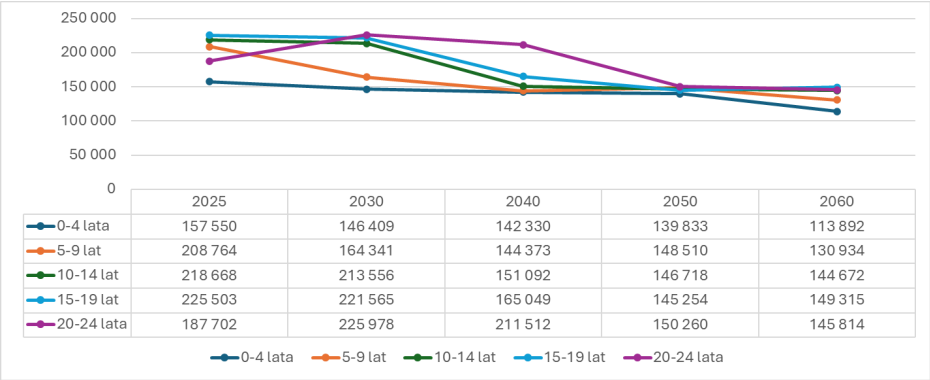
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2023–2060*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023.

Wykres 4. Ekonomiczne grupy wieku w województwie śląskim – prognoza demograficzna na lata 2023–2060

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2023–2060*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023.

Wykres 5 Populacja w wieku 0–24 lata – prognoza demograficzna na lata 2025–2060

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2023–2060*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023.

4. Wychowanie przedszkolne w województwie śląskim

W tym rozdziale szczegółowej analizie poddane zostaną dane dotyczące placówek wychowania przedszkolnego, jak również dzieci nim objętych. Wychowanie przedszkolne wykazuje ścisły związek z procesami demograficznymi, zwłaszcza w warunkach gwałtownego bądź systematycznego i długotrwałego spadku lub wzrostu liczby urodzeń, który prowadzi do istotnych zmian w zapotrzebowaniu na miejsca w przedszkolach, co pociąga za sobą konieczność elastycznego reagowania przez gminy na te zmiany. Sytuacja placówek wychowania przedszkolnego w województwie śląskim jako regionie doświadczającym procesów depopulacyjnych w sposób wyjątkowo intensywny jest zatem warta szczególnej uwagi.

Jak pokazują dane zawarte w tabeli 7., w roku szkolnym 2024/2025 łączna liczba placówek wychowania przedszkolnego wynosiła 1 987, w tym było 1 645 przedszkoli. W ostatnich czterech latach (od roku szkolnego 2020/2021 do 2024/2025) nastąpił łączny wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego o 23, przy czym liczba przedszkoli w tym okresie wzrosła o 46. Oznacza to, że zwiększeniu liczby przedszkoli w analizowanym okresie musiał towarzyszyć spadek liczby innych placówek wychowania przedszkolnego, takich jak oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, punkty przedszkolne czy zespoły wychowania przedszkolnego. W roku szkolnym 2020/2021 było 213 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, natomiast w roku 2024/2025 ich liczba spadła o 23. W tym czasie o 3 zredukowano łączną liczbę placówek wychowania przedszkolnego na wsiach, jednak równocześnie liczba przedszkoli działających na tych obszarach zwiększyła się o 5. Warto także odnotować wyraźny wzrost liczby przedszkoli specjalnych – z 26 działających w roku szkolnym 2020/2021 do 45 czynnych w roku 2024/2025, co najpewniej wynika ze zwiększającego się zapotrzebowania na tego typu placówki w regionie.

Co istotne, zwiększeniu się liczby placówek wychowania przedszkolnego w analizowanym okresie towarzyszył spadek liczby

dzieci, które do nich uczęszczały. Na początku analizowanego okresu było ich 161 081, natomiast na końcu – 157 054, co oznacza spadek liczby wychowanków o 4 027. Można zatem stwierdzić, że zapotrzebowanie na opiekę przedszkolną maleje, co zdaje się stanowić pochodną zmniejszającej się systematycznie liczby urodzeń w województwie śląskim.

Analizę dynamiki zmian w zakresie liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym warto uzupełnić o dane dotyczące sześciolatków uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego. W roku szkolnym 2020/2021 było ich 41 771, natomiast w kolejnych dwóch latach nastąpił wyraźny wzrost do 46 004 w roku 2023/2024, po czym odnotowano spadek do poziomu 43 614 w roku szkolnym 2024/2025.

Tabela 7. Dane dotyczące liczby placówek wychowania przedszkolnego i dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach szkolnych 2021/2022–2024/2025

Wyszczególnienie	2020/2021	2022/2023	2023/2024	2024/2025
Placówki	1 964	1 966	2 005	1 987
– w tym na wsi	595	595	596	592
w tym:				
Przedszkola	1 599	1 638	1 645	1 645
– w tym specjalne	26	32	33	45
– w tym na wsi	406	411	412	411
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	313	306	308	290
Liczba dzieci	161 081	169 226	165 503	157 054
– dzieci w wieku 6 lat	41 771	43 885	46 004	43 614
– w tym w przedszkolach	36 962	39 045	40 691	39 006

Źródło: *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.

Przytoczone i omówione powyżej dane warto uzupełnić o szczegółowy rozkład charakterystyk związanych z funkcjonowaniem przedszkoli w województwie śląskim w podziale na powiaty. W tabeli 8. uwzględniono

dane za okres obejmujący lata 2015–2024 (z wyłączeniem przedszkoli specjalnych), co przy uwzględnieniu dodatkowej zmiennej, jaką jest jednostka administracyjna, pozwala na dokonanie bardziej szczegółowej analizy, ukazującej różnice przestrzenne w zakresie systemu wychowania przedszkolnego w województwie śląskim⁸.

Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić wzrost łącznej liczby przedszkoli działających na terenie województwa śląskiego z 1 441 w roku 2015 do 1609 w roku 2024, co oznacza przyrost o blisko 11,7%. Rozwój sieci placówek wychowania przedszkolnego w analizowanym okresie stanowił odpowiedź na ewolucję prawa oświatowego, zdynamizowaną przez zmiany legislacyjne z roku 2016, kiedy zrezygnowano z obejmowania dzieci sześciolletnich obowiązkiem szkolnym. W praktyce zwiększyło to zapotrzebowanie na miejsca w przedszkolach, co potwierdzają prezentowane dane. Warto jednak zwrócić uwagę na przestrzenne zróżnicowanie dynamiki rozwoju infrastruktury przedszkolnej w województwie śląskim, dane różnicują się bowiem w zależności od typu jednostki. W pierwszej grupie znajdują się miasta na prawach powiatu, w których liczba przedszkoli wzrastała najbardziej intensywnie. Największy wzrost liczby przedszkoli odnotowano w Katowicach: w 2015 roku było ich 114, a w roku 2024 – 135 (dynamika wzrostu na poziomie 18,4%), co można tłumaczyć rosnącą rolą tego miasta jako centrum zatrudnienia, które przyciąga rodziców z całego subregionu centralnego. Innym miastem, w którym w analizowanym okresie wyraźnie wzrosła liczba przedszkoli, jest Częstochowa, gdzie przybyło 17 placówek (wzrost z 64 do 81, co oznacza dynamikę wzrostu na poziomie 26,6%). Podobną sytuację odnotowano również w Gliwicach, gdzie liczba placówek zwiększyła się o 8 – z 40 działających w roku 2015 do 48 w roku 2024 (dynamika wzrostu na poziomie 20,0%). Dynamiczny wzrost liczby przedszkoli charakteryzuje także Bielsko-Białą, przy czym najintensywniejszy był do roku 2019, kiedy odnotowano zwiększenie liczby placówek tego typu o 9 (z 69 w roku 2015 do 78 w roku 2019). Niezmieniona liczba placówek działała na tym terenie do roku 2022, po czym nastąpił jej spadek do 76 w roku 2023 i do 75 w kolejnym roku.

8 Dane w tabelach 8.–9. różnią się od zbiorczych wyników zaprezentowanych w tabeli 7., ponieważ jako okres, dla którego są prezentowane, przyjęto rok kalendarzowy, a nie rok szkolny. Dane w tabelach 8.–9. uwzględniają wyłącznie dane dla przedszkoli, z wyłączeniem innych placówek wychowania przedszkolnego.

Wskazane miasta pełnią funkcję lokalnych centrów edukacyjnych, które przyciągają dzieci z sąsiednich obszarów, w szczególności wówczas, gdy na ich terenie znajdują się równocześnie miejsca pracy, w których zatrudnienie znajdują ich rodzice. Miasta na prawach powiatu dysponują też zwykle większymi budżetami, które mogą przeznaczyć – między innymi – na rozwój infrastruktury przedszkolnej, obejmującej również placówki niepubliczne, stanowiące często uzupełnienie oferty publicznej.

Drugą grupę jednostek administracyjnych stanowią powiaty ziemskie, w których dynamika zmian w zakresie liczby przedszkoli warunkowana jest innymi czynnikami niż ma to miejsce w miastach na prawach powiatu. Wśród powiatów ziemskich można wyróżnić takie, w których sieć przedszkoli jest względnie stała – są to np. powiaty: rybnicki, gliwicki, myszkowski, pszczyński czy raciborski. W powiatach tych liczba placówek przedszkolnych w analizowanym okresie zmieniała się nieznacznie – różnice nie przekraczały 3. Można przypuszczać, że w tych jednostkach rozwój edukacji przedszkolnej był zorientowany raczej na zwiększanie liczby oddziałów w placówkach już istniejących lub w ramach oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych, niż na tworzenie nowych przedszkoli. Warto również zwrócić uwagę na powiaty ziemskie, które w latach 2015–2024 zdecydowały się na uruchomienie relatywnie dużej liczby nowych placówek przedszkolnych. W takich powiatach, jak: cieszyński, bielski, czy żywiecki, odnotowano zwiększenie liczby przedszkoli o 8, co oznacza w przypadku każdego z nich dynamikę wzrostu o ponad 10,0%. Zaobserwowaną tendencję można wiązać z utrzymującą się w tych powiatach relatywnie wyższą gęstością, a także terytorialną rozległością powiatów, obejmujących dużą liczbę miejscowości oddalonych od siebie, z czego wynika potrzeba utrzymywania większej liczby mniejszych, rozproszonych placówek.

Tabela 8. Liczba przedszkoli (bez specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	1 441	1 486	1 509	1 528	1 543	1 573	1 589	1 606	1 612	1 609
Powiat będziński	45	46	44	44	45	47	47	48	49	48
Powiat bielski	59	61	63	63	64	66	66	67	69	67

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat bieruńsko-lędzki	9	11	10	9	10	10	10	10	11	11
Powiat cieszyński	76	77	77	78	79	80	81	81	82	84
Powiat częstochowski	47	47	48	51	50	51	53	52	52	52
Powiat gliwicki	36	36	38	38	38	39	39	38	38	38
Powiat kłobucki	25	25	27	27	27	28	28	28	28	28
Powiat lubliniecki	37	38	40	40	40	43	43	44	43	43
Powiat mikołowski	31	33	34	34	33	34	35	34	34	33
Powiat myszkowski	14	15	15	15	15	15	15	15	16	16
Powiat pszczyński	45	45	46	46	47	47	48	48	47	46
Powiat raciborski	49	49	49	49	49	50	49	51	51	51
Powiat rybnicki	21	21	21	22	22	22	22	22	22	21
Powiat tarnogórski	56	59	58	59	61	63	62	64	63	64
Powiat wodzisławski	44	44	44	45	45	46	46	47	47	47
Powiat zawierciański	25	26	29	29	29	29	29	29	28	28
Powiat żywiecki	70	73	75	75	75	77	77	78	79	78
Powiat m. Bielsko-Biała	69	74	75	76	78	78	78	78	76	75
Powiat m. Bytom	47	48	47	47	48	51	52	52	51	51
Powiat m. Chorzów	30	32	31	30	30	30	31	32	32	32
Powiat m. Częstochowa	64	69	71	75	76	76	77	79	81	81
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	31	37	38	38	38	38	40	40	39	39
Powiat m. Gliwice	40	40	40	40	42	45	45	47	48	48
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	28	28	28	28	28	30	31	32	32	32
Powiat m. Jaworzno	30	30	31	30	30	30	30	29	30	30
Powiat m. Katowice	114	117	121	125	122	125	130	131	133	135
Powiat m. Mysłowice	26	26	26	26	27	27	27	28	28	29
Powiat m. Piekary Śląskie	15	15	16	16	19	19	19	18	18	18
Powiat m. Ruda Śląska	34	34	34	34	34	34	34	35	35	35
Powiat m. Rybnik	41	42	42	42	43	43	44	43	44	44
Powiat m. Siemianowice Śląskie	18	18	19	19	21	21	21	21	21	20
Powiat m. Sosnowiec	52	53	55	57	57	57	57	57	57	57
Powiat m. Świętochłowice	11	12	12	12	12	12	12	13	13	13
Powiat m. Tychy	42	45	44	47	47	48	49	51	51	51
Powiat m. Zabrze	43	43	43	44	44	44	45	46	47	47
Powiat m. Żory	17	17	18	18	18	18	17	18	17	17

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Wskaźnikiem pozwalającym na przeanalizowanie dynamiki zmian zachodzących w systemie wychowania przedszkolnego jest – obok liczby przedszkoli – liczba oddziałów w tego typu placówkach. Jak pokazują dane zestawione w tabeli 9., na przestrzeni lat 2015–2022 liczba oddziałów w przedszkolach zwiększyła się z 5 869 do 7 319, co oznacza wzrost o blisko 25%. Poszukując uzasadnienia tego trendu, warto zwrócić uwagę na fakt, że w 2017 roku wprowadzono prawo do edukacji przedszkolnej dla wszystkich dzieci w wieku od 3 do 5 lat przy jednoczesnym utrzymaniu obowiązku przedszkolnego dla sześciolatków. Spowodowało to konieczność tworzenia nowych oddziałów przedszkolnych przez gminy.

Po roku 2022 liczba oddziałów zaczęła systematycznie spadać – do 7 077 w roku 2024, co jest bezpośrednio związane ze zmniejszającą się od wielu lat liczbą urodzeń w województwie śląskim, która skutkuje kurczeniem się kohort wchodzących w wiek przedszkolny. Największy regres w zakresie liczby oddziałów przedszkolnych pomiędzy rokiem 2023 a rokiem 2024 odnotowano w: Tychach (spadek z 255 do 238), Sosnowcu (spadek z 309 do 294), Katowicach (spadek z 520 do 507) i Częstochowie (spadek z 335 do 324). Wyjątek stanowią powiaty, w których w tym czasie liczba oddziałów wzrosła, np. powiaty kłobucki i żywiecki, w których nastąpiło zwiększenie liczby oddziałów przedszkolnych o 4. Prawdopodobną przyczyną tej zmiany jest przenoszenie się rodzin z Częstochowy i Bielska-Białej na tereny podmiejskie.

Do ciekawych wniosków prowadzi analiza zależności między liczbą placówek a liczbą oddziałów przedszkolnych (por. tabele 8. i 9.). W 2015 roku na jedno przedszkole w województwie śląskim przypadało średnio 4,07 oddziału, natomiast w roku 2024 wskaźnik ten wyniósł 4,40. Można zatem stwierdzić, że w analizowanym okresie nastąpiła konsolidacja placówek przedszkolnych, która spowodowała to, że statystyczne przedszkole działające w województwie śląskim stało się placówką większą. Warto przy tym zauważyć, że w powiatach ziemskich liczba oddziałów w przeliczeniu na jedną placówkę jest niższa niż w miastach na prawach powiatu. Po 2022 roku w miastach na prawach powiatów nastąpił spadek liczby oddziałów przedszkolnych przy jednoczesnym utrzymywaniu liczby placówek.

Tabela 9. Liczba oddziałów w przedszkolach (bez specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	5 869	6 454	6 742	6 918	7 239	7 225	7 268	7 319	7 265	7 077
Powiat będziński	177	197	198	207	215	219	218	220	221	216
Powiat bielski	227	260	275	275	294	294	299	303	309	304
Powiat bieruńsko-lędziński	83	96	97	98	104	105	101	101	101	98
Powiat cieszyński	261	281	287	298	300	310	313	310	307	304
Powiat częstochowski	142	153	159	170	172	166	177	171	169	168
Powiat gliwicki	137	142	151	155	160	171	167	167	169	162
Powiat kłobucki	86	93	98	101	102	103	104	103	105	109
Powiat lubliniecki	112	121	131	132	142	147	151	152	152	148
Powiat mikołowski	133	146	152	159	162	163	165	167	168	159
Powiat myszkowski	65	71	73	74	80	79	78	78	80	82
Powiat pszczyński	169	183	198	202	219	225	224	225	221	211
Powiat raciborski	148	157	160	162	170	174	172	177	173	174
Powiat rybnicki	88	98	111	115	123	119	122	122	122	116
Powiat tarnogórski	189	214	236	247	260	267	271	274	272	264
Powiat wodzisławski	185	199	209	216	224	220	219	222	223	214
Powiat zawierciański	101	114	129	128	129	133	135	134	131	130
Powiat żywiecki	207	232	249	262	282	288	289	298	294	298
Powiat m. Bielsko-Biała	314	330	349	361	353	355	357	359	350	340
Powiat m. Bytom	223	235	236	239	243	251	257	257	255	243
Powiat m. Chorzów	132	144	159	162	168	179	179	174	167	166
Powiat m. Częstochowa	269	296	304	316	345	319	326	333	335	324
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	138	166	171	172	183	167	172	175	168	163
Powiat m. Gliwice	212	230	242	244	251	261	256	259	248	249
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	124	130	134	134	144	140	144	140	137	127
Powiat m. Jaworzno	119	135	142	142	160	160	153	150	141	138
Powiat m. Katowice	417	444	460	486	497	493	506	519	520	507
Powiat m. Mysłowice	103	120	121	126	131	135	137	135	139	136
Powiat m. Piekary Śląskie	62	67	70	71	83	83	82	81	79	80
Powiat m. Ruda Śląska	175	197	203	206	209	209	195	201	200	189
Powiat m. Rybnik	190	210	215	214	219	221	218	215	216	208
Powiat m. Siemianowice Śląskie	88	90	99	101	103	104	104	104	105	95
Powiat m. Sosnowiec	256	313	300	304	326	304	308	306	309	294

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Świętochłowice	57	62	65	65	90	71	72	75	81	80
Powiat m. Tychy	196	221	233	241	251	247	256	261	255	238
Powiat m. Zabrze	197	210	220	227	234	231	230	237	231	231
Powiat m. Żory	89	97	106	107	111	112	111	114	112	112

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego, wyrażony odsetkiem dzieci w wieku 3–6 lat uczęszczających do przedszkoli, jest w województwie śląskim bardzo wysoki. Jak pokazują dane zawarte w tabeli 10., na przestrzeni lat 2016–2024 dokonał się w tym zakresie znaczący progres. Na początku analizowanego okresu wartość tego wskaźnika wynosiła bowiem 82,2%, na końcu zaś – 98,7%, co pozwala mówić o niemal pełnej powszechności edukacji przedszkolnej.

Podobnie jak w przypadku innych parametrów opisujących system wychowania przedszkolnego, również i tu ujawniają się znaczące przestrzenne zróżnicowania. Wśród powiatów województwa śląskiego są takie, w których wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego przekracza 100,0%. W czołówce znajdują się miasta na prawach powiatu: Bielsko-Biała (113,2%), Tychy (108,1%), Częstochowa (106,1%), Żory (105,5%) oraz Katowice (104,9%). Osiągnięcie wskaźnika przewyższającego wartość 100,0% wynika z napływu do przedszkoli zlokalizowanych w tych miastach dzieci z innych powiatów. Miasta te dają zatrudnienie rodzicom dzieci mieszkających w powiatach ościennych, którzy dowożą je do przedszkoli tam działających. W efekcie wskaźnik upowszechnienia wychowania przedszkolnego w tych miastach jest sztucznie zawyżany, powodując równocześnie obniżenie jego wartości w powiatach, w których zameldowane są dzieci dowożone tam do przedszkoli.

Powiatem o wskaźniku upowszechnienia przedszkolnego wyraźnie najniższym w województwie śląskim jest powiat rybnicki. Jego wartość w roku 2024 wyniosła 85,7%. Prawdopodobną przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt uczęszczania przez dzieci z tego powiatu do przedszkoli działających w Rybniku i w Żorach, gdzie wskaźniki przekraczają 100,0%. Powiat rybnicki stanowi zatem przykład powiatu – „sypialni” dla miast na prawach powiatu, z którymi graniczy.

Reasumując, codzienne dojazdy do pracy rodziców dzieci w wieku przedszkolnym dynamizują zjawisko, które można określić jako „migrację edukacyjną” – naturalnie ma ona charakter niepełny, niemniej generuje konieczność utrzymywania przez samorządy nadwyżkowej liczby miejsc w szkołach czy przedszkolach, za co zapewne nie zawsze otrzymują rekompensatę finansową od gmin ościennych.

Tabela 10. Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach 2016–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	82,2	87,6	90,5	91,4	90,5	92,4	96,8	97,8	98,7
Powiat będziński	84,5	89,2	91,0	89,5	88,4	89,8	94,1	95,5	96,8
Powiat bielski	81,8	86,6	88,8	91,3	86,3	87,3	90,7	92,5	93,5
Powiat bieruńsko-lędzki	83,6	87,7	91,1	93,1	86,9	87,5	90,4	91,8	93,0
Powiat cieszyński	83,3	88,1	91,1	92,2	89,1	90,1	94,6	96,1	97,6
Powiat częstochowski	81,5	85,6	89,4	90,4	84,4	86,4	89,3	91,1	93,4
Powiat gliwicki	81,3	87,4	91,5	91,6	88,9	91,2	93,9	95,1	95,9
Powiat kłobucki	81,8	87,5	88,9	84,7	84,8	88,3	89,9	91,0	95,6
Powiat lubliński	84,6	90,3	92,6	93,5	88,8	90,7	94,9	97,1	98,0
Powiat mikołowski	86,0	91,1	93,3	92,0	89,0	89,2	93,6	95,0	95,5
Powiat myszkowski	80,9	86,9	87,6	88,9	84,9	87,2	91,2	93,9	97,0
Powiat pszczyński	84,7	89,9	92,1	93,4	91,0	92,9	95,7	97,1	98,0
Powiat raciborski	85,7	90,5	93,4	95,2	90,9	93,9	97,8	98,3	101,2
Powiat rybnicki	73,2	79,6	81,6	85,2	80,1	81,1	82,7	83,9	85,7
Powiat tarnogórski	79,1	88,1	93,8	95,9	88,3	91,6	95,2	96,3	99,7
Powiat wodzisławski	75,4	81,0	84,1	85,4	82,9	84,9	88,3	90,9	92,5
Powiat zawierciański	81,7	88,2	89,8	88,9	88,0	91,0	96,1	95,7	97,4
Powiat żywiecki	83,0	84,2	88,4	88,7	85,7	88,7	93,4	94,2	97,0
Powiat m. Bielsko-Biała	86,6	95,9	99,1	102,2	101,4	105,0	112,1	113,0	113,2
Powiat m. Bytom	78,4	82,2	84,1	85,5	88,1	91,0	94,6	94,7	94,4
Powiat m. Chorzów	72,6	82,9	83,9	87,1	90,4	91,0	93,4	93,9	95,3
Powiat m. Częstochowa	87,2	90,5	95,3	94,6	96,6	99,1	106,0	106,4	106,1
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	85,8	91,2	93,3	93,9	92,8	94,0	100,2	100,6	102,1
Powiat m. Gliwice	83,0	88,2	90,3	90,4	94,7	96,3	103,7	103,1	104,0
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	84,3	87,7	91,7	92,5	93,4	94,9	98,1	99,1	100,4
Powiat m. Jaworzno	85,0	89,4	91,6	92,0	91,5	92,8	95,9	96,7	97,8

Jednostka administracyjna	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Katowice	88,0	93,2	97,0	97,4	100,5	105,3	111,7	110,5	104,9
Powiat m. Mysłowice	82,1	85,1	87,2	88,5	89,6	91,0	93,8	97,3	98,4
Powiat m. Piekary Śląskie	78,4	83,1	86,0	88,0	91,1	89,2	91,6	91,8	95,7
Powiat m. Ruda Śląska	77,3	82,6	85,4	86,5	87,2	88,7	91,6	92,1	93,1
Powiat m. Rybnik	79,4	84,6	86,1	88,4	90,4	92,7	98,4	100,5	101,5
Powiat m. Siemianowice Śląskie	80,5	85,2	87,2	89,5	90,5	90,4	95,0	96,0	97,0
Powiat m. Sosnowiec	85,8	91,7	94,1	94,6	96,5	97,9	101,7	102,3	101,7
Powiat m. Świętochłowice	71,0	76,5	79,1	80,4	80,2	81,8	86,9	89,2	93,8
Powiat m. Tychy	84,9	93,0	95,7	97,7	96,0	98,3	105,2	107,9	108,1
Powiat m. Zabrze	78,8	84,4	86,8	88,3	89,6	91,8	95,8	96,5	95,9
Powiat m. Żory	81,4	86,9	91,3	92,4	92,8	94,0	102,1	104,2	105,5

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

5. Szkolnictwo podstawowe w województwie śląskim

Sytuacja demograficzna województwa śląskiego znajduje przełożenie także na sytuację szkolnictwa podstawowego. Konsekwencją zmniejszającej się systematycznie liczby urodzeń jest zmniejszony napływ uczniów do szkół, co w perspektywie czasowej musi przekładać się na zmiany organizacyjne w systemie szkolnictwa powszechnego.

Dane zamieszczone w tabeli 11. wskazują na dosyć stabilną sytuację, biorąc pod uwagę liczbę szkół w województwie śląskim na przestrzeni kolejnych lat szkolnych – od 2020/2021 do 2024/2025. Na początku analizowanego okresu na terenie województwa śląskiego działało 1 415 szkół podstawowych. W roku szkolnym 2023/2024 było ich o 9 więcej, jednak w kolejnym roku liczba ta zmniejszyła się o 4, toteż w roku szkolnym 2024/2025 szkół tego szczebla było 1 422. Tendencją, na którą należy zwrócić uwagę, jest systematyczny spadek liczby placówek na obszarach wiejskich. W roku 2020/2021 było ich 507, a w roku 2024/2025 odnotowano spadek ich liczby do 492 – jest ich zatem o 15 mniej, co stanowi trend odwrotny w stosunku do sytuacji w miastach. Oznacza to, że mimo postępujących w województwie śląskim procesów suburbanizacyjnych, które generują systematyczne zwiększanie się odsetka ludności zamieszkującej tereny wiejskie lub mniejsze miasta, sąsiadujące z dużymi ośrodkami, zapotrzebowanie na miejsca w szkołach podstawowych działających na wsiach maleje. Zjawisko to można tłumaczyć większym zainteresowaniem usługami edukacyjnymi świadczonymi w miastach. Rodzice dzieci w wieku szkolnym podejmujący pracę w dużych miastach dowożą dzieci do szkół, które również tam się znajdują. W konsekwencji utrzymywanie małych placówek na obszarach wiejskich staje się ekonomicznie nieopłacalne i konieczna jest ich likwidacja.

Wzrost liczby szkół podstawowych wynika wprost ze zwiększającej się liczby uczniów w wieku właściwym dla realizacji obowiązku szkolnego na tym szczeblu edukacji. Pomiedzy rokiem 2020/2021 i 2024/2025 liczba uczniów zwiększyła się o ponad 11,5 tys. – z 348 342 do 359 990. Warto

przy tym zaznaczyć, że w roku szkolnym 2023/2024 odnotowano bardzo wyraźny regres w porównaniu z początkiem analizowanego okresu: liczba uczniów spadła bowiem o ponad 26,5 tys. Spadek ten należy wiązać bezpośrednio ze skutkami zapoczątkowanych wcześniej reform edukacyjnych, dotyczących – między innymi – wieku szkolnego. Z kolei odnotowana w roku 2024/2025 rekordowo wysoka liczba uczniów szkół podstawowych jest związana z napływem uczniów z Ukrainy, co może być w dużej mierze skutkiem wprowadzonych 1 września 2024 roku przepisów wiążących w sposób rygorystyczny wypłatę świadczenia wychowawczego 800+ z realizacją obowiązku szkolnego w polskim systemie edukacji. Należy dodać, że dynamika zmian w zakresie liczby uczniów jest analogiczna w miastach oraz na obszarach wiejskich województwa śląskiego.

Reforma systemu oświaty przyczyniła się do znaczących różnic w liczbie absolwentów szkół podstawowych w analizowanym okresie. Rekordową ich liczbę odnotowano w roku szkolnym 2022/2023 – 60 629, podczas gdy w poprzednim roku (2020/2021) było 39 679 absolwentów, a w następnym (2023/2024) – 20 406. W roku szkolnym 2014/2015 i 2015/2016 naukę w szkołach podstawowych rozpoczęły tzw. „podwójne roczniki”, obejmujące zarówno sześć-, jak i siedmiolatków. Po przywróceniu obowiązku szkolnego od 7. roku życia powstała „luka demograficzna”, która objęła dzieci rozpoczynające naukę w roku 2016. Ukończyły one edukację w szkole podstawowej w roku 2024, co tłumaczy drastycznie niską w porównaniu z poprzednim rokiem liczbę absolwentów.

Analiza zasobów kadrowych szkół podstawowych pozwala dostrzec zależność między dynamiką zmian w liczbie uczniów i nauczycieli. Na początku badanego okresu liczba nauczycieli wynosiła 30 053, w kolejnych latach spadała ona aż do 28 559 w roku szkolnym 2023/2024, a następnie wzrosła do 29 542 w roku 2024/2025. Zmniejszająca się bądź zwiększająca liczba uczniów i oddziałów szkolnych powoduje – odpowiednio – wzrost bądź redukcję etatów nauczycielskich.

Wskaźnikiem, który pozwala na poszerzenie analizy sytuacji kadrowej w szkołach podstawowych województwa śląskiego, jest liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela. Wartości tego wskaźnika obliczone na podstawie danych z tabeli 11. wykazują tendencję wzrostową. O ile w roku szkolnym 2020/2021 wynosił on 11,59, o tyle

w roku 2024/2025 – 12,18, co świadczy o zwiększającym się obciążeniu pedagogów.

Tabela 11. Dane dotyczące liczby szkół podstawowych, ich nauczycieli, uczniów i absolwentów w województwie śląskim w latach szkolnych 2021/2022–2024/2025

Wyszczególnienie	2020/2021	2022/2023	2023/2024	2024/2025
Szkoły podstawowe	1 415	1 423	1 426	1 422
- w tym na wsi	507	498	496	492
Nauczyciele	30 053	29 264	28 559	29 542
- w tym na wsi	7 559	7 346	7 041	7 335
Uczniowie	348 342	349 582	333 392	359 990
- w tym na wsi	85 246	84 800	81 254	88 242
Absolwenci	39 679	60 629	20 406	bd.

Źródło: *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2024*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2024; *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.

W tabelach 12. i 13. zestawiono wartości współczynników skolaryzacji brutto i netto⁹ w szkolnictwie podstawowym i gimnazjalnym w powiatach województwa śląskiego w latach 2015–2024. Ich analiza pozwala na uzupełnienie informacji na temat atrakcyjności edukacyjnej poszczególnych powiatów oraz wewnątrzwojewódzkich migracji edukacyjnych.

W ciągu 10 lat wartości współczynników solaryzacji brutto (WSB) i netto (WSN) na poziomie całego województwa wzrosły z 92,77% (WSB) i 91,78% (WSN) do 101,43% (WSB) i 100,17% (WSB). Przekroczenie poziomu 100,0 oznacza, że do szkół podstawowych uczęszczają również

9 Współczynnik skolaryzacji brutto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Za: Główny Urząd Statystyczny.

dzieci spoza województwa. Ponadto część uczniów zapewne jest w innym wieku niż nominalny, czyli rozpoczęli naukę wcześniej bądź ukończyli ją później, niż to wynika z założeń o wieku odpowiadającym temu poziomowi edukacji. W roku 2024 najwyższe współczynniki skolaryzacji odnotowano w Katowicach (WSB: 119,65%, WSN: 117,45), Bielsku-Białej (WSB: 115,05%, WSN: 113,23%) oraz Częstochowie (WSB: 112,46%, WSN: 110,48%). Z kolei najniższy poziom skolaryzacji został osiągnięty w powiatach ziemskich, takich, jak: częstochowski (WSB: 88,15%, WSN: 87,74%), będziński (WSB: 92,20%, WSN: 91,26%) oraz bielski (WSB: 93,77%, WSN: 93,11%). Dane te stanowią potwierdzenie sformułowanych wcześniej wniosków: Katowice, Bielsko-Biała i Częstochowa pełnią rolę regionalnych centrów edukacyjnych, w których naukę pobierają nie tylko dzieci zamieszkujące w tych miastach, ale również te z okolicznych powiatów.

Tabela 12. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkolnictwie podstawowym i gimnazjalnym w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty [dane w %]

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	92,73	97,89	96,46	96,32	95,68	96,37	97,17	96,89	93,30	101,43
Powiat będziński	90,00	94,29	91,98	92,34	91,15	91,83	89,83	88,70	84,40	92,20
Powiat bielski	89,78	93,87	92,75	92,71	92,70	94,07	90,87	89,28	86,10	93,77
Powiat bieruńsko-lędzki	92,56	96,64	95,08	94,79	94,43	95,12	92,66	92,55	85,90	95,00
Powiat cieszyński	91,61	97,81	95,85	96,43	96,53	96,80	94,78	95,19	92,00	98,62
Powiat częstochowski	86,62	89,67	88,48	89,02	88,86	89,27	86,40	83,73	79,80	88,15
Powiat gliwicki	93,24	96,25	93,56	93,95	93,65	94,78	92,52	92,70	88,00	95,83
Powiat kłobucki	91,25	94,75	92,89	93,18	93,29	93,70	91,73	90,41	85,40	94,04
Powiat lubliniecki	90,54	96,48	96,03	97,35	98,32	98,01	95,92	94,46	89,90	98,44
Powiat mikołowski	94,11	98,99	96,00	95,74	96,79	98,06	95,39	92,88	87,60	95,54
Powiat myszkowski	91,81	98,59	97,58	95,50	93,83	94,24	95,11	96,44	91,00	99,23
Powiat pszczyński	94,78	98,47	98,17	97,87	97,78	98,90	96,38	94,69	90,70	99,75
Powiat raciborski	92,19	96,76	95,10	95,44	95,59	96,93	97,27	97,23	93,40	101,22
Powiat rybnicki	92,85	95,10	94,03	94,13	93,37	94,11	93,75	89,38	84,30	92,93
Powiat tarnogórski	90,51	96,11	95,43	95,21	95,62	96,11	95,01	93,78	90,50	97,97
Powiat wodzisławski	92,52	95,59	94,01	94,36	93,81	94,76	95,44	94,12	89,20	98,02

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat zawierciański	95,03	100,05	99,79	98,39	96,84	96,26	95,37	93,65	89,50	98,19
Powiat żywiecki	92,12	98,97	99,83	99,50	97,98	101,40	99,38	97,93	96,70	102,48
Powiat m. Bielsko-Biała	100,27	108,62	107,62	106,33	104,04	104,94	107,43	112,45	106,70	115,05
Powiat m. Bytom	89,31	94,26	92,54	92,08	91,95	92,00	96,30	96,13	92,50	100,15
Powiat m. Chorzów	90,10	96,53	94,65	96,76	95,29	95,06	101,16	100,89	98,60	105,14
Powiat m. Częstochowa	95,29	101,27	100,89	100,81	100,50	101,07	104,80	104,81	102,20	112,46
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	95,46	99,64	98,01	98,51	98,10	99,08	99,30	98,07	93,60	103,66
Powiat m. Gliwice	94,06	99,02	97,35	96,98	96,10	96,83	101,07	104,42	100,40	108,79
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	93,53	95,58	95,52	95,54	94,93	96,37	98,05	94,29	90,60	100,92
Powiat m. Jaworzno	91,76	94,89	94,00	94,36	94,33	95,22	95,31	93,52	91,50	101,53
Powiat m. Katowice	98,69	108,31	105,92	103,97	103,66	103,40	108,85	113,53	114,20	119,65
Powiat m. Mysłowice	88,91	93,21	91,65	90,63	89,62	89,67	92,55	92,62	88,60	97,76
Powiat m. Piekary Śląskie	92,45	97,63	94,99	93,92	93,49	92,38	97,94	95,31	90,70	99,60
Powiat m. Ruda Śląska	92,17	96,35	93,17	92,61	92,17	91,97	94,76	93,26	89,20	96,65
Powiat m. Rybnik	92,47	97,52	95,35	95,33	92,80	94,61	97,66	97,07	92,60	101,81
Powiat m. Siemianowice Śląskie	92,17	98,88	98,81	97,34	96,64	97,25	97,95	95,59	91,30	100,81
Powiat m. Sosnowiec	94,05	100,19	98,30	97,83	96,68	97,48	99,00	99,59	96,30	104,55
Powiat m. Świętochłowice	89,25	94,29	93,44	92,75	89,47	88,19	91,91	90,99	88,10	97,20
Powiat m. Tychy	91,98	96,81	95,36	96,46	95,39	97,30	98,52	99,53	96,50	105,21
Powiat m. Zabrze	91,96	96,82	94,93	95,56	94,91	94,60	98,86	98,62	95,10	103,51
Powiat m. Żory	89,69	94,94	94,35	95,19	93,84	94,97	97,91	98,64	96,30	105,29

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Tabela 13. Współczynnik skolaryzacji netto w szkolnictwie podstawowym i gimnazjalnym w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty [dane w %]

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	91,78	93,60	94,38	94,54	94,00	95,02	95,97	95,51	92,00	100,17
Powiat będziński	89,12	89,53	89,97	90,21	89,60	90,47	88,58	87,57	83,60	91,26
Powiat bielski	89,42	90,76	91,68	91,77	91,76	93,32	90,26	88,57	85,50	93,11
Powiat bieruński-łędziński	92,15	94,92	93,99	94,08	93,89	94,66	92,46	92,18	85,60	94,71
Powiat cieszyński	90,74	93,81	94,11	95,08	95,34	95,70	93,76	94,05	90,90	97,63
Powiat częstochowski	86,27	87,00	87,29	88,09	88,22	88,88	86,09	83,32	79,30	87,74
Powiat gliwicki	92,66	91,33	92,14	92,68	92,66	93,90	91,72	91,73	87,10	95,23

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat kłobucki	90,97	92,79	92,26	92,49	92,59	93,28	91,43	89,93	85,00	93,54
Powiat lubliniecki	89,82	93,69	94,37	95,88	96,78	96,82	94,88	93,32	88,90	97,46
Powiat mikołowski	93,50	94,01	94,57	94,71	95,65	97,25	94,62	91,91	86,90	94,73
Powiat myszkowski	91,39	95,45	95,94	94,18	93,12	93,33	94,36	95,65	90,40	98,54
Powiat pszczyński	94,30	95,76	97,12	96,95	96,99	98,26	95,89	94,06	89,90	99,11
Powiat raciborski	90,96	93,00	93,36	93,62	93,60	95,12	95,85	95,39	91,50	99,70
Powiat rybnicki	92,51	91,78	93,04	93,28	92,91	93,75	93,42	89,09	84,00	92,53
Powiat tarnogórski	89,17	92,09	93,14	93,09	93,69	94,72	93,74	92,43	89,10	96,75
Powiat wodzisławski	91,93	92,80	93,06	93,63	92,98	94,05	94,79	93,34	88,60	97,32
Powiat zawierciański	94,68	96,01	97,76	97,20	95,86	95,35	94,55	92,58	88,70	97,26
Powiat żywiecki	91,72	96,90	98,51	98,72	96,99	100,53	98,68	97,17	95,90	101,81
Powiat m. Bielsko-Biała	99,41	103,10	104,77	104,60	102,48	103,55	106,10	110,67	104,90	113,23
Powiat m. Bytom	87,67	89,82	89,59	89,48	89,18	89,70	94,27	93,46	90,30	97,92
Powiat m. Chorzów	88,71	90,22	92,22	94,21	92,47	92,79	98,96	98,54	96,60	103,13
Powiat m. Częstochowa	94,31	96,92	98,61	98,78	98,41	99,31	103,24	103,05	100,40	110,48
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	94,07	95,62	96,10	96,72	95,87	97,20	97,81	96,48	92,20	102,15
Powiat m. Gliwice	92,89	93,25	94,59	94,58	93,68	94,98	99,55	102,46	98,70	106,82
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	92,21	93,41	93,70	93,77	93,19	94,95	96,57	92,90	88,70	99,17
Powiat m. Jaworzno	90,90	91,79	92,24	92,76	92,72	94,36	94,53	92,37	90,50	100,33
Powiat m. Katowice	97,52	101,47	102,22	101,05	100,68	100,89	106,52	110,96	112,10	117,45
Powiat m. Mysłowice	88,14	89,95	89,94	89,22	88,31	88,60	91,59	91,20	87,20	96,75
Powiat m. Piekary Śląskie	91,18	93,74	93,25	92,34	92,17	91,12	96,46	93,78	89,20	98,44
Powiat m. Ruda Śląska	90,37	92,24	90,41	89,99	90,08	90,37	93,42	91,49	87,70	95,15
Powiat m. Rybnik	91,76	92,70	93,52	93,78	91,46	93,60	96,56	95,95	91,60	100,88
Powiat m. Siemianowice Śląskie	90,21	92,37	94,83	93,20	92,23	93,92	95,41	92,73	89,60	98,31
Powiat m. Sosnowiec	92,96	93,56	95,27	95,46	94,61	96,04	97,60	98,20	94,80	102,94
Powiat m. Świętochłowice	87,15	88,13	90,15	89,49	86,56	86,38	90,29	89,20	86,30	95,68
Powiat m. Tychy	91,20	91,64	93,08	94,54	93,97	96,19	97,54	98,50	95,30	103,87
Powiat m. Zabrze	89,86	91,07	91,64	92,12	91,86	92,20	96,41	96,03	92,70	101,20
Powiat m. Żory	88,98	91,50	92,91	93,97	92,72	94,03	96,89	97,25	95,10	104,34

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

5.1. Szkoły podstawowe (bez szkół specjalnych)

Szczegółowej analizie poddana zostanie sytuacja szkół podstawowych (z wyłączeniem szkół specjalnych) województwa śląskiego na przestrzeni 10 lat – od roku 2015 do roku 2024, w podziale na powiaty. Dynamika przeobrażeń, jakim podlegało szkolnictwo podstawowe, była spowodowana systemowymi zmianami, związanymi z przekształceniem sześcioletnich szkół podstawowych w szkoły ośmioletnie oraz włączeniem w ich struktury wygaszanych gimnazjów.

W ciągu pierwszych dwóch lat badanego okresu liczba szkół podstawowych była praktycznie stała (w 2015 roku było ich 1 170, a w 2016 roku – 1 171). W roku 2017 nastąpił gwałtowny wzrost liczby placówek o ponad 12,0% do 1 319, co należy wiązać z reformą systemu oświaty. Najsilniejszą dynamikę wzrostu odnotowano w dużych ośrodkach miejskich. W Katowicach liczba szkół zwiększyła się z 52 w roku 2015 do 69 w roku 2017, co oznacza wzrost o 32,7%. W Częstochowie w roku 2015 działało 50 szkół, w roku 2017 – 56, a w roku 2023 – 60. Dynamiczny wzrost liczby szkół odnotowano też – między innymi – w Zabrze, gdzie na początku analizowanego okresu funkcjonowały 32 szkoły, w roku 2017 – 41, a rok później – 42. Także Rybnik uruchomił sporo nowych placówek – ich liczba zwiększyła się z 27 w roku 2015 do 36 w roku 2017.

Należy dostrzec wyraźny kontrast pomiędzy dynamiką zmian, jakie dokonały się w miastach na prawach powiatu i w powiatach ziemskich. O ile w tych pierwszych notowano wyraźny przyrost liczby placówek szkolnych, o tyle w tych drugich pozostała ona – w najlepszym razie – nieznacznie zmieniona. Dotyczy to w szczególności powiatów terytorialnie rozproszonych, często obejmujących tereny wiejskie, jak np. powiat żywiecki czy kłobucki. Brak wyraźnych zmian w zakresie liczby szkół podstawowych wiąże się z tym, że gimnazja zwykle funkcjonowały w ramach zespołów szkół, toteż po reformie systemu szkolnictwa tworzenie nowych placówek nie było konieczne.

Po zakończeniu reorganizacji sieci szkół – po roku 2017 – ich liczba pozostaje stabilna. Na końcu analizowanego okresu wynosiła 1 316. Prawdopodobnie z czasem – w konsekwencji narastającej depopulacji województwa śląskiego, spowodowanej zmniejszającą się liczbą urodzeń – konieczne stanie się likwidowanie szkół podstawowych w celu

dostosowania się do nowych realiów demograficznych, póki co jednak trend ten nie jest zauważalny. Szczegółowe dane prezentuje tabela 14.

Tabela 14. Liczba szkół podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	1 170	1 171	1 319	1 319	1 315	1 313	1 317	1 317	1 320	1 316
Powiat będziński	35	35	40	40	40	41	41	38	38	38
Powiat bielski	45	45	54	54	55	55	55	55	55	55
Powiat bieruńsko-lędziński	11	11	13	13	13	13	13	13	13	13
Powiat cieszyński	63	63	64	64	63	63	64	63	63	63
Powiat częstochowski	76	75	76	75	75	74	74	74	74	74
Powiat gliwicki	36	36	40	40	38	39	39	39	39	39
Powiat kłobucki	43	43	45	45	45	45	45	45	45	43
Powiat lubliniecki	30	30	34	35	35	34	34	34	32	31
Powiat mikołowski	23	23	30	30	30	30	30	30	31	31
Powiat myszkowski	35	35	35	35	35	34	34	32	32	31
Powiat pszczyński	39	39	40	40	40	40	41	40	42	42
Powiat raciborski	43	43	44	43	43	43	42	42	42	42
Powiat rybnicki	24	24	26	26	26	26	26	26	26	26
Powiat tarnogórski	38	39	47	47	46	46	46	46	46	47
Powiat wodzisławski	42	42	47	47	47	47	46	47	48	48
Powiat zawierciański	42	41	46	46	46	45	45	45	45	45
Powiat żywiecki	74	73	75	75	75	74	74	75	73	73
Powiat m. Bielsko-Biała	39	40	42	42	43	43	43	44	45	45
Powiat m. Bytom	24	24	28	27	27	27	27	27	27	27
Powiat m. Chorzów	16	16	24	24	23	23	23	23	23	23
Powiat m. Częstochowa	50	50	56	56	56	56	57	59	60	59
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	27	27	30	30	30	30	30	30	30	30
Powiat m. Gliwice	30	30	35	35	35	35	37	37	37	37
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	16	16	19	19	20	20	20	20	20	20
Powiat m. Jaworzno	16	16	23	23	23	24	24	24	24	24
Powiat m. Katowice	52	54	69	68	66	67	68	69	69	69
Powiat m. Mysłowice	16	16	18	18	18	18	18	19	19	19
Powiat m. Piekary Śląskie	11	11	12	13	13	13	13	13	13	13
Powiat m. Ruda Śląska	22	22	27	27	27	27	27	27	27	27
Powiat m. Rybnik	27	27	36	36	35	35	35	35	35	35

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Siemianowice Śląskie	11	11	12	12	12	12	12	12	12	12
Powiat m. Sosnowiec	37	37	40	41	40	40	40	40	41	41
Powiat m. Świętochłowice	7	7	8	8	9	9	9	9	9	9
Powiat m. Tychy	24	23	27	27	28	27	27	27	27	27
Powiat m. Zabrze	32	33	41	42	41	41	41	41	41	41
Powiat m. Żory	14	14	16	16	17	17	17	17	17	17

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

W analizowanym okresie nastąpił znaczny przyrost liczby oddziałów w szkołach podstawowych województwa śląskiego – z 14 009 do 18 670 (różnica na poziomie 33,3%), przy czym najbardziej dynamiczny wzrost dokonał się pomiędzy rokiem 2017, kiedy działało 15 505 oddziałów, a rokiem 2019, kiedy ich liczba wzrosła do 18 145 (zob. tabela 15.). Zjawisko to jest efektem przywrócenia w tym czasie klas siódmych i ósmych w szkołach podstawowych.

Jednym z powiatów, w których dynamika wzrostu liczby oddziałów szkolnych była największa, są Katowice, gdzie na początku badanego okresu działało 786 klas, natomiast na końcu, w roku 2024 było ich już 1 134, czyli o 44,3% więcej. Podobny trend odnotowano w powiecie bielskim, gdzie w 2015 roku liczba oddziałów wynosiła 547, a w 2024 – 787 (wzrost o 43,9%). Z kolei w powiecie żywieckim nastąpiło zwiększenie liczby oddziałów szkolnych o 38,3% – z 587 w pierwszym roku poddanym analizie do 812 w roku ostatnim. Zbliżony wskaźnik dynamiki (38,0%) uwidocznił się w Gliwicach, gdzie w roku 2015 działało 500 klas szkolnych, a w roku 2024 było ich już 690.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że w roku 2024 liczba oddziałów szkolnych jest wyższa niż w jakimkolwiek roku poddanym analizie. Wzrost ten można tłumaczyć nie tylko napływem uchodźców z Ukrainy, ale też wprowadzeniem obowiązku szkolnego dla tej grupy dzieci, którego realizacja warunkuje uzyskiwanie świadczenia rodzinnego 800+.

Zestawiając dane dotyczące przyrostu liczby szkół podstawowych ze zmieniającą się w czasie liczbą oddziałów w tych szkołach, należy zauważyć, że w analizowanym okresie liczba klas rośnie nieproporcjonalnie szybko w stosunku do liczby szkół, co oznacza, że zjawiskiem częstszym niż tworzenie nowych szkół jest rozbudowywanie tych, które już istnieją. Innymi słowy, w miarę potrzeb generowanych

przez wzrost liczby uczniów w szkołach już istniejących tworzy się nowe klasy.

Tabela 15. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	14 009	13 269	15 505	17 818	18 145	18 315	18 548	18 039	17 486	18 670
Powiat będziński	414	391	450	526	534	542	537	516	493	529
Powiat bielski	547	518	606	709	729	755	774	754	733	787
Powiat bieruńsko-lędzki	201	188	222	254	258	262	270	269	256	286
Powiat cieszyński	628	600	692	796	807	816	818	798	781	820
Powiat częstochowski	518	491	574	657	666	672	676	659	650	683
Powiat gliwicki	384	361	412	471	495	514	520	519	494	516
Powiat kłobucki	330	308	369	423	427	428	428	422	408	424
Powiat lubliniecki	266	255	295	336	354	355	361	353	338	356
Powiat mikołowski	339	322	368	435	445	459	469	457	443	478
Powiat myszkowski	267	248	288	328	331	334	342	324	316	336
Powiat pszczyński	414	393	460	535	546	562	581	569	554	596
Powiat raciborski	352	317	371	423	438	437	443	450	447	476
Powiat rybnicki	273	257	297	347	340	347	348	345	328	355
Powiat tarnogórski	424	407	485	561	568	569	582	578	565	607
Powiat wodzisławski	503	463	545	629	639	646	656	638	620	672
Powiat zawierciański	398	369	436	501	508	493	498	477	465	493
Powiat żywiecki	587	561	654	760	762	778	781	758	763	812
Powiat m. Bielsko-Biała	516	506	602	711	735	717	729	706	680	731
Powiat m. Bytom	437	411	479	525	533	521	525	501	476	505
Powiat m. Chorzów	304	294	344	405	407	406	411	398	390	407
Powiat m. Częstochowa	642	603	709	816	838	843	848	821	785	847
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	349	324	366	422	437	443	447	423	396	427
Powiat m. Gliwice	500	472	545	623	639	652	686	663	645	690
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	264	244	288	331	334	335	330	303	285	313
Powiat m. Jaworzno	254	237	277	322	328	329	336	327	312	339
Powiat m. Katowice	786	780	925	1 023	1 030	1 048	1 080	1 079	1 076	1 134
Powiat m. Mysłowice	227	212	249	285	287	290	293	289	279	303
Powiat m. Piekary Śląskie	145	138	163	190	192	190	190	181	172	188
Powiat m. Ruda Śląska	398	368	432	502	510	524	519	492	458	489

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Rybnik	417	395	459	529	539	541	536	520	504	539
Powiat m. Siemianowice Śląskie	175	163	190	216	220	216	222	216	211	228
Powiat m. Sosnowiec	547	529	606	673	692	690	690	662	637	671
Powiat m. Świętochłowice	140	135	152	175	171	169	166	159	151	160
Powiat m. Tychy	374	358	433	514	532	548	562	557	542	578
Powiat m. Zabrze	478	450	522	590	596	595	597	569	551	583
Powiat m. Żory	212	201	240	275	278	289	297	287	282	312

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Tabela 16. zawiera dane dotyczące liczby uczniów szkół podstawowych w latach 2015–2025 w województwie śląskim w podziale na powiaty. Różnica w liczbie uczniów pomiędzy początkiem analizowanego okresu i jego końcem wyniosła 76,7 tys., co oznacza wzrost o 27,8%. Analiza zestawienia wskazuje na spadek liczby uczniów pomiędzy rokiem 2015 a 2016 – z 276 267 do 254 115, co można wiązać z niżem demograficznym. Jednak od 2017 roku nastąpił dynamiczny wzrost, który był bezpośrednim efektem wydłużenia cyklu nauczania w szkole podstawowej z sześciu do ośmiu lat. Między rokiem 2016 a 2018 liczba uczniów wzrosła o ponad 80 tys. (z 254 115 do 335 789). W roku 2023 odnotowano wyraźny spadek liczby dzieci uczących się w szkołach podstawowych – o 16 546 w stosunku do roku poprzedniego, co było konsekwencją opuszczenia tych szkół przez tzw. „podwójny rocznik”. Z kolei w roku 2024 odnotowano znaczny wzrost liczby uczniów do rekordowego poziomu – 351 974, czyli o ponad 26,0 tys. w porównaniu z rokiem poprzednim, co należy wiązać z napływem do szkół dzieci uchodźczych.

Co ciekawe, najbardziej dynamiczny przyrost liczby uczniów szkół podstawowych w analizowanym okresie uwidacznia się nie tylko w miastach na prawach powiatu, takich jak Katowice, Tychy, Żory, Gliwice czy Bielsko-Biała, ale również w powiatach ziemskich, obejmujących gminy wiejskie, w takich jak: tarnogórski, bieruńsko-lędziński czy mikołowski. W powiecie tarnogórskim liczba uczniów szkół podstawowych w analizowanym okresie zwiększyła się o 47,0% (z 7 994 do 11 754). W powiecie bieruńsko-lędzińskim dynamika wzrostu osiągnęła poziom 39,6% (wzrost z 4 080 do 5 697), natomiast w mikołowskim – 39,3% (z 6 681 do 9 306). Prawidłowość tę można

wiązać z procesami suburbanizacyjnymi. Dobre skomunikowanie tych terenów z dużymi ośrodkami, z którymi sąsiadują, oraz relatywnie niskie koszty zamieszkania i lepsze warunki środowiskowe powodują, że w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich osiedlają się rodziny z dziećmi, które realizują obowiązek szkolny w miejscu zamieszkania. Miastami na prawach powiatu, w których w badanym okresie odnotowano największy przyrost liczby uczniów, są Tychy, Żory i Katowice, w których dynamika wzrostu osiągnęła poziom: 38,7% w przypadku Tychów (wzrost z 7 737 do 10 728), 38,6% w przypadku Żor (wzrost z 4 273 do 5 924) oraz 36,4% w przypadku Katowic (wzrost z 16 161 do 22 046). W przypadku tych powiatów przyczyn szczególnie intensywnie rosnącej liczby uczniów można upatrywać w „drenażu edukacyjnym”, polegającym na zjawisku dowożenia uczniów z ościennych powiatów do szkół w miastach, gdzie pracują rodzice. Ponadto rozbudowa infrastruktury mieszkaniowej sprawia, że są to miejsca postrzegane jako dobre do życia dla rodzin z dziećmi.

Na przeciwnym biegunie lokuje się Jastrzębie-Zdrój i Świętochłowice, gdzie przyrost liczby uczniów szkół podstawowych w analizowanym okresie był najmniejszy. W Jastrzębiu-Zdroju liczba uczniów zwiększyła się z 5 762 do 6 163 (dynamika wzrostu na poziomie 7,0%), zaś w Świętochłowicach odnotowano wzrost liczby dzieci w szkołach podstawowych z 2 006 do 3 247 (wskaźnik dynamiki wynosi 8,0%). Wyjaśnieniem tej sytuacji może być długotrwały niż demograficzny obserwowany w tych miastach (roczniki urodzone w latach 2005–2013 są bardzo mało liczne), dodatkowo notuje się tam ujemne saldo migracji młodych ludzi, czyli odpływ osób w wieku 25–40 lat.

Tabela 16. Liczba uczniów szkół podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	276 267	254 115	294 301	335 789	337 265	341 924	344 250	342 418	325 872	351 974
Powiat będziński	8 605	7 911	9 084	10 401	10 359	10 508	10 474	10 354	9 750	10 483
Powiat bielski	11 048	10 125	11 745	13 536	13 768	14 096	14 355	14 250	13 692	14 918
Powiat cieszyński	11 703	10 855	12 651	14 633	14 734	15 038	15 154	15 230	14 653	15 583
Powiat częstochowski	7 959	7 148	8 277	9 531	9 561	9 617	9 726	9 360	8 818	9 659
Powiat gliwicki	7 263	6 594	7 643	8 793	9 002	9 214	9 284	9 377	8 905	9 760

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat kłobucki	5 284	4 747	5 509	6 264	6 283	6 330	6 370	6 242	5 836	6 322
Powiat lubliniecki	4 835	4 464	5 200	5 984	6 076	6 070	6 111	5 986	5 680	6 161
Powiat mikołowski	6 681	6 233	7 212	8 370	8 550	8 802	9 032	8 884	8 507	9 306
Powiat myszkowski	4 285	3 923	4 588	5 156	5 148	5 231	5 313	5 341	5 022	5 444
Powiat pszczyński	8 146	7 463	8 734	10 051	10 209	10 559	10 724	10 512	10 100	11 112
Powiat raciborski	6 000	5 423	6 266	7 144	7 169	7 303	7 376	7 383	7 055	7 727
Powiat rybnicki	5 424	4 901	5 621	6 501	6 546	6 732	6 802	6 671	6 283	6 896
Powiat tarnogórski	7 994	7 517	8 807	10 277	10 538	10 785	11 133	11 230	10 814	11 754
Powiat bieruńsko-lędzki	4 080	3 707	4 349	5 044	5 106	5 239	5 416	5 477	5 127	5 697
Powiat wodzisławski	10 242	9 249	10 743	12 369	12 393	12 503	12 631	12 451	11 782	12 926
Powiat zawierciański	7 179	6 575	7 655	8 684	8 656	8 590	8 556	8 274	7 758	8 349
Powiat żywiecki	10 313	9 650	11 390	12 936	12 824	13 180	13 317	13 084	12 864	13 667
Powiat m. Bielsko-Biała	11 210	10 639	12 376	14 013	13 995	14 090	14 187	14 878	13 842	14 784
Powiat m. Bytom	9 291	8 488	9 677	10 809	10 767	10 809	10 735	10 488	9 873	10 648
Powiat m. Chorzów	6 456	6 052	6 952	8 060	7 981	7 992	7 949	7 823	7 442	7 837
Powiat m. Częstochowa	12 738	11 691	13 579	15 466	15 562	15 552	15 504	15 327	14 512	15 587
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	7 071	6 415	7 446	8 504	8 586	8 641	8 613	8 452	7 857	8 481
Powiat m. Gliwice	10 475	9 620	11 046	12 558	12 658	12 943	13 121	13 526	12 825	13 848
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	5 762	5 113	5 925	6 687	6 624	6 644	6 503	6 137	5 632	6 163
Powiat m. Jaworzno	5 291	4 782	5 583	6 368	6 447	6 571	6 640	6 455	6 254	6 937
Powiat m. Katowice	16 161	15 292	17 633	19 585	19 671	19 789	19 839	20 677	20 865	22 046
Powiat m. Mysłowice	4 540	4 150	4 798	5 442	5 504	5 541	5 578	5 610	5 310	5 857
Powiat m. Piekary Śląskie	3 231	2 956	3 391	3 858	3 946	3 990	3 988	3 805	3 515	3 850
Powiat m. Ruda Śląska	8 586	7 796	8 926	10 102	10 198	10 299	10 283	10 043	9 369	10 065
Powiat m. Rybnik	8 865	8 130	9 416	10 771	10 691	10 966	11 028	10 927	10 293	11 035
Powiat m. Siemianowice Śląskie	3 932	3 669	4 212	4 716	4 669	4 719	4 789	4 680	4 498	4 817
Powiat m. Sosnowiec	10 876	10 135	11 504	13 028	13 036	13 154	13 070	12 932	12 117	12 875
Powiat m. Świętochłowice	3 006	2 752	3 153	3 557	3 402	3 349	3 243	3 185	2 978	3 247
Powiat m. Tychy	7 737	7 146	8 382	9 690	9 724	10 034	10 316	10 488	9 998	10 728
Powiat m. Zabrze	9 725	8 873	10 196	11 592	11 611	11 593	11 491	11 284	10 636	11 481
Powiat m. Żory	4 273	3 931	4 632	5 309	5 271	5 451	5 599	5 595	5 410	5 924

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Analiza średniej liczby uczniów w oddziale szkolnym wskazuje na dużą stabilność tego wskaźnika na przestrzeni lat 2015–2024 (por. tabela 17.). W skali województwa oscyluje on na poziomie 19–20 osób. Taką wartość

osiąga on również w większości powiatów, choć daje się dostrzec pewne różnice w przeciętnej wielkości klas szkolnych w zależności od typu powiatu. Niższe niż przeciętne wartości tego wskaźnika uwidaczniają się w powiatach: częstochowskim (14 uczniów przypadających na jeden oddział), kłobuckim (15), raciborskim (16), lublinieckim, zawierciańskim i żywieckim (17). Niska średnia w wymienionych powiatach może wynikać z funkcjonowania w nich małych szkół wiejskich, w których klasy liczą czasem po kilka osób.

Analizując zależności pomiędzy liczbą uczniów i liczbą oddziałów, można dostrzec, że liczba oddziałów rośnie szybciej niż liczba uczniów, co sprawia, że klasy szkolne stają się mniejsze, a to sprzyja jakości nauczania, stwarza lepsze warunki pracy nauczycielom, uczniom zaś zapewnia większe bezpieczeństwo i komfort nauki.

Tabela 17. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	20	19	19	19	19	19	19	19	19	19
Powiat będziński	21	20	20	20	19	19	20	20	20	20
Powiat bielski	20	20	19	19	19	19	19	19	19	19
Powiat cieszyński	19	18	18	18	18	18	19	19	19	19
Powiat częstochowski	15	15	14	15	14	14	14	14	14	14
Powiat gliwicki	19	18	19	19	18	18	18	18	18	19
Powiat kłobucki	16	15	15	15	15	15	15	15	14	15
Powiat lubliniecki	18	18	18	18	17	17	17	17	17	17
Powiat mikołowski	20	19	20	19	19	19	19	19	19	19
Powiat myszkowski	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Powiat pszczyński	20	19	19	19	19	19	18	18	18	19
Powiat raciborski	17	17	17	17	16	17	17	16	16	16
Powiat rybnicki	20	19	19	19	19	19	20	19	19	19
Powiat tarnogórski	19	18	18	18	19	19	19	19	19	19
Powiat bieruńsko-lędziański	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Powiat wodzisławski	20	20	20	20	19	19	19	20	19	19
Powiat zawierciański	18	18	18	17	17	17	17	17	17	17
Powiat żywiecki	18	17	17	17	17	17	17	17	17	17

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Bielsko-Biała	22	21	21	20	19	20	19	21	20	20
Powiat m. Bytom	21	21	20	21	20	21	20	21	21	21
Powiat m. Chorzów	21	21	20	20	20	20	19	20	19	19
Powiat m. Częstochowa	20	19	19	19	19	18	18	19	18	18
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	20	20	20	20	20	20	19	20	20	20
Powiat m. Gliwice	21	20	20	20	20	20	19	20	20	20
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	22	21	21	20	20	20	20	20	20	20
Powiat m. Jaworzno	21	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Powiat m. Katowice	21	20	19	19	19	19	18	19	19	19
Powiat m. Mysłowice	20	20	19	19	19	19	19	19	19	19
Powiat m. Piekary Śląskie	22	21	21	20	21	21	21	21	20	20
Powiat m. Ruda Śląska	22	21	21	20	20	20	20	20	20	21
Powiat m. Rybnik	21	21	21	20	20	20	21	21	20	20
Powiat m. Siemianowice Śląskie	22	23	22	22	21	22	22	22	21	21
Powiat m. Sosnowiec	20	19	19	19	19	19	19	20	19	19
Powiat m. Świętochłowice	21	20	21	20	20	20	20	20	20	20
Powiat m. Tychy	21	20	19	19	18	18	18	19	18	19
Powiat m. Zabrze	20	20	20	20	19	19	19	20	19	20
Powiat m. Żory	20	20	19	19	19	19	19	19	19	19

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Zwiększająca się liczba oddziałów szkolnych generuje większe zapotrzebowanie na nauczycieli. Dane zawarte w tabeli 18. wskazują, że w badanym okresie liczba nauczycieli (w przeliczeniu na etaty) w szkołach podstawowych wzrastała systematycznie – z 19 431,07 etatu w 2015 roku do 27 090,51 etatu w roku 2024, co oznacza wzrost o blisko 40,0%. Największy skok, jeśli chodzi o zatrudnienie nauczycieli, nastąpił w roku 2017 (22 759,69 etatów wobec 18 727,28 w roku 2016). Należy wiązać ten fakt z reformą systemu edukacji i wprowadzeniem do szkół podstawowych takich przedmiotów, jak fizyka czy chemia. Wzrost liczby etatów w szkołach podstawowych wynika też ze standaryzacji zatrudnienia specjalistów: od 1 września wprowadzono wymogi dotyczące określonej liczby etatów psychologów, pedagogów specjalnych czy logopedów. Liczba nauczycieli zwiększyła się również w związku z koniecznością prowadzenia dodatkowych lekcji z języka

polskiego dla dzieci uchodźczych. Ponadto rosnąca liczba orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego wymaga zatrudniania nauczycieli wspomagających.

Najbardziej dynamiczny wzrost liczby nauczycieli odnotowano w Katowicach, gdzie w roku 2015 liczba etatów wynosiła 1 125,96, a w roku 2024 – 1 865,62, czyli o 65,7% więcej. Podobną dynamikę wzrostu obserwuje się w Tychach: w 2015 roku obsadzonych było tam 503,09 etatów, natomiast w 2024 roku – 831,70, co oznacza wzrost na poziomie 65,3%. Także w powiecie bielskim wzrost liczby etatów przekroczył 50,0%. Ich liczba zwiększyła się z 736,47 do 1 145,90 (dynamika wzrostu na poziomie 55,6%).

Na podstawie danych dotyczących liczby uczniów i nauczycieli w analizowanym okresie można obliczyć wskaźnik efektywności kadrowej, określający liczbę uczniów przypadających na jeden pełny etat nauczycielski. W roku 2015 wynosił on 14,22, natomiast w roku 2024 – 12,99. Spadek wartości tego wskaźnika sugeruje poprawę warunków kształcenia i zmniejszające się obciążenie nauczycieli grupą uczniów. Należy jednak podkreślić, że część nauczycieli to nauczyciele specjaliści oraz wspomagający, którzy nie prowadzą lekcji przedmiotowych, lecz zajmują się wsparciem indywidualnym.

Tabela 18. Liczba nauczycieli szkół podstawowych (bez szkół specjalnych) w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	19 431,07	18 727,28	22 759,69	26 140,95	27 310,13	27 769,98	27 792,21	26 910,81	26 103,89	27 090,51
Powiat będziński	532,74	512,89	632,36	740,84	784,37	791,12	789,67	777,56	737,36	769,14
Powiat bielski	736,47	716,73	886,86	1 018,72	1 120,85	1 138,30	1 146,51	1 130,47	1 082,51	1 145,90
Powiat cieszyński	868,74	829,82	1 000,29	1 169,23	1 215,03	1 207,77	1 214,19	1 188,91	1 129,61	1 176,93
Powiat częstochowski	684,80	646,71	792,42	900,87	981,87	979,18	968,37	946,66	912,20	950,01
Powiat gliwicki	509,35	479,08	586,24	677,58	752,10	753,96	761,34	721,79	687,52	691,73
Powiat kłobucki	448,87	435,29	515,79	605,25	633,62	634,88	637,43	637,70	589,11	587,64
Powiat lubliniecki	365,11	354,08	425,74	493,21	520,79	529,69	523,49	492,56	482,82	508,39
Powiat mikołowski	462,97	449,50	549,55	634,41	685,17	685,38	697,84	669,09	635,16	697,05
Powiat myszkowski	360,93	341,96	414,82	471,64	491,11	507,56	512,86	510,35	476,99	492,12
Powiat pszczyński	583,71	560,82	666,44	758,04	815,83	838,92	834,62	817,58	787,25	831,47

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat raciborski	523,30	483,41	563,77	635,18	675,36	668,76	663,34	633,60	616,45	663,52
Powiat rybnicki	357,56	342,42	418,64	489,20	513,21	515,97	525,96	523,08	486,52	517,98
Powiat tarnogórski	564,97	560,38	687,22	809,52	845,85	866,54	871,39	856,17	838,35	893,16
Powiat bieruńsko-lędziański	257,23	245,37	288,96	350,89	346,39	362,81	371,22	365,56	341,83	369,76
Powiat wodzisławski	650,51	616,97	747,56	880,62	948,38	969,49	969,24	947,90	912,30	966,23
Powiat zawierciański	527,19	502,31	610,85	717,53	744,20	718,50	717,35	685,90	643,96	685,93
Powiat żywiecki	810,12	774,64	935,36	1 095,07	1 139,36	1 167,66	1 167,45	1 119,26	1 073,02	1 081,37
Powiat m. Bielsko-Biała	763,34	746,26	892,30	1 040,43	1 020,69	1 137,51	1 103,45	1 028,37	1 046,10	1 032,60
Powiat m. Bytom	650,04	627,87	758,63	826,96	848,84	848,84	836,06	825,78	778,21	806,46
Powiat m. Chorzów	429,45	427,61	536,53	641,95	651,03	654,20	647,61	635,29	593,09	618,12
Powiat m. Częstochowa	980,53	947,17	1 174,14	1 335,13	1 307,10	1 357,58	1 365,12	1 327,36	1 265,45	1 315,32
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	524,42	497,60	576,03	663,97	666,60	683,86	692,60	657,71	615,85	631,57
Powiat m. Gliwice	713,40	676,55	833,58	916,11	950,47	994,99	1 013,42	984,72	956,40	992,03
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	365,84	345,77	420,02	485,60	501,92	491,40	494,22	446,89	424,25	463,11
Powiat m. Jaworzno	368,66	359,51	439,89	507,58	526,30	517,85	500,58	492,31	457,05	479,96
Powiat m. Katowice	1 125,96	1 104,25	1 344,93	1 509,66	1 588,43	1 623,88	1 632,65	1 601,52	1 938,53	1 865,62
Powiat m. Mysłowice	317,83	304,79	376,48	421,55	430,33	436,27	433,69	435,85	411,15	428,58
Powiat m. Piekary Śląskie	201,30	197,53	253,83	279,06	305,68	291,12	307,91	290,58	261,37	280,43
Powiat m. Ruda Śląska	520,59	491,32	601,55	707,37	738,61	761,18	757,54	713,83	656,68	696,63
Powiat m. Rybnik	561,56	544,14	675,16	770,73	803,39	838,21	824,43	788,25	755,63	796,82
Powiat m. Siemianowice Śląskie	240,72	246,51	269,12	312,93	327,98	334,46	334,22	323,38	308,01	327,16
Powiat m. Sosnowiec	767,39	756,38	918,10	995,07	1 049,15	1 053,95	1 069,32	1 018,35	962,00	954,47
Powiat m. Świętochłowice	192,34	188,87	219,59	252,55	262,49	251,98	247,69	237,88	232,36	240,07
Powiat m. Tychy	503,09	489,09	600,16	718,34	780,80	809,70	810,79	802,09	781,35	831,70
Powiat m. Zabrze	673,69	647,29	796,35	916,84	925,06	931,95	918,63	864,59	816,93	847,87
Powiat m. Żory	286,27	276,00	350,43	391,32	411,77	414,56	430,01	411,92	410,52	453,66

W obliczeniach uwzględniono nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych. Dane o nauczycielach mogą się nie sumować ze względu na zastosowane zaokrąglenia.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

5.2. Szkoły podstawowe specjalne i oddziały specjalne przy szkołach podstawowych

Ważnym elementem systemu edukacji jest szkolnictwo specjalne, zapewniające wsparcie uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz umożliwiające im pełniejsze funkcjonowanie społeczne i edukacyjne. Ze wzrostem liczby dzieci wymagających specjalistycznego wsparcia wiąże się konieczność odpowiedniego zorganizowania procesu kształcenia, zapewnienia dostępności kadry i dostosowania warunków nauczania do zróżnicowanych potrzeb uczniów.

Na przestrzeni lat 2015–2024 ogólna liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami w oddziałach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych przy szkołach podstawowych województwa śląskiego wzrastała bardzo dynamicznie. O ile na początku analizowanego okresu uczniów takich było 6 102, o tyle na końcu odnotowano ich już 22 067, co oznacza wzrost o około 360% w ciągu dekady. Tendencja ta uwidacznia się we wszystkich powiatach województwa śląskiego. Największy wzrost wystąpił w powiecie bielskim (ze 165 do 1 118, czyli wzrost o 678%), w Jaworznie (z 83 do 525, czyli wzrost o 634%) oraz w powiecie żywieckim (ze 154 do 974, czyli wzrost o 634%). Przyrost przekraczający 500% odnotowano również w powiatach: rybnickim (566%), Żorach (529%) oraz w tarnogórskim (503%). Warto podkreślić, że najmniejszy wzrost liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami na poziomie powiatów przekraczał 200% – dotyczy to powiatu bieruńsko-lędzińskiego, gdzie liczba uczniów wzrosła ze 135 do 294, co oznacza przyrost o 218%.

Tak intensywny wzrost liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest, po pierwsze, efektem wyraźnej poprawy w zakresie diagnostyki zaburzeń rozwojowych, w tym w szczególności spektrum autyzmu (ASD) oraz zespołów niepełnosprawności sprzężonych. Po drugie, obserwuje się zwiększenie świadomości rodziców oraz ich gotowości do poszukiwania profesjonalnego wsparcia dla dzieci. Doprowadziło to do „ujawnienia” na przestrzeni lat w systemie dzieci, których specjalne potrzeby edukacyjne wcześniej nie były rozpoznane.

Tabela 19. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych przy szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	6 102	6 917	9 089	11 239	12 666	13 717	15 154	16 448	18 413	22 067
Powiat będziński	187	194	265	325	354	396	423	440	503	576
Powiat bielski	165	190	274	359	453	539	620	730	882	1 118
Powiat bieruńsko-lędzki	135	149	176	201	231	221	226	269	266	294
Powiat cieszyński	344	398	474	587	673	724	795	820	898	1 016
Powiat częstochowski	131	129	177	208	245	262	265	279	312	350
Powiat gliwicki	145	153	201	242	287	320	373	420	484	585
Powiat kłobucki	83	97	120	155	184	191	202	207	216	259
Powiat lubliniecki	82	107	133	167	194	196	226	245	278	341
Powiat mikołowski	217	262	333	382	420	468	480	517	550	715
Powiat myszkowski	133	135	167	205	216	235	252	289	311	351
Powiat pszczyński	178	217	331	453	538	587	631	632	684	858
Powiat raciborski	87	101	136	161	150	181	218	255	292	386
Powiat rybnicki	101	110	151	218	242	262	299	359	460	572
Powiat tarnogórski	149	192	267	323	371	428	470	529	622	750
Powiat wodzisławski	181	222	294	353	407	437	494	540	575	668
Powiat zawierciański	95	107	131	159	202	200	244	283	316	357
Powiat żywiecki	154	190	270	368	419	543	570	655	812	972
Powiat m. Bielsko-Biała	186	251	351	500	591	524	618	679	752	923
Powiat m. Bytom	238	251	303	343	411	449	490	504	541	649
Powiat m. Chorzów	256	281	363	478	480	509	505	508	579	670
Powiat m. Częstochowa	238	270	349	419	445	458	509	542	564	629
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	86	96	124	147	163	189	225	258	296	353
Powiat m. Gliwice	242	268	329	404	434	504	571	630	691	871
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	88	95	152	183	216	231	255	269	290	352
Powiat m. Jaworzno	83	100	143	195	249	272	328	375	445	526
Powiat m. Katowice	561	570	756	878	932	964	1 039	1 089	1 255	1 474
Powiat m. Mysłowice	121	118	152	183	225	248	266	316	369	452
Powiat m. Piekary Śląskie	84	117	150	169	204	219	239	251	290	341
Powiat m. Ruda Śląska	209	221	284	357	415	445	483	520	543	670

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Rybnik	156	191	262	320	362	398	468	517	559	686
Powiat m. Siemianowice Śląskie	59	73	104	133	149	165	182	200	236	274
Powiat m. Sosnowiec	258	301	373	422	470	495	563	595	659	795
Powiat m. Świętochłowice	108	117	175	244	258	271	316	367	389	448
Powiat m. Tychy	290	325	413	492	508	555	607	655	712	812
Powiat m. Zabrze	203	233	284	347	388	418	443	448	494	609
Powiat m. Żory	69	86	122	159	180	213	259	256	288	365

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Wzrost liczby uczniów jest ściśle skorelowany z przyrostem liczby oddziałów specjalnych w szkołach podstawowych. Liczba takich oddziałów wzrosła z 55 w 2015 roku do 142 w 2024 roku (por. tabela 20.). Oznacza to wzrost o blisko 160%, co świadczy o rosnącej gotowości szkół masowych do przyjmowania grup uczniów z orzeczeniami. Integracja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ze środowiskiem lokalnym i z rówieśnikami stanowi istotny element edukacji włączającej, a możliwość pobierania nauki w szkole masowej jest ważnym krokiem w stronę takiej inkluzji.

Analiza porównawcza sytuacji w powiatach pokazuje, że najbardziej dynamiczną zmianę w zakresie liczby oddziałów specjalnych w szkołach podstawowych odnotowano na przestrzeni lat 2015–2024 w Tychach, gdzie na początku analizowanego okresu działały 3 takie oddziały, natomiast na końcu były już 34. Podobny trend można zaobserwować – między innymi – w Sosnowcu, gdzie liczba oddziałów specjalnych w szkołach podstawowych wzrosła z 13 do 34, oraz w Katowicach, gdzie w 2015 roku było ich 15, z kolei w 2024 roku – 34.

Ciekawym przypadkiem jest Częstochowa, gdzie liczba oddziałów specjalnych w szkołach masowych spadła z 5 w 2015 roku do zera w 2024 roku. Jednocześnie utrzymano bardzo dużą liczbę oddziałów w szkołach podstawowych specjalnych (188 oddziałów), na podstawie czego można wnioskować, że Częstochowa przyjęła model silnej centralizacji wsparcia w wyspecjalizowanych ośrodkach, rezygnując z rozproszonych oddziałów w szkołach masowych.

Tabela 20. Liczba oddziałów specjalnych w szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	55	65	87	92	106	105	105	115	126	142
Powiat cieszyński	4	3	4	5	9	9	8	7	8	8
Powiat częstochowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Powiat kłobucki	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Powiat myszkowski	3	3	5	6	7	7	7	6	6	6
Powiat zawierciański	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Powiat żywiecki	1	1	1	1	1	1	1	2	2	5
Powiat m. Chorzów	6	9	13	19	16	17	17	14	18	17
Powiat m. Częstochowa	5	4	4	4	3	2	1	1	1	0
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Powiat m. Gliwice	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Powiat m. Katowice	15	16	23	20	22	23	22	22	21	29
Powiat m. Piekary Śląskie	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Powiat m. Ruda Śląska	1	2	4	5	6	6	8	8	8	8
Powiat m. Rybnik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Powiat m. Sosnowiec	13	13	14	17	24	22	21	23	25	26
Powiat m. Świętochłowice	1	1	2	3	2	1	1	2	4	4
Powiat m. Tychy	3	10	15	11	15	17	19	29	31	34

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Warto zestawić dane dotyczące uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi pobierających edukację w szkołach masowych z informacjami na temat liczby uczniów szkół podstawowych specjalnych działających w regionie w analizowanym okresie. Na podstawie danych zawartych w tabeli 21. można stwierdzić, że wzrost liczby uczniów w szkołach specjalnych jest wolniejszy niż wzrost ogólnej liczby uczniów z orzeczeniami. Liczba dzieci uczących się w szkołach podstawowych specjalnych w latach 2015–2024 zwiększyła się (z 3 283 do 8 016), jednak dynamika tego wzrostu jest mniejsza niż ta, którą obserwuje się w odniesieniu do ogólnej liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami – szacuje się ją na 244%. Najbardziej intensywny wzrost nastąpił w Bielsku-Białej – ze 145 do 602, co oznacza przyrost na poziomie 415%. Zbliżoną wartość tego parametru odnotowano w powiecie cieszyńskim, gdzie

w roku 2015 w szkołach podstawowych specjalnych uczyło się 95 osób, natomiast w roku 2024 – 393, co oznacza przyrost o 414%. Dynamikę wzrostu przekraczającą 300% odnotowano także w Chorzowie (386%), Żorach (376%), w powiecie mikołowskim (328%) oraz w Jaworznie (310%). Z kolei relatywnie najmniejszy przyrost liczby uczniów w szkołach podstawowych specjalnych nastąpił w powiecie częstochowskim, w Świętochłowicach, Dąbrowie Górniczej oraz w powiecie będzińskim.

Tabela 21. Liczba uczniów szkół podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	3 283	3 297	4 022	4 994	6 148	6 418	6 712	7 164	7 520	8 016
Powiat będziński	85	84	108	128	129	137	138	131	123	130
Powiat bielski	62	65	89	122	129	131	135	126	127	143
Powiat bieruńsko-lędziński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat cieszyński	95	89	122	157	354	304	349	314	340	393
Powiat częstochowski	20	13	24	27	27	22	20	22	19	22
Powiat gliwicki	53	54	72	94	115	131	140	139	152	145
Powiat kłobucki	0	0	2	12	16	11	9	9	12	7
Powiat lubliniecki	58	64	91	114	137	127	122	135	142	148
Powiat mikołowski	67	66	76	98	159	156	170	188	173	220
Powiat myszkowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat pszczyński	71	59	66	87	161	147	145	202	208	196
Powiat raciborski	126	137	179	248	251	247	238	256	239	260
Powiat rybnicki	31	28	29	38	46	46	52	60	67	83
Powiat tarnogórski	173	157	204	248	367	303	322	317	359	381
Powiat wodzisławski	86	85	86	104	135	152	151	170	169	175
Powiat zawierciański	35	40	46	55	59	56	56	56	56	68
Powiat żywiecki	45	49	66	82	93	79	91	102	108	108
Powiat m. Bielsko-Biała	145	144	173	224	236	430	456	493	578	602
Powiat m. Bytom	173	187	248	304	335	348	370	382	365	386
Powiat m. Chorzów	87	88	96	120	166	240	279	311	331	336
Powiat m. Częstochowa	230	246	296	362	403	440	459	515	534	558
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	206	207	252	289	279	285	284	285	285	301
Powiat m. Gliwice	105	115	154	185	222	212	214	234	228	236
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	125	122	136	163	240	231	234	240	263	283

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Jaworzno	31	25	29	38	40	43	52	69	72	96
Powiat m. Katowice	288	311	350	449	587	636	685	715	723	753
Powiat m. Mysłowice	56	53	66	79	95	99	103	116	119	126
Powiat m. Piekary Śląskie	62	54	57	79	93	98	102	119	146	161
Powiat m. Ruda Śląska	131	123	149	186	215	241	251	283	314	338
Powiat m. Rybnik	111	112	128	150	174	185	182	197	226	235
Powiat m. Siemianowice Śląskie	49	52	61	76	82	81	86	83	85	101
Powiat m. Sosnowiec	100	103	127	162	206	218	231	236	248	233
Powiat m. Świętochłowice	65	53	60	60	54	56	61	68	80	84
Powiat m. Tychy	78	78	101	113	126	124	115	113	113	132
Powiat m. Zabrze	184	187	215	248	308	298	302	329	350	388
Powiat m. Żory	50	47	64	93	109	104	108	149	166	188

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Dane zaprezentowane w tabeli 22. pokazują, że w latach 2015–2024 w województwie śląskim wyraźnie zmniejszyła się liczba uczniów szkół podstawowych z niepełnosprawnościami indywidualnie nauczanych. O ile w roku 2015 było ich 371, o tyle w roku 2024 ich liczba spadła do 171. W żadnym powiecie nie nastąpił wzrost liczby tych uczniów, co potwierdza sformułowaną wcześniej tezę wskazującą na ewolucję modelu nauczania w kierunku edukacji włączającej. Rodzice, stając przed wyborem między całkowitą izolacją dziecka w domu a próbą włączenia go do oddziału specjalnego lub integracyjnego, masowo wybierali tę drugą drogę. Przełożyło się to bezpośrednio na działania ukierunkowane na tworzenie nowych oddziałów specjalnych przy szkołach ogólnodostępnych (por. tabela 20.).

Tabela 22. Liczba uczniów szkół podstawowych z niepełnosprawnościami indywidualnie nauczanych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	371	346	405	203	165	180	187	142	131	171
Powiat będziński	7	4	7	2	1	8	3	4	2	4
Powiat bielski	14	6	14	6	4	4	3	5	13	7
Powiat bieruńsko-lędziński	6	5	3	2	4	6	10	4	1	3

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat cieszyński	26	21	15	6	4	10	12	16	9	12
Powiat cstochowski	14	10	13	7	6	5	4	1	1	4
Powiat gliwicki	6	4	3	3	2	1	3	1	2	2
Powiat kłobucki	16	14	12	14	12	11	8	6	2	1
Powiat lubliniecki	16	16	18	8	7	4	3	1	1	3
Powiat mikołowski	15	15	8	5	1	2	1	1	3	4
Powiat myszkowski	35	34	47	25	18	12	13	10	5	7
Powiat pszczyński	11	8	15	5	3	6	6	4	6	4
Powiat raciborski	14	15	27	14	7	7	2	2	2	3
Powiat rybnicki	11	11	9	3	4	2	4	6	1	1
Powiat tarnogórski	13	13	10	8	4	6	6	6	6	3
Powiat wodzisławski	9	9	11	8	7	7	7	7	4	7
Powiat zawierciański	5	8	9	4	1	0	4	3	2	3
Powiat ywiecki	17	17	12	11	5	8	5	3	1	3
Powiat m. Bielsko-Biała	2	4	3	6	4	7	10	9	4	6
Powiat m. Bytom	5	12	12	11	10	14	9	10	4	8
Powiat m. Chorzów	7	2	7	2	2	3	3	3	5	8
Powiat m. Cstochowa	15	8	14	7	7	3	4	3	5	4
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	3	4	6	1	1	1	0	0	1	2
Powiat m. Gliwice	7	8	9	2	2	2	4	5	3	9
Powiat m. Jastrbie-Zdrój	6	7	8	1	2	4	4	1	4	7
Powiat m. Jaworzno	12	8	6	2	1	1	3	2	1	6
Powiat m. Katowice	33	38	23	13	8	9	9	4	10	12
Powiat m. Mstowice	8	4	9	2	0	1	2	1	1	2
Powiat m. Piekary lskie	9	7	6	1	3	2	2	0	1	1
Powiat m. Ruda Śląska	3	3	6	1	4	2	5	5	5	11
Powiat m. Rybnik	6	3	12	1	3	2	3	3	7	7
Powiat m. Siemianowice lskie	5	4	8	3	2	1	1	2	2	2
Powiat m. Sosnowiec	8	13	21	10	12	16	10	6	7	6
Powiat m. wiochowice	1	6	6	2	6	2	4	2	5	2
Powiat m. Tychy	2	1	3	3	2	4	4	3	1	3
Powiat m. Zabrze	3	1	10	3	5	7	15	1	3	4
Powiat m. Żory	1	3	3	1	1	0	1	2	1	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Gwny Urząd Statystyczny.

Sieć szkół podstawowych specjalnych w latach 2015–2024 działających na terenie województwa śląskiego powiększyła się. Na początku analizowanego okresu liczba tych szkół wynosiła 89, na końcu zaś – 106. Warto jednak zauważyć, że wzrost ten był nieproporcjonalny w stosunku do wzrostu liczby uczniów (por. tabela 23.). Oznacza to, że odpowiedzią na dynamicznie zwiększającą się liczbę uczniów wymagających objęcia kształceniem w szkołach specjalnych jest częściej zwiększanie liczby oddziałów w już działających szkołach niż tworzenie nowych placówek.

Liczba oddziałów w szkołach podstawowych specjalnych w analizowanym okresie wzrosła z 585 do 2 096. Na szczególną uwagę zasługuje gwałtowny wzrost liczby placówek tego typu odnotowany pomiędzy rokiem 2019 a 2020 – z 1 046 do 1 685. Był to efekt finalizacji reformy likwidującej gimnazja – w roku szkolnym 2019/2020 edukację ukończył ostatni rocznik gimnazjalistów, a uczniowie, którzy dawniej uczęszczaliby do gimnazjów specjalnych, zostali włączeni do ośmioletnich szkół podstawowych. W szkołach podstawowych powstały oddziały dla klas siódmych i ósmych, których wcześniej nie było.

Analiza danych w podziale na powiaty pokazuje, że liczba szkół podstawowych specjalnych, a także liczba oddziałów w placówkach tego typu jest ściśle skorelowana z ogólną liczbą uczniów podlegających obowiązkowi szkolnemu w poszczególnych powiatach. Warto zwrócić uwagę na dwa powiaty, w których nie działają szkoły podstawowe specjalne: bieruńsko-lędziński oraz myszkowski. Zestawiając ten fakt z danymi zawartymi w tabeli 20., można przypuszczać, że w przypadku powiatu myszkowskiego potrzeby edukacyjne dzieci z niepełnosprawnością są częściowo zaspokajane przez oddziały specjalne działające przy szkołach ogólnodostępnych. Ich liczba w tym powiecie w analizowanym okresie wzrosła o 4. Warto jednak zauważyć, że deficyt placówek tego typu w niektórych powiatach może skutkować, zwłaszcza w wypadku uczniów o głębszym stopniu niepełnosprawności, podejmowaniem nauki w sąsiednich powiatach.

Tabela 23. Liczba szkół podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	89	89	96	98	101	102	103	106	106	106
Powiat będziński	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat bielski	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat bieruńsko-lędziński	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat cieszyński	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4
Powiat częstochowski	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat gliwicki	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat kłobucki	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat lubliniecki	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat mikołowski	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat myszkowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat pszczyński	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat raciborski	3	3	5	5	5	5	5	5	5	5
Powiat rybnicki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat tarnogórski	6	7	8	8	7	7	7	7	7	7
Powiat wodzisławski	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat zawierciański	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat żywiecki	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Bielsko-Biała	4	4	5	5	7	8	8	9	9	9
Powiat m. Bytom	4	4	4	4	4	3	3	3	3	3
Powiat m. Chorzów	2	2	3	3	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Częstochowa	10	10	11	11	11	11	11	11	11	11
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Gliwice	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Jaworzno	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Katowice	9	10	9	10	11	12	12	12	12	12
Powiat m. Mysłowice	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Piekary Śląskie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Ruda Śląska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Rybnik	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Siemianowice Śląskie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Sosnowiec	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Świętochłowice	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Tychy	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Zabrze	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Powiat m. Żory	1	1	1	2	2	2	3	4	4	4

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Tabela 24. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	585	646	672	841	1 046	1 685	1 776	1 901	1 973	2 096
Powiat będziński	14	16	14	21	23	47	47	48	57	49
Powiat bielski	10	11	12	18	22	37	34	35	31	31
Powiat bieruńsko-lędzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat cieszyński	20	20	20	25	33	81	81	85	82	92
Powiat częstochowski	4	4	2	5	6	18	12	10	8	7
Powiat gliwicki	9	8	9	13	19	46	46	49	56	58
Powiat kłobucki	0	0	0	1	2	3	3	2	3	3
Powiat lubliniecki	9	9	8	11	18	38	36	39	40	45
Powiat mikołowski	11	14	15	17	22	50	54	57	53	57
Powiat myszkowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat pszczyński	12	15	13	16	18	37	34	32	36	38
Powiat raciborski	20	20	23	35	50	66	64	66	62	60
Powiat rybnicki	10	12	11	12	13	13	14	16	17	19
Powiat tarnogórski	23	26	25	30	38	77	73	79	75	87
Powiat wodzisławski	13	14	17	16	20	35	36	40	44	42
Powiat zawierciański	10	9	10	10	12	14	16	16	20	20
Powiat żywiecki	10	9	10	11	13	29	29	29	33	40
Powiat m. Bielsko-Biała	31	29	31	36	42	68	108	115	124	142
Powiat m. Bytom	23	29	31	40	49	65	66	75	77	81
Powiat m. Chorzów	14	15	16	20	23	45	66	74	72	76
Powiat m. Częstochowa	49	57	72	87	103	148	153	171	181	188
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	32	37	42	53	65	69	70	69	69	71

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	585	646	672	841	1 046	1 685	1 776	1 901	1 973	2 096
Powiat m. Gliwice	22	22	23	32	36	43	46	61	63	64
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	19	33	27	33	41	66	64	62	61	68
Powiat m. Jaworzno	6	5	4	5	10	22	25	24	27	31
Powiat m. Katowice	63	69	76	85	114	151	164	189	206	200
Powiat m. Mysłowice	8	9	9	12	15	30	33	39	42	45
Powiat m. Piekary Śląskie	7	9	9	11	12	15	15	17	19	23
Powiat m. Ruda Śląska	21	23	21	27	38	56	63	70	76	76
Powiat m. Rybnik	23	25	28	31	38	45	49	47	49	53
Powiat m. Siemianowice Śląskie	4	5	6	10	10	24	24	25	25	27
Powiat m. Sosnowiec	17	19	19	25	31	65	67	70	63	84
Powiat m. Świętochłowice	10	9	8	10	11	18	21	22	25	30
Powiat m. Tychy	18	18	17	24	27	42	39	33	36	36
Powiat m. Zabrze	34	36	35	47	54	90	93	100	99	105
Powiat m. Żory	9	10	9	12	18	32	31	35	42	48

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Zestawienie danych dotyczących liczby oddziałów szkół podstawowych specjalnych z informacjami o liczbie uczniów w placówkach tego typu prowadzi do wniosku o utrzymującej się na przestrzeni lat wielkości klas szkolnych. Dane zaprezentowane w tabeli 25. pokazują, że przeciętnie w jednym oddziale w szkole podstawowej działającej na terenie województwa śląskiego w 2015 roku uczyło się 5 uczniów, natomiast w roku 2024 uczniów takich było 4. Analiza danych dla poszczególnych powiatów nie wskazuje na znaczące różnice. Najmniejsze oddziały liczą 2 osoby, najliczniejsze zaś – 6 osób. Można zatem stwierdzić, że kształcenie w placówkach tego typu jest wysoce zindywidualizowane i dostosowane do potrzeb uczniów. Wielkości oddziałów wynikają z charakteru i głębokości niepełnosprawności uczniów. Jest to ściśle związane z przepisami prawa oświatowego, które precyzyjnie określają maksymalną liczebność oddziałów w zależności od rodzaju niepełnosprawności. Dla oddziałów dla uczniów z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi limit ten wynosi 4 osoby.

Tabela 25. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	5	5	5	5	4	4	4	4	4	4
Powiat będziński	5	6	5	6	3	3	3	2	3	2
Powiat bielski	6	5	5	6	3	4	4	4	4	4
Powiat cieszyński	5	4	5	5	4	4	4	4	4	4
Powiat częstochowski	5	7	5	5	2	2	2	3	3	2
Powiat gliwicki	7	6	6	5	3	3	3	2	3	2
Powiat kłobucki	0	0	2	6	5	4	5	3	4	2
Powiat lubliniecki	6	8	8	6	4	4	3	3	3	4
Powiat mikołowski	5	4	4	4	3	3	3	4	3	3
Powiat myszkowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat pszczyński	5	5	4	5	4	4	5	6	5	6
Powiat raciborski	6	6	5	5	4	4	4	4	4	4
Powiat rybnicki	3	3	2	3	4	3	3	4	4	4
Powiat tarnogórski	7	6	7	7	5	4	4	4	4	4
Powiat bieruńsko-lędziański	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat wodzisławski	6	5	5	5	4	4	4	4	4	4
Powiat zawierciański	4	4	5	5	4	4	4	3	3	3
Powiat żywiecki	5	5	6	6	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Bielsko-Biała	5	5	5	5	3	4	4	4	4	4
Powiat m. Bytom	6	6	6	6	5	5	5	5	5	5
Powiat m. Chorzów	6	6	5	5	4	4	4	4	4	5
Powiat m. Częstochowa	4	3	3	4	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	6	5	5	4	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Gliwice	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Jaworzno	6	6	6	4	2	2	2	3	2	3
Powiat m. Katowice	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4
Powiat m. Mystowice	6	6	6	5	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Piekary Śląskie	7	6	5	7	6	7	6	6	6	6
Powiat m. Ruda Śląska	6	6	6	5	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Rybnik	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Siemianowice Śląskie	10	9	6	8	3	3	3	3	3	3

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Sosnowiec	5	5	5	5	3	3	3	4	3	3
Powiat m. Świętochłowice	7	7	6	5	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Tychy	4	5	4	4	3	3	3	3	3	4
Powiat m. Zabrze	5	5	5	5	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Żory	5	5	5	5	3	3	3	4	3	4

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Zwiększenie liczby oddziałów i spadek ich liczebności musiały przełożyć się na skokowy wzrost zapotrzebowania na kadrę pedagogiczną. Dane GUS potwierdzają tę zależność w sposób wyraźny. Liczba nauczycieli szkół podstawowych specjalnych w województwie śląskim, w przeliczeniu na pełne etaty, wzrosła z 1 279,98 w 2015 roku do 2 441,44 w 2024 roku. Warto dodać, że wpływ na wzrost liczby etatów miało również wprowadzenie nowych standardów zatrudnienia nauczycieli specjalistów (psychologów, pedagogów specjalnych, logopedów i terapeutów pedagogicznych). W efekcie liczba nauczycieli rośnie na przestrzeni lat szybciej niż liczba uczniów w oddziałach, co potwierdza trend polegający na systematycznym zwiększaniu intensywności wsparcia udzielanego uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Tabela 26. Liczba nauczycieli szkół podstawowych specjalnych w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	1 279,98	1 319,55	1 642,13	1 958,23	2 173,43	2 260,49	2 277,10	2 339,66	2 441,63	2 441,44
Powiat będziński	34,45	33,00	46,56	43,55	39,09	44,10	45,22	42,80	44,34	46,48
Powiat bielski	18,86	20,15	25,99	32,33	38,42	38,82	37,84	35,24	34,20	37,67
Powiat cieszyński	50,19	57,11	61,66	75,95	82,00	83,74	87,44	91,25	89,75	87,90
Powiat częstochowski	6,67	3,25	8,30	9,05	9,43	7,18	7,55	7,75	5,75	6,66
Powiat gliwicki	25,48	26,50	31,37	38,10	44,74	51,08	52,36	49,87	49,89	53,78
Powiat kłobucki	0,00	0,00	1,79	1,85	3,79	1,66	0,62	1,09	1,22	1,49
Powiat lubliniecki	25,17	21,22	28,27	37,57	40,38	39,44	42,77	40,27	43,78	45,35
Powiat mikołowski	28,41	28,74	33,10	39,09	49,15	52,85	52,32	57,96	55,55	61,18
Powiat myszkowski	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Powiat pszczyński	34,65	31,53	36,94	43,08	47,63	47,96	40,75	41,68	44,19	39,91

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat raciborski	36,59	41,79	59,17	77,70	84,99	82,04	80,48	83,77	79,75	82,47
Powiat rybnicki	11,59	12,13	13,46	17,36	20,05	23,04	22,30	21,05	22,45	26,65
Powiat tarnogórski	45,52	44,51	59,44	78,02	92,59	80,18	81,80	83,71	86,98	92,13
Powiat bieruńsko-lędzki	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Powiat wodzisławski	31,63	30,83	30,35	34,22	43,17	44,79	46,49	54,29	52,63	55,43
Powiat zawierciański	16,29	16,42	18,63	21,36	21,70	21,94	21,72	21,28	25,56	29,93
Powiat żywiecki	20,43	20,71	25,64	31,14	32,92	32,27	29,40	30,22	27,97	28,23
Powiat m. Bielsko-Biała	57,49	57,01	65,31	74,97	93,69	108,99	129,49	122,89	159,50	146,58
Powiat m. Bytom	53,76	60,56	81,71	92,02	100,62	103,83	112,10	116,80	119,77	113,88
Powiat m. Chorzów	38,22	28,44	31,19	41,92	69,87	64,63	72,29	76,94	83,83	52,90
Powiat m. Częstochowa	97,37	101,96	122,25	162,07	177,79	207,52	181,02	209,32	214,98	206,64
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	92,46	101,74	130,13	151,37	117,65	119,57	119,43	115,25	121,03	121,67
Powiat m. Gliwice	29,22	29,44	45,18	51,88	61,57	59,54	57,41	64,37	60,41	61,83
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	54,46	59,34	71,95	84,73	103,40	99,93	100,95	98,83	99,93	95,77
Powiat m. Jaworzno	13,72	13,08	15,16	21,79	17,73	15,01	15,85	19,87	22,72	27,36
Powiat m. Katowice	131,54	146,84	169,41	199,67	229,08	267,98	264,68	246,89	274,46	265,44
Powiat m. Mysłowice	20,76	19,71	23,85	26,42	30,24	32,82	35,96	39,73	38,80	40,93
Powiat m. Piekary Śląskie	15,78	18,76	21,68	23,94	28,12	27,44	30,23	38,80	41,09	40,94
Powiat m. Ruda Śląska	51,93	48,69	58,30	68,78	84,95	85,58	89,39	92,36	98,31	104,49
Powiat m. Rybnik	51,30	59,20	68,99	80,77	83,50	72,74	70,47	69,95	76,79	85,53
Powiat m. Siemianowice Śląskie	11,25	11,97	17,76	20,82	22,11	24,04	26,95	26,60	25,70	28,01
Powiat m. Sosnowiec	36,64	37,70	63,49	80,14	89,15	99,54	101,27	105,32	106,35	111,95
Powiat m. Świętochłowice	17,71	16,19	18,98	21,10	21,16	23,02	21,64	21,47	25,45	26,67
Powiat m. Tychy	32,32	29,79	39,43	45,16	52,04	52,27	49,68	46,75	44,92	48,06
Powiat m. Zabrze	71,66	77,12	96,60	102,68	111,26	110,22	110,74	113,65	113,71	117,54
Powiat m. Żory	16,36	14,06	20,09	27,63	29,45	34,73	38,49	51,64	49,87	49,99

W obliczeniach uwzględniono nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych. Dane o nauczycielach mogą się nie sumować ze względu na zaokrąglenia.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

6. Szkolnictwo ponadpodstawowe

Zmiany, jakie zaszły w ostatnim dziesięcioleciu w szkolnictwie ponadpodstawowym w województwie śląskim, są – z jednej strony – pochodną przeobrażeń demograficznych, z drugiej zaś – następstwem zmian polityczno-administracyjnych. Analiza danych dotyczących szkół ponadpodstawowych, ich uczniów, absolwentów i nauczycieli w latach 2020/202–2024/2025 pokazuje, w jaki sposób system kształcenia ponadpodstawowego w regionie dostosowywał się do tych zmian.

Struktura szkół ponadpodstawowych w analizowanym okresie podlegała mniej lub bardziej intensywnym przeobrażeniom, w zależności od typu placówki (zob. tabela 27.). Wzrosła liczba szkół branżowych I i II stopnia (odpowiednio o 9 i o 27), a także liceów ogólnokształcących (o 14) i szkół specjalnych przysposabiających do pracy (o 2), spadła natomiast liczba ogólnokształcących szkół artystycznych (o 6), policealnych (o 37), a także szkół dla dorosłych (o 33). Niezmieniona pozostała liczba techników (222), co może świadczyć o ugruntowanej pozycji szkolnictwa zawodowego średniego w województwie śląskim.

Wyraźny wzrost liczby szkół branżowych jest bezpośrednią odpowiedzią na potrzeby rynku pracy. Należy przy tym zauważyć, że obserwowane zmiany stanowią następstwo reformy systemu oświaty wdrożonej w 2017 roku, która zakładała powołanie szkół branżowych II stopnia od 1 września 2020 roku jako szczebla edukacji mającego zapewnić drożność kształcenia zawodowego. Z kolei spadek liczby szkół dla dorosłych oraz placówek policealnych wiąże się ze spadkiem zainteresowania uzupełnianiem wykształcenia ogólnego w formach szkolnych na rzecz kursów kwalifikacyjnych czy edukacji pozaformalnej.

Zmiany w liczbie placówek szkolnictwa ponadpodstawowego w analizowanym okresie są ściśle powiązane ze zmianą liczby uczniów. Zwiększenie populacji szkolnej osiągnęło swoje apogeum w roku

szkolnym 2023/2024, kiedy nastąpiła kumulacja roczników, będąca efektem nałożenia się dwóch reform systemowych: jednej związanej z obniżeniem wieku szkolnego do 6 lat, wdrożonej przez rząd PO-PSL, co skutkowało wejściem do systemu częściowych roczników 2009 i 2010 równocześnie, oraz drugiej polegającej na likwidacji gimnazjów, co spowodowało wydłużenie cyklu kształcenia w liceach i technikach.

Liczba uczniów w liceach od roku szkolnego 2020/2021 do 2024/2025 wzrosła o blisko 14 tys. – z 65 841 do 79 732, przy czym w roku 2023/2024 osiągnięto maksimum sięgające 87 267. Sytuację tę często określano jako krytyczną, spowodowała bowiem znaczne zagęszczenie populacji uczniów w szkołach, które spowodowało zwiększenie obciążenia nauczycieli pracą dydaktyczną oraz trudności w zapewnieniu bazy lokalowej. Podobny trend obserwuje się w technikach, gdzie liczba uczniów na początku analizowanego okresu wynosiła 73 321, natomiast na końcu – 81 248. W szczytowym momencie (rok szkolny 2023/2024) uczniów techników było 90 906. Wzrost liczby uczniów odnotowały też szkoły branżowe: w placówkach I stopnia liczba uczniów zwiększyła się o 2,3 tys. – z 21 629 do 24 025. W roku szkolnym 2023/2024 uczniów w tych placówkach było 24 510. Uzasadniony wcześniej rozwój szkół branżowych II stopnia uwidocznił się w sześciokrotnym zwiększeniu liczby uczniów: z 361 na początku analizowanego okresu do 1 921 na jego końcu. Stabilną liczbą uczniów charakteryzują się z kolei szkoły ogólnokształcące artystyczne (odnotowano wzrost o 104 osoby – z 2 670 do 2 774). Z kolei spadek wielkości populacji uczniów notuje się w szkołach policealnych oraz w szkołach dla dorosłych – odpowiednio o niespełna 700 osób i o około 1,8 tys. osób.

Zmiany w liczbie uczniów generują fluktuacje w zakresie liczby nauczycieli. W roku piku demograficznego (2023/2024) w liceach zatrudniano rekordową liczbę nauczycieli – 6 262 osoby, z kolei w technikach było ich 7 214. Warto jednak zauważyć, że zwiększenie kadry pedagogicznej nie było proporcjonalne do wzrostu liczby uczniów tych szkół. Oznacza to, że w szczytowym okresie istotnie wzrosło obciążenie dydaktyczne nauczycieli. W kolejnym roku szkolnym (2024/2025) odnotowano spadek liczby nauczycieli w liceach (o 300 osób) i w technikach (o 263 osoby). Wprawdzie jest to skorelowane ze zmniejszeniem się populacji uczniów, jednak ubytek ten jest postrzegany jako poważny problem, ponieważ w wielu placówkach zaczyna brakować

nauczycieli, zwłaszcza przedmiotów ścisłych i zawodowych, co jest istotnym zagrożeniem dla jakości kształcenia, głównie zawodowego. Wniosek ten zdają się potwierdzać dane dla szkół branżowych, w których liczba nauczycieli w analizowanym okresie co prawda wzrastała (o 102 osoby w szkołach I stopnia i o 54 osoby w szkołach II stopnia), jednak z pewnością nie jest to przyrost wystarczający w kontekście zwiększającego się zapotrzebowania na kadrę pedagogiczną.

Informacje o absolwentach szkół ponadpodstawowych zaprezentowane w tabeli 27. nie są pełne z uwagi na brak danych za rok 2024/2025. Widoczny jest jednak spadek liczby absolwentów liceów w roku szkolnym 2023/2024 w porównaniu z rokiem szkolnym 2020/2021 o 5,9%. Należy podkreślić, że jest to zjawisko przejściowe, które wynika wprost z cyklu reformy z 2017 roku. Dynamiczny przyrost liczby uczniów, który nastąpił w roku 2023/2024, przełoży się w kolejnych latach na zwiększenie liczby absolwentów. W technikach odnotowano z kolei stabilny wzrost liczby absolwentów (o 5,8%), co wynika z dłuższego, pięcioletniego cyklu nauki. Dynamiczny przyrost liczby absolwentów notuje się w przypadku szkół branżowych II stopnia: w roku szkolnym 2022/2023 było ich 227, a rok później – 1 224. Może to świadczyć o rosnącym znaczeniu tej ścieżki kształcenia. Także szkoły branżowe I stopnia odnotowały wzrost liczby absolwentów – z 3 858 na początku analizowanego okresu do 4 632 w roku szkolnym 2023/2024. Gwałtowny spadek liczby absolwentów szkół dla dorosłych – z 3 686 do 1 656 – jest dowodem na słabnące zainteresowanie tą formą kształcenia. Szkoły te przestają być atrakcyjne i coraz rzadziej są wybierane jako ścieżka umożliwiająca uzupełnienie wykształcenia.

Tabela 27. Dane dotyczące liczby szkół ponadpodstawowych, ich nauczycieli, uczniów i absolwentów w województwie śląskim w latach szkolnych 2021/2022–2024/2025

Wyszczególnienie	2020/2021	2022/2023	2023/2024	2024/2025
Szkoły:				
– specjalne przysposabiające do pracy	48	48	49	50
– branżowe I stopnia	180	182	190	189
– branżowe II stopnia	18	43	45	45
– licea ogólnokształcące	255	262	264	269

Wyszczególnienie	2020/2021	2022/2023	2023/2024	2024/2025
- technika	222	222	223	222
- ogólnokształcące artystyczne	25	18	19	19
- policealne	172	135	134	135
- dla dorosłych	103	85	81	75
Nauczyciele szkół:				
- branżowych I stopnia	2 195	2 152	2 214	2 297
- branżowych II stopnia	27	88	85	81
- liceach ogólnokształcących	5 334	5 686	6 262	5 962
- technikach	6 545	6 982	7 214	6 951
- policealnych	336	356	250	264
Uczniowie szkół:				
- specjalnych przysposabiających do pracy	1 340	1 346	1 303	1 297
- branżowych I stopnia	21 629	21 009	24 510	24 025
- branżowych II stopnia	361	2 165	2 132	1 929
- liceach ogólnokształcących	65 841	75 344	87 267	79 732
- technikach	73 321	83 748	90 906	81 248
- ogólnokształcących artystycznych	2 670	2 834	2 991	2 774
- policealnych	25 326	22 834	23 416	24 654
- dla dorosłych	11 939	9 425	9 781	10 178
Absolwenci szkół:				
- specjalnych przysposabiających do pracy	219	308	262	b.d.
- branżowych I stopnia	3 858	4 684	4 632	b.d.
- branżowych II stopnia	.	274	1 224	b.d.
- liceach ogólnokształcących	15 568	16 575	14 648	b.d.
- technikach	12 675	13 346	13 415	b.d.
- ogólnokształcących artystycznych	478	375	426	b.d.
- policealnych	5 949	6 898	7 486	b.d.
- dla dorosłych	3 686	876	1 656	b.d.

Źródło: *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2024*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2024; *Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.

6.1. Licea ogólnokształcące

Analiza danych dotyczących liceów ogólnokształcących w województwie śląskim w latach 2015–2024 wskazuje na względną stabilność, biorąc pod uwagę liczbę działających placówek tego typu.

Dane zamieszczone w tabeli 28. wskazują na wzrost ich liczby o 9. W roku 2015 było ich 241, natomiast w roku 2024 – 250. Warto zauważyć, że w roku 2017 liczba liceów ogólnokształcących w regionie była najniższa – wynosiła wówczas 234, co zbiegło się z początkiem wdrażania reformy likwidującej gimnazja. Widać, że mimo zmian demograficznych samorządy stosunkowo rzadko decydują się na likwidację liceów ogólnokształcących. Zdecydowanie częściej przyjmują natomiast strategię polegającą na elastycznym reagowaniu na zmieniający się popyt poprzez modyfikację liczby oddziałów, co może być spowodowane relatywnie wysokimi kosztami organizacyjnymi związanymi z prowadzeniem tego typu placówek.

Biorąc pod uwagę dynamikę zmian w liczbie liceów ogólnokształcących w powiatach województwa śląskiego, można dostrzec pewne przestrzenne zróżnicowania. Duże ośrodki, takie jak Katowice czy Bielsko-Biała, odnotowały w analizowanym okresie bardzo duży wzrost liczby placówek tego rodzaju. W Katowicach liczba liceów ogólnokształcących wzrosła o blisko 30,0% – z 20 do 26, natomiast w Bielsku-Białej dynamikę wzrostu szacuje się na 25,0% – liczba liceów ogólnokształcących w roku 2015 wynosiła tu 20, a w roku 2024 – 25. Świadczy to o atrakcyjności tych miast jako ośrodków edukacyjnych, które przyciągają młodzież nie tylko ze zamieszkującej, ale również tę, która zamieszkuje powiaty ościennie.

Znamienny jest w tym kontekście przykład Sosnowca, w którym odnotowano największy spadek liczby liceów ogólnokształcących: w roku 2015 działało w tym mieście 14 placówek tego typu, natomiast w roku 2024 ich liczba wynosiła już tylko 10, co oznacza spadek o 28,6%. Świadczy to o silnej konkurencji między liceami ogólnokształcącymi funkcjonującymi na terenie aglomeracji górnośląskiej, w której przegrywają placówki mniej prestiżowe lub mniejsze, zwłaszcza w sytuacji pogłębiającego się kryzysu demograficznego. Młodzież zamieszkująca ten obszar wykazuje bowiem dużą skłonność do podejmowania migracji edukacyjnych i wybiera często szkoły w miejscowościach innych niż miejsce zamieszkania.

Tabela 28. Liczba liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	241	235	234	236	242	238	241	244	245	250
Powiat będziński	7	7	6	6	6	6	7	7	7	7
Powiat bielski	6	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Powiat bieruńsko-lędziński	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Powiat cieszyński	8	6	6	6	7	7	7	7	7	8
Powiat częstochowski	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat gliwicki	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4
Powiat kłobucki	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat lubliniecki	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Powiat mikołowski	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat myszkowski	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat pszczyński	5	5	5	5	5	5	6	6	7	7
Powiat raciborski	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4
Powiat rybnicki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat tarnogórski	7	7	7	7	7	6	6	6	6	7
Powiat wodzisławski	6	6	6	6	6	5	5	5	5	5
Powiat zawierciański	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Powiat żywiecki	10	8	7	8	9	9	9	10	9	9
Powiat m. Bielsko-Biała	20	20	20	20	24	24	24	22	24	25
Powiat m. Bytom	8	8	8	8	8	7	7	7	7	7
Powiat m. Chorzów	8	8	8	8	7	7	7	7	7	7
Powiat m. Częstochowa	16	16	19	19	19	18	18	18	17	17
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	7	7	7	7	7	8	8	8	8	8
Powiat m. Gliwice	14	14	13	14	13	13	13	14	14	14
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	7	6	6	6	7	7	7	8	8	8
Powiat m. Jaworzno	4	4	4	4	4	4	3	3	3	4
Powiat m. Katowice	20	20	20	20	20	21	21	23	26	26
Powiat m. Mysłowice	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Piekary Śląskie	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Ruda Śląska	4	4	4	4	5	4	4	4	4	4
Powiat m. Rybnik	7	8	8	8	8	8	8	7	8	8
Powiat m. Siemianowice Śląskie	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4
Powiat m. Sosnowiec	14	13	13	13	14	13	13	13	10	10

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Świętochłowice	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat m. Tychy	5	5	5	5	5	5	6	7	7	7
Powiat m. Zabrze	12	12	12	11	11	11	12	12	11	12
Powiat m. Żory	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

O ile liczbę liceów ogólnokształcących charakteryzuje względna stabilność, o tyle liczba oddziałów w szkołach tego typu bardzo wyraźnie wzrosła. W roku 2015 było ich łącznie 1 902, natomiast w roku 2023 liczba ta wzrosła do 3 138, co oznacza przyrost o 65% w ciągu 8 lat. Należy wiązać ten fakt z reformą edukacji z 2017 roku, która przywróciła czteroletni cykl nauczania w liceach, zastępując model trzyletni. W kolejnym, 2024 roku odnotowano spadek liczby oddziałów do 2 944.

Analiza dynamiki zmian liczby oddziałów licealnych wskazuje na moment przełomowy, którym był rok szkolny 2019/2020, kiedy w szkołach średnich spotkał się tzw. „podwójny rocznik”, czyli ostatni absolwenci gimnazjów i pierwsi absolwenci ośmioletnich szkół podstawowych. Spowodowało to gwałtowny wzrost liczby oddziałów z 1 873 w roku 2018 do 2 551 w roku 2019. Zestawienie danych dotyczących liczby liceów ogólnokształcących z informacjami na temat liczby oddziałów szkolnych w badanym okresie potwierdza sformułowaną wcześniej konstatację, wskazującą na przyjęcie przez samorządy strategii polegającej raczej na zwiększaniu liczby oddziałów w już działających placówkach, aniżeli na tworzeniu nowych szkół.

Najbardziej dynamiczny wzrost liczby oddziałów w liceach ogólnokształcących uwiadamia się w dużych ośrodkach, takich jak: Katowice, Bielsko-Biała, Gliwice czy Częstochowa. W Katowicach liczba klas szkolnych wzrosła ze 166 do 283, w Bielsku-Białej – ze 147 do 262, co w przypadku obu miast było naturalną konsekwencją otwierania nowych placówek szkolnych. Z kolei w Gliwicach nie zmieniła się liczba liceów, za to liczba oddziałów wzrosła z 97 do 170. Podobną sytuację obserwuje się w Częstochowie, gdzie liczba szkół wzrosła o jedną, podczas gdy liczba oddziałów zwiększyła się z 204 do 260. Oznacza to, że dyrektorzy szkół we współpracy z organami prowadzącymi musieli dokonywać nadzwyczajnych działań logistycznych, by dostosować istniejące placówki do przyjęcie zwiększonej istotnie liczby uczniów.

Tabela 29. Liczba oddziałów w liceach ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	1 902	1 873	1 863	1 873	2 551	2 537	2 556	2 816	3 138	2 944
Powiat będziński	42	38	35	35	42	40	42	54	68	67
Powiat bielski	22	19	20	20	28	27	25	26	27	26
Powiat bieruńsko-lędzki	14	14	11	11	15	16	17	19	22	20
Powiat cieszyński	61	63	63	62	84	86	89	96	101	95
Powiat częstochowski	6	6	6	6	8	8	8	10	11	10
Powiat gliwicki	24	27	24	23	28	28	32	35	36	32
Powiat kłobucki	24	22	21	19	37	31	34	37	42	39
Powiat lubliniecki	25	21	20	20	28	28	28	31	35	32
Powiat mikołowski	28	27	27	27	38	37	37	39	42	39
Powiat myszkowski	24	22	21	21	28	28	27	31	34	30
Powiat pszczyński	47	48	48	49	61	59	59	70	81	74
Powiat raciborski	44	43	41	42	60	60	60	63	68	63
Powiat rybnicki	3	3	3	3	3	3	3	5	6	5
Powiat tarnogórski	58	55	54	54	71	75	75	80	86	78
Powiat wodzisławski	54	54	51	51	64	62	61	69	78	72
Powiat zawierciański	53	50	48	45	59	58	58	65	71	65
Powiat żywiecki	60	52	48	47	69	69	73	82	87	84
Powiat m. Bielsko-Biała	147	150	155	166	210	217	226	248	274	262
Powiat m. Bytom	64	63	60	58	75	73	75	83	88	81
Powiat m. Chorzów	68	73	77	76	95	91	90	93	100	95
Powiat m. Częstochowa	204	193	187	184	239	233	229	249	277	260
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	63	63	64	64	89	89	92	101	114	106
Powiat m. Gliwice	97	93	93	95	140	140	145	163	181	170
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	44	44	45	46	67	66	67	78	88	80
Powiat m. Jaworzno	36	38	38	37	39	31	28	32	37	37
Powiat m. Katowice	166	169	175	175	238	243	243	259	303	283
Powiat m. Mysłowice	29	28	26	24	31	31	32	36	44	41
Powiat m. Piekary Śląskie	10	10	11	12	17	18	17	17	23	22
Powiat m. Ruda Śląska	43	42	40	40	59	58	60	67	76	70
Powiat m. Rybnik	69	70	74	80	113	111	109	120	130	123
Powiat m. Siemianowice Śląskie	18	18	17	18	27	27	27	33	41	40

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Sosnowiec	75	77	78	79	116	118	126	135	147	138
Powiat m. Świętochłowice	21	22	22	21	26	25	27	29	29	26
Powiat m. Tychy	47	45	48	49	74	72	77	91	105	105
Powiat m. Zabrze	82	80	79	78	123	132	107	116	125	114
Powiat m. Żory	30	31	33	36	50	47	51	54	61	60

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Ujawniające się w okresie od 2015 do 2024 roku zmiany liczby uczniów liceów ogólnokształcących niemal idealnie odzwierciedlają zmiany w zakresie liczby oddziałów szkolnych. Jak pokazują dane zaprezentowane w tabeli 30., w 2015 roku liczba uczniów wynosiła 51 173, natomiast w roku 2023 wzrosła do rekordowego poziomu 86 791. W roku 2024 odnotowano pierwszy od lat znaczący spadek – do poziomu 79 209.

Co istotne, do roku 2018 liczba uczniów w liceach działających w województwie śląskim malała (do poziomu 48 653), by w kolejnym roku wzrosnąć gwałtownie do 66 102. W tym okresie w większości miast na prawach powiatu, takich jak Katowice, Gliwice czy Częstochowa, odnotowano przyrost przekraczający 30,0%. W Gliwicach populacja uczniów wzrosła z 2 652 w 2018 roku do 3 766 w 2019 roku. W Katowicach był to wzrost z 4 715 do 6 377, a w Częstochowie – z 4 996 do 6 382.

Od roku 2019 do roku 2023 obserwuje się dalszy wzrost liczby uczniów liceów ogólnokształcących. W roku 2023 system licealny musiał „obstuzić” 4 pełne roczniki w nowym, czteroletnim cyklu kształcenia i jednocześnie skumulowane roczniki dzieci rozpoczynających naukę jako sześciolatkowie oraz te, które poszły do szkoły jako siedmiolatkowie po wycofaniu reformy z 2014 roku. W niektórych miastach, takich jak Katowice, odnotowano wyjątkowo gwałtowny wzrost liczby uczniów – w stolicy województwa śląskiego liczba licealistów wzrosła o ponad 4 tys. w ciągu jednego roku – z 6 898 w roku 2022 do 11 197 w roku 2023. O blisko 900 zwiększyła się liczba uczniów w Częstochowie – z 6 873 do 7 743, a o blisko 700 w Bielsku-Białej – z 6 090 do 6 780.

Spadek liczby uczniów liceów ogólnokształcących w 2024 roku o 7 582 osoby w porównaniu z rokiem 2023 jest pierwszym sygnałem powrotu do demograficznej rzeczywistości i dowodem na to, że obserwowane w latach 2019–2023 przeobrażenia stanowiły swoistą

anomalie strukturalną. Należy się spodziewać, że w kolejnych latach trend spadkowy w zakresie liczby uczniów będzie się utrzymywał.

Tabela 30. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	51 173	49 863	49 093	48 635	66 102	65 574	66 890	74 947	86 791	79 209
Powiat będziński	1 252	1 075	944	910	1 095	1 051	1 084	1 431	1 723	1 600
Powiat bielski	495	428	453	442	632	614	606	663	674	629
Powiat bieruńsko-lędziński	375	378	306	301	435	461	490	550	625	571
Powiat cieszyński	1 586	1 625	1 612	1 614	2 293	2 308	2 354	2 530	2 671	2 449
Powiat częstochowski	123	111	103	96	125	127	120	180	213	193
Powiat gliwicki	577	640	598	568	694	693	739	885	981	885
Powiat kłobucki	543	497	491	443	631	680	766	849	995	918
Powiat lubliniecki	693	595	541	497	712	718	741	825	920	846
Powiat mikołowski	855	798	810	821	1 124	1 085	1 083	1 180	1 292	1 186
Powiat myszkowski	652	606	635	598	824	777	754	882	966	846
Powiat pszczyński	1 254	1 251	1 256	1 235	1 615	1 579	1 561	1 786	2 090	1 941
Powiat raciborski	1 208	1 172	1 121	1 110	1 495	1 452	1 454	1 521	1 643	1 476
Powiat rybnicki	81	94	87	74	73	71	71	119	140	121
Powiat tarnogórski	1 726	1 638	1 612	1 556	1 989	2 059	2 103	2 275	2 508	2 188
Powiat wodzisławski	1 456	1 462	1 380	1 416	1 837	1 789	1 749	1 948	2 162	1 905
Powiat zawierciański	1 511	1 445	1 400	1 300	1 678	1 668	1 670	1 879	2 002	1 752
Powiat żywiecki	1 569	1 514	1 429	1 325	1 806	1 860	1 988	2 319	2 323	2 175
Powiat m. Bielsko-Biała	3 770	3 801	3 821	3 824	5 214	5 263	5 430	6 090	6 780	6 365
Powiat m. Bytom	1 735	1 645	1 540	1 467	1 957	1 881	1 968	2 268	2 427	2 220
Powiat m. Chorzów	1 957	1 996	2 030	1 984	2 580	2 440	2 441	2 627	2 786	2 619
Powiat m. Częstochowa	5 446	5 157	4 996	4 996	6 382	6 285	6 204	6 873	7 743	7 035
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	1 821	1 810	1 853	1 825	2 612	2 586	2 697	2 947	3 328	3 025
Powiat m. Gliwice	2 715	2 657	2 604	2 652	3 766	3 781	3 967	4 503	4 993	4 545
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	1 163	1 140	1 140	1 123	1 626	1 628	1 655	1 929	2 152	1 819
Powiat m. Jaworzno	892	894	892	915	1 025	857	763	884	1 039	993
Powiat m. Katowice	4 700	4 702	4 692	4 715	6 377	6 347	6 403	6 898	11 197	9 992
Powiat m. Mysłowice	749	688	628	633	845	836	855	1 008	1 229	1 130
Powiat m. Piekary Śląskie	271	249	270	296	463	496	471	493	674	621
Powiat m. Ruda Śląska	1 126	1 080	1 044	999	1 456	1 450	1 518	1 723	1 952	1 707

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Rybnik	1 967	1 894	1 921	2 020	2 950	2 880	2 854	3 169	3 414	3 180
Powiat m. Siemianowice Śląskie	387	372	349	365	640	671	717	934	1 118	1 042
Powiat m. Sosnowiec	1 974	1 980	2 033	1 963	2 847	2 948	3 157	3 512	3 846	3 581
Powiat m. Świętochłowice	456	480	478	475	611	547	547	605	668	595
Powiat m. Tychy	1 346	1 293	1 335	1 370	2 034	2 006	2 140	2 520	2 913	2 827
Powiat m. Zabrze	2 008	1 957	1 912	1 938	2 594	2 614	2 609	2 858	3 111	2 819
Powiat m. Żory	734	739	777	769	1 065	1 066	1 161	1 284	1 493	1 413

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Przeciętna liczba uczniów przypadających na jeden oddział w liceach ogólnokształcących utrzymuje się na poziomie 26–27 osób przez większość badanego okresu (por. tabela 31.). Należy jednak zauważyć, że w latach kulminacyjnych (2022–2023) w niektórych miastach na prawach powiatu odnotowano wzrost zagęszczenia w klasach szkolnych – do poziomu 28–29 osób. Sytuację taką można zaobserwować, między innymi, w Dąbrowie Górniczej, Częstochowie, Chorzowie czy Bytomiu. Wyjątkowo liczne były w roku 2023 klasy w liceach ogólnokształcących działających w Katowicach – przeciętnie 37 osób, ale też w powiecie mikołowskim – 31 osób. W przypadku Katowic wysokość tego wskaźnika jest bezpośrednim wynikiem włączenia do statystyk uczniów Szkoły w Chmurze, gdzie nauka odbywa się w trybie edukacji domowej, a pojęcie „oddziału” ma charakter czysto administracyjny.

Pogłębiona analiza danych wskazuje na znaczne różnice w komforcie nauczania w liceach ogólnokształcących między miastami a otaczającymi je powiatami ziemskimi. Przykładowo, w powiecie częstochowskim średnia wielkość oddziału szkolnego spadła z 21 osób w roku 2015 do 15 w roku 2021. Obecnie utrzymuje się ona na poziomie 19 uczniów. W tym samym okresie przeciętna wielkość oddziału szkolnego w Częstochowie jest średnio o 8 osób większa. Oznacza to, że w okresie największego wzrostu liczby uczniów licea ogólnokształcące w powiatach ziemskich oferowały bardziej komfortowe warunki nauczania, a mimo to nie udało się powstrzymać odpływu edukacyjnego młodzieży do większych miast.

Tabela 31. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w liceach ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	27	27	26	26	26	26	26	27	28	27
Powiat będziński	30	28	27	26	26	26	26	27	25	24
Powiat bielski	23	23	23	22	23	23	24	26	25	24
Powiat bieruńsko-lędzki	27	27	28	27	29	29	29	29	28	29
Powiat cieszyński	26	26	26	26	27	27	26	26	26	26
Powiat częstochowski	21	19	17	16	16	16	15	18	19	19
Powiat gliwicki	24	24	25	25	25	25	23	25	27	28
Powiat kłobucki	23	23	23	23	17	22	23	23	24	24
Powiat lubliniecki	28	28	27	25	25	26	26	27	26	26
Powiat mikołowski	31	30	30	30	30	29	29	30	31	30
Powiat myszkowski	27	28	30	28	29	28	28	28	28	28
Powiat pszczyński	27	26	26	25	26	27	26	26	26	26
Powiat raciborski	27	27	27	26	25	24	24	24	24	23
Powiat rybnicki	27	31	29	25	24	24	24	24	23	24
Powiat tarnogórski	30	30	30	29	28	27	28	28	29	28
Powiat wodzisławski	27	27	27	28	29	29	29	28	28	26
Powiat zawierciański	29	29	29	29	28	29	29	29	28	27
Powiat żywiecki	26	29	30	28	26	27	27	28	27	26
Powiat m. Bielsko-Biała	26	25	25	23	25	24	24	25	25	24
Powiat m. Bytom	27	26	26	25	26	26	26	27	28	27
Powiat m. Chorzów	29	27	26	26	27	27	27	28	28	28
Powiat m. Częstochowa	27	27	27	27	27	27	27	28	28	27
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
Powiat m. Gliwice	28	29	28	28	27	27	27	28	28	27
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	26	26	25	24	24	25	25	25	24	23
Powiat m. Jaworzno	25	24	23	25	26	28	27	28	28	27
Powiat m. Katowice	28	28	27	27	27	26	26	27	37	35
Powiat m. Mysłowice	26	25	24	26	27	27	27	28	28	28
Powiat m. Piekary Śląskie	27	25	25	25	27	28	28	29	29	28
Powiat m. Ruda Śląska	26	26	26	25	25	25	25	26	26	24
Powiat m. Rybnik	29	27	26	25	26	26	26	26	26	26

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Siemianowice Śląskie	22	21	21	20	24	25	27	28	27	26
Powiat m. Sosnowiec	26	26	26	25	25	25	25	26	26	26
Powiat m. Świętochłowice	22	22	22	23	24	22	20	21	23	23
Powiat m. Tychy	29	29	28	28	27	28	28	28	28	27
Powiat m. Zabrze	24	24	24	25	21	20	24	25	25	25
Powiat m. Żory	24	24	24	21	21	23	23	24	24	24

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Zmiany w zakresie liczby nauczycieli zatrudnionych w liceach ogólnokształcących w badanym okresie stanowią odpowiedź na zwiększającą się liczbę uczniów. Jak pokazują dane zamieszczone w tabeli 32., w 2015 roku liczba etatów wynosiła 3 824,10, natomiast w roku 2023 – już 6 047,72. Pierwszy skokowy wzrost liczby etatów nastąpił między rokiem 2018 i rokiem 2019 – z poziomu 3 715,56 do 4 966,14. Drugi skok notuje się pomiędzy rokiem 2022 a rokiem 2023 – z poziomu 5 232,79 do poziomu 6 047,72.

Należy zauważyć, że zależność między liczbą uczniów a liczbą nauczycieli jest silna, jednak nie można jej uznać za symetryczną. Innymi słowy, wzrost liczby nauczycieli nie nadąża za rosnącą liczbą uczniów. W 2019 roku przy wzroście liczby uczniów o 36,0% liczba etatów wzrosła o 33,6% w porównaniu z poprzednim rokiem. Oznacza to, że nie zawsze wzrost liczby etatów oznacza zatrudnianie nowych osób, a raczej przydzielanie godzin nadwymiarowych nauczycielom już pracującym w szkołach. Wskaźnik liczby uczniów przypadających na jeden etat nauczycielski wykazuje tendencję wzrostową – z 13,08 w roku 2018 do 14,35 w roku 2021. Pozwala to wnioskować o postępującej intensyfikacji pracy nauczycieli.

Wpływ na wspomniany wcześniej gwałtowny wzrost liczby etatów odnotowany pomiędzy rokiem 2022 i rokiem 2023 miało wprowadzenie tzw. standardów zatrudnienia nauczycieli specjalistów (psychologów, pedagogów specjalnych, logopedów). Może to wyjaśniać powody, dla których w niektórych powiatach, mimo spadku liczby uczniów w 2024 roku, liczba etatów nie zmniejszyła się proporcjonalnie lub wręcz wzrosła (np. w powiecie kłobuckim z 63,62 do 66,22, a w Mysłowicach z 76,11 do 78,79).

Tabela 32. Liczba nauczycieli liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	3 824,10	3 705,28	3 684,56	3 715,56	4 966,14	5 137,67	5 232,79	5 459,29	6 047,72	5 742,58
Powiat będziński	91,37	81,27	75,62	74,49	89,71	90,96	93,13	108,46	122,71	122,11
Powiat bielski	47,71	35,39	33,71	31,06	61,71	62,46	58,93	60,31	65,02	64,42
Powiat bieruńsko-lędzki	31,49	31,13	26,16	24,86	29,35	33,32	31,59	38,08	38,52	34,88
Powiat cieszyński	121,66	120,57	125,22	119,19	164,27	176,71	183,44	188,34	198,18	188,49
Powiat częstochowski	13,45	12,61	12,95	12,39	16,43	15,95	16,19	18,96	22,14	22,18
Powiat gliwicki	42,49	46,70	42,67	45,30	50,71	53,50	56,46	61,20	56,28	55,61
Powiat kłobucki	51,48	49,32	48,75	46,20	56,00	59,35	65,81	64,47	63,62	66,22
Powiat lubliniecki	47,03	39,77	38,38	41,45	51,01	54,25	53,54	59,27	63,17	61,55
Powiat mikołowski	57,90	58,32	56,68	54,66	74,52	75,55	71,70	76,13	74,61	77,35
Powiat myszkowski	49,85	49,06	46,82	46,82	58,82	61,10	54,20	57,92	61,72	58,69
Powiat pszczyński	96,26	98,92	102,39	99,11	121,64	124,76	124,27	134,33	147,88	146,08
Powiat raciborski	87,55	60,83	57,90	86,32	110,34	118,44	118,42	121,44	123,13	113,98
Powiat rybnicki	9,40	7,92	8,35	7,49	7,31	7,20	6,66	10,38	8,69	8,54
Powiat tarnogórski	116,73	114,53	105,93	100,99	127,89	141,49	144,76	154,77	152,59	139,77
Powiat wodzisławski	111,04	106,77	101,13	97,12	127,26	128,05	126,76	139,82	141,83	133,36
Powiat zawierciański	101,31	98,52	94,17	89,88	114,40	115,54	113,74	128,31	131,81	121,87
Powiat żywiecki	104,85	92,50	97,42	83,66	117,60	119,33	123,39	120,05	124,19	117,27
Powiat m. Bielsko-Biała	270,89	263,69	266,08	267,21	370,42	392,56	440,03	433,52	471,09	436,32
Powiat m. Bytom	122,23	115,46	108,33	108,93	153,88	158,90	167,78	164,74	169,48	171,97
Powiat m. Chorzów	108,82	109,77	117,58	116,81	193,12	190,05	195,06	202,04	212,59	206,40
Powiat m. Częstochowa	416,07	403,51	396,12	387,60	452,69	471,54	472,96	490,68	508,10	496,60
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	133,01	137,95	137,76	143,32	170,88	195,97	194,07	204,23	222,33	200,79
Powiat m. Gliwice	210,13	210,57	221,27	223,82	290,29	299,54	309,59	345,84	357,59	337,73
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	89,31	82,82	86,23	92,54	124,68	123,57	130,11	133,36	146,73	143,35
Powiat m. Jaworzno	77,08	78,16	75,52	73,91	81,26	72,68	63,74	66,13	72,71	71,78
Powiat m. Katowice	369,34	359,11	348,73	361,39	511,89	529,32	531,22	536,54	862,16	786,84
Powiat m. Mysłowice	51,07	50,99	48,41	50,75	61,17	60,87	64,49	65,73	76,11	78,79
Powiat m. Piekary Śląskie	22,55	23,44	24,14	25,98	35,14	38,63	41,89	40,91	43,02	42,13
Powiat m. Ruda Śląska	85,47	85,74	84,03	88,49	117,24	119,66	123,68	129,16	138,26	135,82
Powiat m. Rybnik	146,76	147,76	154,61	158,07	226,54	218,66	214,80	222,03	234,13	227,59
Powiat m. Siemianowice Śląskie	40,62	38,02	32,49	34,97	52,90	56,79	55,68	62,98	72,12	69,99

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Sosnowiec	146,24	148,87	157,68	154,45	228,34	241,38	250,51	275,09	277,11	226,80
Powiat m. Świętochłowice	37,97	38,64	38,62	41,64	60,79	55,39	48,75	48,71	48,86	46,08
Powiat m. Tychy	94,97	88,92	89,01	94,91	136,87	145,79	160,66	164,38	190,24	198,01
Powiat m. Zabrze	179,36	175,11	179,94	179,40	230,70	241,64	235,04	241,58	249,12	232,20
Powiat m. Żory	40,67	42,75	43,76	50,38	88,37	86,77	89,74	89,40	99,88	101,02

W obliczeniach uwzględniono nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych. Dane o nauczycielach mogą się nie sumować ze względu na zastosowane zaokrąglenia.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

6.2. Technika

Analiza danych dotyczących techników działających w województwie śląskim w latach 2015–2024 wskazuje na stabilność sieci szkół tego typu. Na początku badanego okresu było ich 210, a na końcu – 215, przy czym największą ich liczbę odnotowano w roku 2019, kiedy funkcjonowało ich 217. Okresowe fluktuacje dotyczą okresu pomiędzy rokiem 2015 a rokiem 2017, gdy liczba placówek spadła do 206, by w kolejnych latach wzrastać do poziomu osiągniętego w roku 2019. Podobną tendencję dało się zaobserwować w przypadku liceów ogólnokształcących. Wiązać ją należy z przyjęciem do klas pierwszych szkół średnich tzw. podwójnych roczników. Do roku 2021 liczba techników zmalała do 213, by w kolejnych latach ustabilizować się na poziomie 215.

Dane zestawione w tabeli 33. ujawniają pewne różnice w strategiach zarządzania siecią szkół w poszczególnych powiatach. Na uwagę zasługują z pewnością Katowice, gdzie do roku 2018 systematycznie zmniejszano liczbę szkół tego typu – z 21 do 18, by w kolejnych latach powrócić do większej liczby placówek. Finalnie w roku 2024 ich liczba wyniosła 20. Najwyraźniej zmieniające się uwarunkowania demograficzne skłoniły podmioty prowadzące najpierw do konsolidacji szkół w większe centra kształcenia zawodowego i ustawicznego, a w kolejnym okresie – do zwiększenia liczby techników.

Wśród powiatów województwa śląskiego warto zwrócić uwagę również na te, które praktycznie przez cały badany okres utrzymywały niezmienną liczbę placówek. Należą do nich – między innymi – powiaty tarnogórski i cieszyński, czyli powiaty o ugruntowanej tradycji technicznej,

prowadzące duże, wieloprofilowe placówki, które są w stanie elastycznie adaptować się do zmian bez konieczności reorganizacji sieci szkół.

Nie można również nie dostrzec specyficznej sytuacji niektórych powiatów sąsiadujących z dużymi ośrodkami miejskimi, które wyraźnie drenują uczniów z mniejszych miejscowości. Jako przykład można podać powiat bielski, w którym z 2 techników działających na początku badanego okresu finalnie pozostało jedno, podczas gdy w Bielsku-Białej działa ich 13. Widać wyraźnie, że w przypadku technik powiaty ziemskie, obejmujące mniejsze miasta i wsie – tak jak w przypadku liceów – przegrywają konkurencję o uczniów z dużymi miastami, które proponują młodzieży szerszą i niejednokrotnie ciekawszą ofertę edukacyjną.

Tabela 33. Liczba techników w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	210	207	206	211	217	215	213	215	216	215
Powiat będziński	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4
Powiat bielski	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1
Powiat bieruńsko-lędzki	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat cieszyński	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Powiat częstochowski	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat gliwicki	3	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Powiat kłobucki	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat lubliniecki	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
Powiat mikołowski	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat myszkowski	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3
Powiat pszczyński	5	5	5	5	5	4	4	4	4	3
Powiat raciborski	4	4	4	5	5	5	4	4	4	4
Powiat rybnicki	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat tarnogórski	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Powiat wodzisławski	5	5	5	6	6	6	6	7	7	7
Powiat zawierciański	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Powiat żywiecki	8	8	8	8	8	9	9	9	9	9
Powiat m. Bielsko-Biała	14	12	12	13	13	13	13	13	13	13
Powiat m. Bytom	6	6	6	7	7	7	7	7	8	8

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Chorzów	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Powiat m. Częstochowa	15	14	14	14	15	15	15	15	15	15
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Gliwice	9	9	9	9	8	8	8	8	8	8
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	5	6	6	6	6	5	5	5	5	5
Powiat m. Jaworzno	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Powiat m. Katowice	21	19	18	18	19	19	19	20	20	20
Powiat m. Mystowice	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2
Powiat m. Piekary Śląskie	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Powiat m. Ruda Śląska	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Powiat m. Rybnik	6	6	6	6	7	7	7	7	7	7
Powiat m. Siemianowice Śląskie	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3
Powiat m. Sosnowiec	8	8	9	9	9	9	9	9	9	9
Powiat m. Świętochłowice	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Tychy	7	8	8	8	9	9	9	9	9	9
Powiat m. Zabrze	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Powiat m. Żory	4	4	5	5	5	5	5	5	5	5

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

W przeciwieństwie do dosyć stabilnej liczby szkół liczba oddziałów w technikach w badanym okresie wyraźnie wzrosła, przy czym największy skokowy wzrost odnotowano między rokiem 2018 i rokiem 2019, kiedy nastąpiło zwiększenie liczby oddziałów o blisko 600 – z 2 397 do 2 983 (por. tabela 34.). W kolejnych latach liczba klas rosta systematycznie aż do roku 2023, gdy osiągnęła poziom 3 587, by w kolejnym roku ustabilizować się na poziomie 3 332. Finalnie różnica między liczbą oddziałów szkolnych w technikach między rokiem 2015 i rokiem 2024 wyniosła 974. Można zatem stwierdzić, że uruchamianie nowych bądź redukowanie liczby istniejących oddziałów stanowi – podobnie jak w przypadku liceów ogólnokształcących – strategię adaptacyjną do zmieniających się uwarunkowań demograficznych. Jest to działanie tańsze i wymagające znacząco mniej skomplikowanych zabiegów organizacyjnych, aniżeli likwidowanie już istniejących placówek bądź tworzenie nowych.

Na poziomie lokalnym największy przyrost liczby oddziałów występuje w miastach na prawach powiatu, takich jak Katowice, Częstochowa,

Rybnik, Bielsko-Biała, ale również w dużych powiatach ziemskich, np. tarnogórskim, żywieckim czy cieszyńskim. Na przestrzeni lat 2015–2024 w Katowicach odnotowano wzrost liczby oddziałów szkolnych o ponad 70% – ich liczba zwiększyła się ze 159 do 276; w Częstochowie wzrost ten wyniósł ponad 40% – z 218 do 311, natomiast w Bielsku-Białej osiągnął poziom bliski 36% – ze 190 do 258. Ciekawym przypadkiem jest też Rybnik, gdzie wzrost ten przekroczył 50% – liczba oddziałów szkolnych zwiększyła się ze 116 do 180. Wyraźnie widać, że miasta te pełnią rolę regionalnych magnesów edukacyjnych, przyjmując na siebie ciężar kształcenia nie tylko swoich mieszkańców, ale też młodzieży zamieszkującej sąsiednie miejscowości.

Tabela 34. Liczba oddziałów w technikach w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	2 358	2 348	2 377	2 397	2 983	2 977	3 003	3 274	3 587	3 332
Powiat będziński	23	24	26	28	38	38	40	46	56	54
Powiat bielski	24	21	20	20	23	22	21	23	26	24
Powiat bieruńsko-lędziński	34	30	25	26	34	35	36	37	42	38
Powiat cieszyński	96	99	98	94	120	115	113	124	134	128
Powiat częstochowski	8	8	8	8	10	11	12	13	13	13
Powiat gliwicki	17	16	16	17	20	21	24	28	32	32
Powiat kłobucki	24	23	22	23	28	28	29	29	33	30
Powiat lubliniecki	20	21	22	22	27	28	29	32	36	33
Powiat mikołowski	33	33	33	34	42	45	45	52	60	54
Powiat myszkowski	22	22	22	25	34	35	37	37	42	40
Powiat pszczyński	50	48	47	50	63	61	62	63	65	56
Powiat raciborski	58	58	58	58	75	76	77	82	90	81
Powiat rybnicki	15	15	16	17	22	23	22	24	25	22
Powiat tarnogórski	104	99	98	94	123	127	129	148	166	158
Powiat wodzisławski	80	78	78	79	97	96	97	101	112	100
Powiat zawierciański	70	67	64	60	74	73	74	85	95	89
Powiat żywiecki	106	104	101	99	120	120	122	134	143	133
Powiat m. Bielsko-Biała	190	200	201	195	238	234	235	254	276	258
Powiat m. Bytom	87	79	91	96	98	94	96	102	110	101
Powiat m. Chorzów	61	59	61	57	72	74	75	84	90	86

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Częstochowa	218	225	232	236	298	300	290	309	333	311
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	58	54	53	53	67	69	71	79	89	85
Powiat m. Gliwice	120	122	121	122	145	143	144	155	169	159
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	57	58	58	60	70	66	68	71	75	69
Powiat m. Jaworzno	57	55	60	61	77	79	76	82	86	76
Powiat m. Katowice	159	162	174	179	231	231	235	260	288	276
Powiat m. Mysłowice	24	22	21	21	23	21	20	21	24	22
Powiat m. Piekary Śląskie	23	19	21	21	24	23	20	20	23	21
Powiat m. Ruda Śląska	65	67	67	68	88	86	86	92	99	88
Powiat m. Rybnik	116	121	122	126	158	152	160	176	198	180
Powiat m. Siemianowice Śląskie	24	23	21	20	24	23	23	24	27	25
Powiat m. Sosnowiec	105	102	99	102	131	132	135	156	172	160
Powiat m. Świętochłowice	5	4	4	5	6	7	7	9	12	10
Powiat m. Tychy	69	75	76	79	104	108	112	122	139	129
Powiat m. Zabrze	79	78	79	76	97	97	94	106	112	106
Powiat m. Żory	57	58	62	66	82	84	87	94	95	85

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Dynamikę zmian liczby uczniów techników działających w województwie śląskim w analizowanym okresie należy określić jako znaczną. Stanowi ona – tak jak w przypadku szkół innych szczebli i typów – wypadkową przeobrażeń demograficznych oraz reform systemu oświaty w Polsce. Jak pokazują dane zawarte w tabeli 35., w roku 2015 liczba uczniów techników wynosiła 58 681 i w kolejnych latach ulegała systematycznemu zmniejszaniu do 57 449 w roku 2018, co stanowiło bezpośrednią konsekwencję niżu demograficznego. Jednak w roku 2019 liczba uczniów tych placówek wzrosła gwałtownie do 73 843. Apogeum wzrostu osiągnięte zostało w roku 2023, gdy wielkość populacji uczniów pobierających naukę w technikach przekroczyła 90 tys. (90 762). Zmiana struktury szkolnictwa zakładała – między innymi – wydłużenie nauki w technikach o rok, co spowodowało, że właśnie w tym roku w szkołach tego typu uczyło się o 20% więcej roczników niż w starym systemie. W roku 2024 nastąpiła korekta liczby uczniów do 81 095.

Na poziomie powiatów wzrost liczby uczniów pobierających naukę w technikach jest niemal powszechny, choć jego skala jest zróżnicowana. Największe bezwzględne przyrosty obserwuje się w niektórych miastach

na prawach powiatu, takich jak Częstochowa, Katowice, Bielsko-Biała czy Sosnowiec, oraz w dużych powiatach ziemskich: tarnogórskim, żywieckim czy zawierciańskim. W Katowicach liczba uczniów techników zwiększyła się na przestrzeni lat 2015–2024 o 2 062 osoby, w Częstochowie – o 1960 osób, w Bielsku-Białej – o 1698 osób, a w Sosnowcu o 1 464 osoby. Z kolei w powiecie tarnogórskim różnica w liczbie uczniów pobierających naukę na początku i na końcu analizowanego okresu wyniosła 1 423, w powiecie żywieckim – 644, a w zawierciańskim – 464.

Za szczególnie interesujące uznać należy przykłady powiatów gliwickiego i zawierciańskiego. W tym pierwszym liczba uczniów techników w latach 2015–2024 wzrosła o blisko 90%, w drugim – o 108%. Tak silna dynamika w powiatach ziemskich graniczących z aglomeracją może świadczyć o dwóch zjawiskach: z jednej strony – o wzmocnieniu oferty lokalnych szkół, które stały się realną alternatywą dla przepełnionych placówek w dużych miastach, a z drugiej – o napływie uczniów z samej aglomeracji szukających miejsca w szkołach, w których oddziały są mniejsze, bo zapewnia to lepszy komfort nauki.

Tabela 35. Liczba uczniów techników w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	58 681	58 414	57 731	57 449	73 843	73 185	75 045	83 332	90 762	81 095
Powiat będziński	596	593	641	714	994	1 020	1 073	1 236	1 422	1 243
Powiat bieruńsko-lędziński	853	777	678	712	933	927	934	986	1 106	943
Powiat bielski	643	606	581	558	677	635	611	661	746	620
Powiat cieszyński	2 411	2 480	2 450	2 420	2 944	2 790	2 864	3 131	3 310	3 008
Powiat częstochowski	195	165	160	179	214	234	257	274	286	268
Powiat gliwicki	443	410	396	391	541	579	661	775	872	840
Powiat kłobucki	476	457	416	438	589	574	612	660	731	603
Powiat lubliniecki	576	632	658	631	777	781	794	889	1 013	925
Powiat mikołowski	892	895	888	864	1 128	1 202	1 234	1 447	1 666	1 461
Powiat myszkowski	611	615	606	673	886	887	917	985	1 093	992
Powiat pszczyński	1 146	1 071	1 031	1 062	1 484	1 492	1 530	1 655	1 715	1 437
Powiat raciborski	1 566	1 574	1 575	1 607	2 074	2 046	2 022	2 195	2 355	2 024
Powiat rybnicki	405	412	429	447	577	581	544	599	658	561

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat tarnogórski	2 680	2 584	2 583	2 446	3 198	3 184	3 305	3 869	4 419	4 103
Powiat wodzisławski	2 266	2 228	2 192	2 147	2 698	2 618	2 642	2 742	2 947	2 481
Powiat zawierciański	1 858	1 812	1 714	1 605	1 993	1 933	2 003	2 308	2 578	2 322
Powiat żywiecki	2 836	2 868	2 787	2 714	3 349	3 304	3 376	3 711	3 884	3 480
Powiat m. Bielsko-Biała	4 561	4 641	4 584	4 528	5 745	5 649	5 754	6 401	6 934	6 259
Powiat m. Bytom	1 969	1 951	1 952	1 964	2 497	2 453	2 497	2 662	2 851	2 501
Powiat m. Chorzów	1 586	1 491	1 486	1 355	1 743	1 808	1 876	2 127	2 327	2 140
Powiat m. Częstochowa	5 263	5 373	5 436	5 501	6 997	6 919	6 949	7 702	8 130	7 223
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	1 465	1 401	1 368	1 373	1 858	1 956	2 074	2 321	2 571	2 293
Powiat m. Gliwice	3 023	3 064	3 101	3 101	3 955	3 862	3 906	4 205	4 492	4 046
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	1 443	1 391	1 293	1 281	1 561	1 498	1 590	1 731	1 832	1 636
Powiat m. Jaworzno	1 332	1 266	1 335	1 394	1 926	1 989	2 018	2 204	2 280	1 985
Powiat m. Katowice	3 856	3 830	3 740	3 744	4 898	4 811	4 987	5 698	6 350	5 918
Powiat m. Mysłowice	505	465	446	442	516	505	488	517	572	493
Powiat m. Piekary Śląskie	429	481	533	515	582	555	507	540	611	545
Powiat m. Ruda Śląska	1 522	1 543	1 527	1 501	1 908	1 848	1 872	2 035	2 254	1 983
Powiat m. Rybnik	3 202	3 269	3 138	3 146	3 954	3 850	4 030	4 437	4 909	4 370
Powiat m. Siemianowice Śląskie	541	520	487	459	615	600	595	637	732	641
Powiat m. Sosnowiec	2 634	2 688	2 656	2 649	3 444	3 446	3 546	4 180	4 536	4 098
Powiat m. Świętochłowice	69	57	63	74	116	130	139	166	217	170
Powiat m. Tychy	1 752	1 768	1 772	1 787	2 487	2 500	2 590	2 881	3 244	2 934
Powiat m. Zabrze	1 869	1 832	1 803	1 735	2 264	2 265	2 370	2 690	2 925	2 654
Powiat m. Żory	1 207	1 204	1 226	1 292	1 721	1 754	1 878	2 075	2 194	1 895

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Dane zawarte w tabeli 36. wskazują na stabilność wielkości oddziałów szkolnych w technikach działających w województwie śląskim w latach 2015–2024. W roku 2015 przeciętna liczba uczniów przypadających na jeden oddział szkolny w technikum wynosiła 25 osób, w okresie 2017–2019 parametr ten nieznacznie się obniżył – do 24 osób, by w kolejnych latach powrócić do poziomu z początku analizowanego okresu. W roku 2024 ponownie wielkość przeciętnego oddziału w technikum osiągnęła 24. Warto zauważyć, że gwałtowny wzrost liczby uczniów w technikach nie spowodował radykalnego zwiększenia liczebności uczniów

w klasach, tak jak to wystąpiło w liceach ogólnokształcących. Oznacza to, że wzrost liczby uczniów został „skompensowany” przez wzrost liczby oddziałów, a nie przez przepiętnianie klas – z pewnością sprzyja to jakości nauczania, co jest szczególnie istotne dla placówek realizujących zajęcia warsztatowe czy laboratoryjne.

Pogłębiona analiza danych dla poszczególnych powiatów ujawnia jednak wyraźne dysproporcje przestrzenne. Wśród powiatów, w których wielkość oddziałów szkolnych wyraźnie przekracza przeciętną dla województwa śląskiego, znajdują się powiat mikołowski i Dąbrowa Górnicza (27 uczniów przypadających na jeden oddział) oraz powiat lubliniecki (28 uczniów przypadających na jeden oddział). Wynika to najprawdopodobniej z wyjątkowej atrakcyjności niektórych klas, które przyciągają większą liczbę uczniów. Aby wyjść naprzeciw ich zainteresowaniom, tworzy się liczniejsze oddziały szkolne. Warto również zauważyć, że zjawisko polegające na zwiększeniu oddziałów szkolnych charakteryzuje powiaty o rozproszonej sieci osadniczej. Oznacza to, że nie w każdej gminie działa technikum, więc aby zapewnić dostęp do edukacji młodzieży, niezbędne jest zwiększanie liczby miejsc w placówkach już działających.

Katowice są ciekawym przykładem tendencji odwrotnej – mimo znacznego napływu uczniów, średnie zagęszczenie w klasach spadło z 24 do 21. Może to wynikać z faktu, że katowickie technika postawiły na tworzenie bardzo licznych oddziałów w zawodach najbardziej obleganych, przy jednoczesnym utrzymywaniu mniejszych grup w zawodach niszowych, co statystycznie obniżyło średnią. Z kolei Świętochłowice, mimo wzrostu z 14 do 17 uczniów na oddział, nadal dysponują najbardziej komfortowymi warunkami nauczania w skali regionu.

Tabela 36. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w technikach w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	25	25	24	24	25	25	25	25	25	24
Powiat będziński	26	25	25	26	26	27	27	27	25	23
Powiat bielski	27	29	29	28	29	29	29	29	29	26
Powiat bieruńsko-lędziński	25	26	27	27	27	26	26	27	26	25

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat cieszyński	25	25	25	26	25	24	25	25	25	24
Powiat częstochowski	24	21	20	22	21	21	21	21	22	21
Powiat gliwicki	26	26	25	23	27	28	28	28	27	26
Powiat kłobucki	20	20	19	19	21	21	21	23	22	20
Powiat lubliniecki	29	30	30	29	29	28	27	28	28	28
Powiat mikotowski	27	27	27	25	27	27	27	28	28	27
Powiat myszkowski	28	28	28	27	26	25	25	27	26	25
Powiat pszczyński	23	22	22	21	24	24	25	26	26	26
Powiat raciborski	27	27	27	28	28	27	26	27	26	25
Powiat rybnicki	27	27	27	26	26	25	25	25	26	26
Powiat tarnogórski	26	26	26	26	26	25	26	26	27	26
Powiat wodzisławski	28	29	28	27	28	27	27	27	26	25
Powiat zawierciański	27	27	27	27	27	26	27	27	27	26
Powiat żywiecki	27	28	28	27	28	28	28	28	27	26
Powiat m. Bielsko-Biała	24	23	23	23	24	24	24	25	25	24
Powiat m. Bytom	23	25	21	20	25	26	26	26	26	25
Powiat m. Chorzów	26	25	24	24	24	24	25	25	26	25
Powiat m. Częstochowa	24	24	23	23	23	23	24	25	24	23
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	25	26	26	26	28	28	29	29	29	27
Powiat m. Gliwice	25	25	26	25	27	27	27	27	27	25
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	25	24	22	21	22	23	23	24	24	24
Powiat m. Jaworzno	23	23	22	23	25	25	27	27	27	26
Powiat m. Katowice	24	24	21	21	21	21	21	22	22	21
Powiat m. Mysłowice	21	21	21	21	22	24	24	25	24	22
Powiat m. Piekary Śląskie	19	25	25	25	24	24	25	27	27	26
Powiat m. Ruda Śląska	23	23	23	22	22	21	22	22	23	23
Powiat m. Rybnik	28	27	26	25	25	25	25	25	25	24
Powiat m. Siemianowice Śląskie	23	23	23	23	26	26	26	27	27	26
Powiat m. Sosnowiec	25	26	27	26	26	26	26	27	26	26
Powiat m. Świętochłowice	14	14	16	15	19	19	20	18	18	17
Powiat m. Tychy	25	24	23	23	24	23	23	24	23	23
Powiat m. Zabrze	24	23	23	23	23	23	25	25	26	25
Powiat m. Żory	21	21	20	20	21	21	22	22	23	22

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Jak pokazują dane zamieszczone w tabeli 37., w badanym okresie wzrosła wyraźnie liczba nauczycieli techników – z 5 057,50 etatów w roku 2015 do 6 406,10 etatów w roku 2024, przy czym najwięcej nauczycieli zatrudniano w roku 2023 – 6 670,44 etatów. Okresowy spadek zapotrzebowania na kadrę pedagogiczną w technikach obserwuje się między rokiem 2017 a rokiem 2018, co było spowodowane zmniejszoną liczbą uczniów podejmujących naukę w szkołach ponadpodstawowych, w tym w technikach. Następnie wraz z dynamicznym wzrostem liczby uczniów nastąpiło zwiększenie zapotrzebowania na etaty nauczycielskie.

Analizując zależność między wielkością populacji uczniów techników a liczbą etatów, można jednak dostrzec niebezpieczne zjawisko polegające na braku symetrycznego wzrostu obu parametrów. O ile liczba uczniów między 2018 a 2023 rokiem wzrosła o 58%, o tyle liczba etatów nauczycielskich zwiększyła się jedynie o 33,6%. Ten deficyt rzędu 24 punktów procentowych został pokryty przez nauczycieli pracujących w godzinach nadwymiarowych (często przekraczających 1,5 etatu) oraz zatrudnianie emerytów.

Tabela 37. Liczba nauczycieli techników w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	5 057,50	5 105,12	5 125,38	4 990,42	5 880,81	5 985,12	6 004,28	6 438,14	6 670,44	6 406,10
Powiat będziński	55,91	60,13	59,73	65,60	89,92	90,26	89,54	102,16	103,15	99,17
Powiat bielski	67,13	59,57	54,73	48,95	52,29	54,85	49,46	48,10	47,15	45,88
Powiat bieruńsko-lędziński	76,84	72,37	64,15	64,90	81,10	84,04	81,67	78,15	83,78	79,55
Powiat cieszyński	214,58	215,49	216,26	201,69	227,48	222,69	220,45	241,83	250,98	241,35
Powiat częstochowski	24,50	20,12	20,52	20,71	25,68	24,74	26,45	26,82	26,28	25,91
Powiat gliwicki	40,49	36,50	34,04	34,87	46,10	50,50	55,22	61,72	66,00	69,36
Powiat kłobucki	59,16	55,31	52,30	53,54	62,96	61,77	61,96	62,70	61,97	61,64
Powiat lubliniecki	43,93	45,28	46,95	46,82	59,35	64,06	64,38	71,17	76,18	71,44
Powiat mikołowski	85,71	84,39	83,94	88,49	111,39	116,94	118,38	133,89	138,87	129,36
Powiat myszkowski	59,79	60,57	59,51	64,45	79,16	88,68	85,91	91,49	94,58	100,15
Powiat pszczyński	110,62	111,34	111,16	114,74	139,73	143,86	139,76	142,21	133,94	122,29
Powiat raciborski	120,91	124,47	123,05	124,77	148,23	147,09	148,58	156,12	162,69	155,51
Powiat rybnicki	33,00	32,27	35,10	38,06	43,40	43,63	43,05	45,50	42,43	41,92

Jednostka administracyjna	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat tarnogórski	201,18	213,20	206,93	205,34	255,77	258,55	263,84	294,88	323,33	311,80
Powiat wodzisławski	159,66	151,59	162,65	158,84	187,43	186,47	182,57	192,34	187,97	177,10
Powiat zawierciański	147,02	147,89	142,22	140,07	166,99	159,88	165,31	174,84	189,14	184,47
Powiat żywiecki	222,95	214,12	213,48	206,83	236,36	242,21	247,20	255,09	253,34	247,15
Powiat m. Bielsko-Biała	387,76	397,83	420,05	379,39	439,08	445,10	440,05	479,28	502,59	490,64
Powiat m. Bytom	160,40	160,64	156,70	160,07	194,54	205,41	204,15	215,91	216,24	199,59
Powiat m. Chorzów	145,05	139,05	142,50	132,22	162,89	169,70	168,28	187,04	198,67	185,60
Powiat m. Częstochowa	475,36	485,91	484,96	460,16	505,32	510,51	517,97	567,41	577,85	557,74
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	135,18	126,56	120,39	115,63	140,14	148,06	152,00	171,73	180,95	175,12
Powiat m. Gliwice	272,52	284,47	275,68	258,51	299,06	295,64	307,99	320,78	331,72	322,91
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	109,26	110,87	102,11	103,51	122,77	111,63	117,73	117,37	116,43	112,31
Powiat m. Jaworzno	138,90	131,24	133,12	128,99	150,34	157,42	154,96	163,63	156,43	151,91
Powiat m. Katowice	353,78	357,74	361,06	352,50	434,61	433,66	438,39	481,43	508,23	501,57
Powiat m. Mysłowice	48,75	52,42	51,60	46,22	49,46	53,95	50,62	44,48	55,55	52,95
Powiat m. Piekary Śląskie	37,96	43,41	46,33	44,86	46,81	49,06	46,58	43,10	48,10	43,76
Powiat m. Ruda Śląska	133,76	138,80	145,01	150,30	172,01	174,36	167,28	182,32	190,53	168,91
Powiat m. Rybnik	247,90	267,96	271,67	256,12	305,86	320,54	304,97	322,04	332,86	323,86
Powiat m. Siemianowice Śląskie	48,04	49,50	45,92	45,73	49,63	52,87	50,79	52,97	56,34	53,92
Powiat m. Sosnowiec	224,17	241,28	248,28	245,03	282,23	284,40	280,79	320,97	327,11	314,50
Powiat m. Świętochłowice	10,81	8,20	8,23	10,07	11,61	12,24	14,16	18,37	24,89	19,83
Powiat m. Tychy	147,03	152,94	156,74	157,21	181,39	188,98	198,44	210,58	224,45	209,55
Powiat m. Zabrze	158,42	151,88	157,53	149,60	180,68	188,95	192,08	211,38	214,44	204,27
Powiat m. Żory	99,33	99,68	110,78	115,63	139,04	142,42	153,32	148,34	165,28	153,11

W obliczeniach uwzględniono nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych. Dane o nauczycielach mogą się nie sumować ze względu na zastosowane zaokrąglenia.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

6.3. Szkoły branżowe I i II stopnia

6.3.1. Szkoły branżowe I stopnia

Proces przekształcania zasadniczych szkół zawodowych w szkoły branżowe I stopnia został zainicjowany w 2017 roku, dlatego prezentowane dane obejmują okres od 2017 do 2024 roku. Proces wdrażania założeń reformy systemu oświaty uwidocznił się przede

wszystkim poprzez wzrost liczby placówek tego typu. Na początku badanego okresu działało ich w województwie śląskim łącznie 121. Do roku 2019 liczba szkół branżowych I stopnia wzrosła do 139, by w kolejnym roku osiągnąć poziom 138. W kolejnych latach liczba tych placówek systematycznie i stopniowo rosła aż do 148 na końcu analizowanego okresu. Wzrost ten był spowodowany rosnącym zapotrzebowaniem na specjalistyczne kształcenie zawodowe oraz tworzeniem nowych typów szkół, w tym placówek niepublicznych, elastycznie reagujących na potrzeby rynku pracy.

Analiza danych w poszczególnych powiatach wskazuje na tendencję do centralizacji kształcenia w ramach szkół branżowych I stopnia w dużych ośrodkach miejskich. Dotyczy to w szczególności takich miast, jak: Bielsko-Biała, gdzie liczba placówek tego typu zwiększyła się z 6 do 10, Częstochowa i Katowice, gdzie na przestrzeni lat 2015–2024 utworzono po 3 nowe placówki, tym samym w każdym z tych miast liczba szkół branżowych I stopnia wzrosła z 8 do 11. Także w Rybniku powstały 3 nowe placówki tego typu – na początku badanego okresu na tym terenie działały 3 tego typu placówki, a na końcu było ich już 6. Miasta te pełnią funkcję regionalnych hubów edukacyjnych, które przyciągają młodzież z ościennych powiatów, zapewniając bogatą, a tym samym konkurencyjną ofertę kształcenia.

Tabela 38. Liczba szkół branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	121	129	139	138	139	140	148	148
Powiat będziński	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat bielski	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat bieruńsko-lędziński	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat cieszyński	8	9	10	9	9	9	10	10
Powiat częstochowski	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat gliwicki	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat kłobucki	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat lubliniecki	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat mikołowski	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat myszkowski	2	2	2	2	2	2	2	2

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat pszczyński	4	4	5	5	5	4	4	4
Powiat raciborski	3	3	3	3	3	3	3	3
Powiat rybnicki	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat tarnogórski	4	4	4	4	4	5	5	5
Powiat wodzisławski	6	6	6	6	6	6	6	5
Powiat zawierciański	3	3	4	4	4	4	4	4
Powiat żywiecki	7	8	8	8	8	8	8	8
Powiat m. Bielsko-Biała	6	8	8	8	8	9	10	10
Powiat m. Bytom	5	5	5	5	5	4	5	5
Powiat m. Chorzów	3	4	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Częstochowa	8	8	10	10	10	10	11	11
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	4	4	4	4	4	4	4	4
Powiat m. Gliwice	4	5	5	5	5	6	6	7
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Jaworzno	1	1	2	2	2	2	3	3
Powiat m. Katowice	8	8	10	10	11	11	11	11
Powiat m. Mysłowice	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Piekary Śląskie	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Ruda Śląska	2	2	3	3	3	2	4	4
Powiat m. Rybnik	3	5	6	6	6	5	6	6
Powiat m. Siemianowice Śląskie	2	2	2	2	2	2	2	2
Powiat m. Sosnowiec	6	6	6	6	6	6	6	6
Powiat m. Świętochłowice	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat m. Tychy	5	5	5	5	5	6	6	6
Powiat m. Zabrze	5	5	5	5	5	6	6	6
Powiat m. Żory	1	1	1	1	1	1	1	1

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

O ile zmiany w zakresie liczby szkół branżowych I stopnia należy uznać za umiarkowane, o tyle fluktuacje dotyczące liczby oddziałów w tych szkołach, jakie obserwuje się w analizowanym okresie, charakteryzuje duża dynamika (por. tabela 39.). W roku 2017 w województwie śląskim działały 224 oddziały w szkołach branżowych. Ich liczba rosła systematycznie do roku 2021, gdy osiągnęła poziom 907, po czym w kolejnym roku nastąpił wyraźny spadek liczby oddziałów szkolnych do 791. W kolejnych dwóch latach notuje się wzrost liczby klas szkolnych

do 941 na końcu analizowanego okresu. Zaobserwowane zmiany wynikają wprost z reformy systemu szkolnictwa (likwidacja gimnazjów, kumulacja podwójnych roczników w szkołach ponadpodstawowych), na co wskazywano w analizie zmian dokonujących się w liceach ogólnokształcących i technikach w relewantnym okresie.

Co istotne, zwiększenie liczby oddziałów szkolnych nastąpiło głównie w ramach już istniejących placówek edukacyjnych, gdyż liczba szkół branżowych I stopnia nie wzrosła znacząco w analizowanym okresie. Postawiono zatem raczej na rozbudowę oferty edukacyjnej działających szkół niż na tworzenie nowych. Konsekwencją tej strategii było przepełnienie szkół i pogorszenie warunków nauczania.

Tendencję polegającą na zwiększaniu liczby oddziałów w szkołach branżowych I stopnia widać najwyraźniej w miastach na prawach powiatu o silnym zapleczu przemysłowym, m.in. w Częstochowie, Katowicach, Rybniku czy Rudzie Śląskiej. W Częstochowie nastąpił wzrost liczby oddziałów szkolnych o 46 (z 13 do 59), w Katowicach – o 40 (z 9 do 49), w Rybniku – o 44 (z 11 do 55), a w Rudzie Śląskiej – o 29 (z 6 do 35). Bielsko-Biała także znajduje się wśród liderów zmiany – w 2017 roku liczba oddziałów w szkołach branżowych I stopnia w tym mieście wynosiła 13, a w roku 2024 wzrosła do 59.

Niektóre powiaty ziemskie, jak cieszyński czy wodzisławski, utrzymują liczbę oddziałów na poziomie zbliżonym do dużych miast, co świadczy o silnych tradycjach rzemieślniczych i przemysłowych w tych powiatach. W powiecie wodzisławskim liczba klas w szkołach branżowych I stopnia wynosi 38, a w powiecie cieszyńskim – 53.

Tabela 39. Liczba oddziałów w szkołach branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	224	449	863	887	907	791	931	941
Powiat będziński	2	4	7	8	9	6	7	9
Powiat bielski	2	4	7	7	8	8	10	11
Powiat bieruńsko-lędziński	3	5	11	11	12	12	13	12
Powiat cieszyński	12	25	55	58	53	45	52	53
Powiat częstochowski	2	3	4	4	4	4	5	4

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat gliwicki	6	9	17	18	20	17	19	20
Powiat kłobucki	5	10	19	19	18	15	17	16
Powiat lubliniecki	4	8	16	16	16	12	13	12
Powiat mikołowski	4	9	18	17	18	17	18	18
Powiat myszkowski	4	7	16	17	16	11	11	11
Powiat pszczyński	10	19	36	35	34	25	30	35
Powiat raciborski	9	16	29	27	28	23	27	26
Powiat rybnicki	2	4	7	8	8	7	10	11
Powiat tarnogórski	6	12	22	22	23	23	27	27
Powiat wodzisławski	10	20	38	36	36	33	40	38
Powiat zawierciański	4	9	15	16	16	16	17	17
Powiat żywiecki	11	22	37	38	36	30	34	36
Powiat m. Bielsko-Biała	13	27	55	57	58	50	62	59
Powiat m. Bytom	9	17	32	33	32	29	32	34
Powiat m. Chorzów	4	10	21	24	26	21	23	23
Powiat m. Częstochowa	13	25	57	59	59	50	66	59
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	4	9	18	19	19	17	19	21
Powiat m. Gliwice	13	26	29	31	34	33	38	39
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	7	11	28	27	31	26	31	31
Powiat m. Jaworzno	2	5	8	9	12	10	14	14
Powiat m. Katowice	9	21	40	39	41	38	47	49
Powiat m. Mysłowice	2	4	8	8	8	7	8	9
Powiat m. Piekary Śląskie	4	9	13	14	15	14	15	14
Powiat m. Ruda Śląska	6	11	24	28	29	27	33	35
Powiat m. Rybnik	11	24	46	47	46	39	52	55
Powiat m. Siemianowice Śląskie	2	5	10	11	13	12	12	12
Powiat m. Sosnowiec	8	13	25	27	31	30	33	34
Powiat m. Świętochłowice	2	4	7	8	10	7	8	8
Powiat m. Tychy	6	15	30	32	33	28	34	34
Powiat m. Zabrze	9	19	41	38	33	28	30	33
Powiat m. Żory	4	8	17	19	22	21	24	22

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

W badanym okresie dynamicznie wzrosła liczba uczniów szkół branżowych I stopnia – z 5 328 w roku 2017 do 22 340 w roku 2024, co oznacza wzrost ponad czterokrotny (pot. tabela 40.). Największy skok

(o blisko 9,5 tys.) odnotowano pomiędzy rokiem 2018 i rokiem 2019 – z 9 725 do 19 155. Było to bezpośrednio związane z wygaszaniem zasadniczych szkół zawodowych i stopniowym przechodzeniem uczniów do nowego typu szkół. Notowany w tym okresie wzrost był najbardziej wyraźny w miastach na prawach powiatu. Przykładowo, w Katowicach liczba uczniów wzrosła z 346 w 2018 roku do 688 w roku kolejnym. Z kolei w Rybniku w tym samym czasie nastąpiło zwiększenie liczby uczniów z 555 do 1 102.

Analiza danych wskazuje również na spadek liczby uczniów w 2022 roku w stosunku do roku 2021 – z 20 603 do 19 534. Prawdopodobnym powodem tej zmiany jest niż demograficzny sprzężony ze zmianami w ofercie edukacyjnej, jakie wprowadzono w tym czasie z inicjatywy Ministerstwa Edukacji Narodowej, które zaczęło ograniczać rekrutacje do zawodów uznawanych za mało przyszłościowe. Mimo to w kolejnym roku liczba uczniów szkół branżowych I stopnia zwiększyła się do 22 941, co było związane z kumulacją roczników 2009 i 2010 („reforma sześciolatków”).

Najnowsze dane świadczą o tym, że najwięcej uczniów pobiera naukę w szkołach tego typu w Bielsku-Białej (1 415 osób), w powiecie cieszyńskim (1 301 osób), Częstochowie (1 248 osób), Rybniku (1 239 osób) oraz Katowicach (1 051 osób).

Tabela 40. Liczba uczniów szkół branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	5 328	9 725	19 155	20 048	20 603	19 534	22 941	22 340
Powiat będziński	49	83	196	219	222	162	189	211
Powiat bielski	70	106	194	204	223	244	312	324
Powiat bieruńsko-lędziński	65	109	238	248	251	259	282	279
Powiat cieszyński	327	621	1 264	1 317	1 282	1 137	1 327	1 301
Powiat częstochowski	42	60	89	65	64	79	118	101
Powiat gliwicki	106	171	370	399	444	387	483	410
Powiat kłobucki	107	187	389	393	396	371	446	417
Powiat lubliniecki	141	237	441	414	422	321	334	303
Powiat mikołowski	116	226	426	458	482	457	488	464

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat myszkowski	68	120	221	223	218	193	201	228
Powiat pszczyński	214	378	716	685	679	643	822	817
Powiat raciborski	243	400	728	715	696	629	725	665
Powiat rybnicki	50	108	210	237	229	214	324	327
Powiat tarnogórski	173	302	549	575	604	637	722	695
Powiat wodzisławski	248	470	913	925	953	854	1 028	959
Powiat zawierciański	56	145	273	304	302	336	376	375
Powiat żywiecki	249	466	900	887	885	821	911	930
Powiat m. Bielsko-Biała	334	610	1 228	1 245	1 261	1 252	1 560	1 415
Powiat m. Bytom	201	351	731	771	802	728	811	797
Powiat m. Chorzów	128	246	478	550	583	515	557	564
Powiat m. Częstochowa	356	629	1 275	1 275	1 254	1 118	1 220	1 248
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	109	190	362	393	430	471	502	488
Powiat m. Gliwice	180	334	675	740	795	836	970	964
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	162	253	614	618	712	712	800	720
Powiat m. Jaworzno	40	100	188	247	280	250	367	343
Powiat m. Katowice	180	346	688	716	786	870	1 082	1 051
Powiat m. Mysłowice	61	104	207	206	209	167	191	201
Powiat m. Piekary Śląskie	77	182	339	377	399	347	390	360
Powiat m. Ruda Śląska	147	287	572	661	669	622	734	764
Powiat m. Rybnik	276	555	1 102	1 094	1 058	917	1 251	1 239
Powiat m. Siemianowice Śląskie	58	107	195	252	287	286	291	311
Powiat m. Sosnowiec	192	304	543	628	669	705	766	786
Powiat m. Świętochłowice	50	91	178	192	183	151	186	190
Powiat m. Tychy	147	293	635	719	726	718	854	806
Powiat m. Zabrze	213	382	650	695	672	656	753	789
Powiat m. Żory	93	172	378	401	476	469	568	498

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Wskaźnik komfortu nauki oraz efektywności ekonomicznej systemu edukacji, jakim jest liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach branżowych I stopnia, wykazuje w badanym okresie względną stabilność (por. tabela 41.). W roku 2017 wynosił on 24, natomiast

w kolejnych dwóch latach spadł do 22, by w następnych dwóch osiągnąć poziom 23. W 2022 i 2023 roku wynosił 25, a w 2024 roku – 24. Stabilność tego wskaźnika w obliczu znacznego wzrostu liczby uczniów świadczy o dużej elastyczności organów prowadzących w tworzeniu nowych oddziałów. Ten kierunek działania sprzyja jakości kształcenia, nie dąży się bowiem do przepiętnienia oddziałów, lecz do zachowania relatywnie komfortowych warunków nauki, co jest szczególnie istotne w kształceniu zawodowym wymagającym zajęć praktycznych.

Szczegółowa analiza danych dla powiatów wskazuje jednak na pewne różnice w standardach dotyczących wielkości oddziałów szkolnych. Największe przeciętne wielkości klas szkolnych notuje się w powiatach rybnickim (w 2023 roku wskaźnik ten wynosił 32, a w 2024 roku – 30) oraz bielskim (na jeden oddział w roku 2023 przypadało 31 osób, a w roku 2024 – 29). Na przeciwnym biegunie lokuje się powiaty, w których oddziały szkolne są nieliczne. Są to powiaty: gliwicki, myszkowski, Częstochowa oraz Katowice. We tych powiatach średnia liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkole branżowej I stopnia wynosiła 21. Tak duże rozbieżności wskazują na trudności z optymalnym planowaniem naboru w mniejszych powiatach oraz na ogromną presję rekrutacyjną w ośrodkach o wysokiej atrakcyjności rynkowej.

Tabela 41. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	24	22	22	23	23	25	25	24
Powiat będziński	25	21	28	27	25	27	27	23
Powiat bielski	35	27	28	29	28	31	31	29
Powiat bieruńsko-lędziński	22	22	22	23	21	22	22	23
Powiat cieszyński	27	25	23	23	24	25	26	25
Powiat częstochowski	21	20	22	16	16	20	24	25
Powiat gliwicki	18	19	22	22	22	23	25	21
Powiat kłobucki	21	19	20	21	22	25	26	26
Powiat lubliniecki	35	30	28	26	26	27	26	25
Powiat mikołowski	29	25	24	27	27	27	27	26
Powiat myszkowski	17	17	14	13	14	18	18	21

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat pszczyński	21	20	20	20	20	26	27	23
Powiat raciborski	27	25	25	26	25	27	27	26
Powiat rybnicki	25	27	30	30	29	31	32	30
Powiat tarnogórski	29	25	25	26	26	28	27	26
Powiat wodzisławski	25	24	24	26	26	26	26	25
Powiat zawierciański	14	16	18	19	19	21	22	22
Powiat żywiecki	23	21	24	23	25	27	27	26
Powiat m. Bielsko-Biała	26	23	22	22	22	25	25	24
Powiat m. Bytom	22	21	23	23	25	25	25	23
Powiat m. Chorzów	32	25	23	23	22	25	24	25
Powiat m. Częstochowa	27	25	22	22	21	22	18	21
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	27	21	20	21	23	28	26	23
Powiat m. Gliwice	14	13	23	24	23	25	26	25
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	23	23	22	23	23	27	26	23
Powiat m. Jaworzno	20	20	24	27	23	25	26	25
Powiat m. Katowice	20	16	17	18	19	23	23	21
Powiat m. Mysłowice	31	26	26	26	26	24	24	22
Powiat m. Piekary Śląskie	19	20	26	27	27	25	26	26
Powiat m. Ruda Śląska	25	26	24	24	23	23	22	22
Powiat m. Rybnik	25	23	24	23	23	24	24	23
Powiat m. Siemianowice Śląskie	29	21	20	23	22	24	24	26
Powiat m. Sosnowiec	24	23	22	23	22	24	23	23
Powiat m. Świętochłowice	25	23	25	24	18	22	23	24
Powiat m. Tychy	25	20	21	22	22	26	25	24
Powiat m. Zabrze	24	20	16	18	20	23	25	24
Powiat m. Żory	23	22	22	21	22	22	24	23

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Zamieszczone w tabeli 42. dane dotyczące liczby nauczycieli szkół branżowych I stopnia ujawniają tendencję zbieżną ze zmianami w liczbie uczniów i oddziałów w analizowanym okresie. W roku 2017 liczba etatów wynosiła 532,10. W kolejnych latach systematycznie wzrastała – aż do 1 281,10 w roku 2021. W kolejnym roku wartość tego wskaźnika spadała do poziomu 1 191,04, by ostatecznie w roku 2024 osiągnąć poziom 1 329,66. Ten blisko 150-procentowy wzrost liczby etatów jest z pewnością znaczący, jednak nie nadąża za wzrostem liczby uczniów, który w tym

samym okresie osiągnął dynamikę na poziomie 300%. Oznacza to, że obciążenie nauczycieli pracą w analizowanym okresie znacząco wzrosło. Brakuje nauczycieli praktycznej nauki zawodu oraz przedmiotów zawodowych.

W roku 2024 najwięcej etatów nauczycielskich odnotowano w Częstochowie (91,60), Bielsku-Białej (81,24), powiecie cieszyńskim (64,52), powiecie pszczyńskim (61,73) oraz powiecie żywieckim (61,20).

Tabela 42. Liczba nauczycieli szkół branżowych I stopnia w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	532,10	734,16	1 174,80	1 243,73	1 281,10	1 191,04	1 271,16	1 329,66
Powiat będziński	3,72	5,74	17,79	22,33	22,80	18,05	16,48	21,88
Powiat bielski	2,87	5,84	10,84	11,07	11,01	11,01	14,64	14,62
Powiat bieruńsko-lędzki	3,10	5,53	9,94	9,27	10,06	8,99	9,43	9,76
Powiat cieszyński	24,76	38,24	61,32	63,06	63,88	61,25	64,15	64,52
Powiat częstochowski	3,55	5,25	9,41	8,35	6,87	7,66	10,90	9,51
Powiat gliwicki	8,50	12,34	22,92	26,45	28,36	27,38	28,73	24,45
Powiat kłobucki	21,12	25,34	30,06	27,76	31,40	27,99	27,50	27,10
Powiat lubliniecki	5,53	10,63	18,22	18,57	16,57	13,04	12,89	12,60
Powiat mikołowski	9,22	19,80	40,03	39,36	42,33	40,47	37,97	42,03
Powiat myszkowski	5,46	6,33	7,15	10,84	5,16	6,27	6,36	7,67
Powiat pszczyński	36,98	39,98	52,71	52,59	53,22	46,18	48,82	61,73
Powiat raciborski	25,17	35,51	40,04	40,89	40,80	36,99	38,17	39,05
Powiat rybnicki	10,18	7,59	11,58	15,89	16,96	13,68	16,09	18,06
Powiat tarnogórski	18,61	17,10	31,34	30,18	28,85	33,51	37,24	37,34
Powiat wodzisławski	23,75	28,30	51,65	54,65	49,45	45,55	51,25	50,64
Powiat zawierciański	9,87	13,47	20,46	22,44	14,81	25,65	26,83	28,38
Powiat żywiecki	30,10	39,80	63,18	69,86	66,02	49,00	54,85	61,20
Powiat m. Bielsko-Biała	25,61	47,94	73,88	75,03	73,27	70,91	83,49	81,24
Powiat m. Bytom	17,79	25,39	39,98	43,81	53,58	50,41	50,12	50,87
Powiat m. Chorzów	14,18	16,98	31,59	38,26	41,52	35,69	36,92	39,46
Powiat m. Częstochowa	47,64	57,79	97,18	98,21	102,82	88,12	88,49	91,60
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	11,48	18,30	31,92	34,37	36,21	31,03	30,56	28,67

Jednostka administracyjna	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Gliwice	21,09	30,49	40,26	38,44	48,00	50,18	54,68	58,22
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	10,28	16,55	33,88	36,49	38,95	34,95	35,32	33,44
Powiat m. Jaworzno	2,18	5,22	9,04	10,84	11,69	11,73	14,66	17,37
Powiat m. Katowice	28,99	32,65	55,13	54,11	56,26	48,94	55,63	58,89
Powiat m. Mysłowice	11,99	8,32	16,26	19,16	22,85	14,95	19,64	22,79
Powiat m. Piekary Śląskie	6,05	10,58	16,21	17,55	21,27	20,12	19,22	20,93
Powiat m. Ruda Śląska	7,02	13,32	24,59	28,37	30,25	28,04	36,69	37,96
Powiat m. Rybnik	15,33	21,09	31,03	40,68	37,93	33,56	43,50	47,99
Powiat m. Siemianowice Śląskie	4,53	9,89	17,51	19,38	21,74	24,29	22,73	24,82
Powiat m. Sosnowiec	26,95	33,71	44,71	45,79	54,92	57,29	52,08	56,13
Powiat m. Świętochłowice	3,39	7,07	12,60	14,25	15,32	13,34	13,94	15,37
Powiat m. Tychy	12,18	20,36	35,47	38,52	40,27	40,11	45,66	44,50
Powiat m. Zabrze	17,96	30,90	46,24	46,42	44,67	42,24	41,87	44,67
Powiat m. Żory	4,97	10,82	18,68	20,49	21,03	22,47	23,66	24,20

W obliczeniach uwzględniono nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych. Dane o nauczycielach mogą się nie sumować ze względu na zastosowane zaokrąglenia.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

6.3.2. Szkoły branżowe II stopnia

Reforma z 2017 roku, likwidująca gimnazja i przywracająca ośmioletnią szkołę podstawową, wprowadziła dwuszczeblowy model kształcenia branżowego, w którym II stopień trwa 2 lata i kończy się dyplomem potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie na poziomie technika. Utworzenie branżowych szkół II stopnia nastąpiło 1 września 2020 roku i miało na celu dostarczenie na rynek pracy kadr o kompetencjach technicznych, na które zapotrzebowanie zgłaszały środowiska związane z przemysłem i rzemiosłem.

W pierwszym roku liczba placówek tego typu w województwie śląskim wynosiła 16, co wynikało z braku pełnego rozeznania zainteresowaniem ofertą edukacyjną szkół branżowych II stopnia. W kolejnych latach liczba tych szkół zaczęła systematycznie wzrastać – do 42 na końcu analizowanego okresu. Tabela 43. prezentuje dane dla tych powiatów województwa śląskiego, w których działają takie placówki. Wyraźnie widać, że rozwój sieci szkół branżowych II stopnia jest powiązany z hierarchią miejską regionu. Szkoły tworzone są przede wszystkim

w dużych ośrodkach miejskich, takich jak: Katowice, Częstochowa, Sosnowiec czy Jastrzębie-Zdrój. W 2020 roku to w Częstochowie otwarto 3 szkoły branżowe II stopnia – wówczas było to najwięcej otwartych takich placówek w województwie śląskim. Na przestrzeni pięciu lat to jednak Katowice stały się liderem rozwoju, uruchamiając łącznie 7 szkół tego typu. W Częstochowie działają obecnie 4 placówki, a w Sosnowcu i Jastrzębiu-Zdroju – po 2. Warto zauważyć, że w wielu powiatach ziemskich (np. gliwickim, będzińskim, częstochowskim czy kłobuckim) szkoły branżowe II stopnia dotąd nie zostały utworzone. Uzasadniona może być zatem teza, że koncepcja kształcenia na tym szczeblu opiera się na stworzeniu silnych centrów edukacyjnych obsługujących nie tylko mieszkańców miast, stanowiących owe centra, ale też mieszkańców powiatów ościennych.

Tabela 43. Liczba szkół branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	16	26	40	42	42
Powiat cieszyński	0	1	2	2	2
Powiat mikołowski	0	0	1	1	1
Powiat pszczyński	0	1	1	1	1
Powiat raciborski	0	0	1	1	0
Powiat tarnogórski	0	0	1	1	1
Powiat wodzisławski	1	1	2	2	2
Powiat zawierciański	1	1	1	1	1
Powiat żywiecki	0	0	1	1	2
Powiat m. Bielsko-Biała	0	0	2	2	2
Powiat m. Bytom	0	0	1	1	0
Powiat m. Chorzów	1	1	1	1	1
Powiat m. Częstochowa	3	4	4	4	4
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	1	1	2	2	2
Powiat m. Gliwice	1	1	2	2	2
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0	1	3	3	3
Powiat m. Katowice	1	4	5	6	7
Powiat m. Piekary Śląskie	1	1	1	1	1
Powiat m. Ruda Śląska	1	1	1	1	1

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Rybnik	2	2	2	2	2
Powiat m. Sosnowiec	2	3	3	3	3
Powiat m. Tychy	1	1	1	1	1
Powiat m. Zabrze	0	1	1	1	1
Powiat m. Żory	0	1	1	2	2

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Wraz ze wzrostem liczby szkół branżowych II stopnia na przestrzeni lat 2020–2024 następowało zwiększenie liczby oddziałów w tych placówkach (por. tabela 44.). W roku 2020 uruchomiono 20 oddziałów szkolnych, jednak już w roku 2023 ich liczba wzrosła do 130, po czym w roku 2024 spadła do 105. Prawdopodobnie było to związane z wygaszaniem rekrutacji w niektórych placówkach lub łączeniem klas z powodu niewystarczającej liczby chętnych. Warto przywołać tu przykład powiatu wodzisławskiego, gdzie w 2023 roku funkcjonowało 13 oddziałów, a rok później było ich już tylko 6.

Prawdopodobną przyczyną spadku liczby uczniów w 2024 roku jest wygaśnięcie efektu „podwójnego rocznika” i nasycenie lokalnego rynku pracy absolwentami. Ponadto przepisy dotyczące minimalnej liczby uczniów w oddziale niejednokrotnie przyczyniają się do odstępowania od uruchamiania klas.

Tabela 44. Liczba oddziałów w szkołach branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	20	57	109	130	105
Powiat cieszyński	0	2	7	8	7
Powiat mikołowski	0	0	1	1	1
Powiat pszczyński	0	2	5	3	1
Powiat raciborski	0	0	1	1	0
Powiat tarnogórski	0	0	2	3	2
Powiat wodzisławski	1	2	12	13	6
Powiat zawierciański	1	2	2	4	6
Powiat żywiecki	0	0	1	2	2

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Bielsko-Biała	0	0	5	8	6
Powiat m. Bytom	0	0	1	1	0
Powiat m. Chorzów	2	2	3	4	3
Powiat m. Częstochowa	4	9	12	13	10
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	1	1	3	4	3
Powiat m. Gliwice	1	2	4	5	4
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0	1	9	10	9
Powiat m. Katowice	1	15	10	11	11
Powiat m. Piekary Śląskie	1	2	4	5	4
Powiat m. Ruda Śląska	2	4	6	7	5
Powiat m. Rybnik	3	5	8	10	9
Powiat m. Siemianowice Śląskie	0	0	0	0	0
Powiat m. Sosnowiec	2	4	6	8	6
Powiat m. Tychy	1	2	3	3	2
Powiat m. Zabrze	0	1	2	3	5
Powiat m. Żory	0	1	2	3	3

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Liczba uczniów szkół branżowych II stopnia w pierwszym roku działania placówek tego typu wynosiła 354, natomiast do roku 2022 zwiększyła się do 2 141, co oznacza niemal sześciokrotny wzrost (por. tabela 45.). Świadczy to o wzroście popularności tych szkół w analizowanym okresie, którą można wiązać ze skumulowaniem się absolwentów pierwszych roczników szkół branżowych I stopnia oraz osób korzystających z przepisów przejściowych dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych. W 2023 roku zakończył się jednak okres przejściowy, co spowodowało spadek liczby uczniów pobierających naukę w szkołach branżowych II stopnia do 2 112, a następnie do 1 889 w roku 2024. Trend ten został wzmocniony przez kryzys demograficzny, jakiego doświadcza województwo śląskie, polegający na drastycznym zmniejszaniu się populacji osób będących w wieku przedprodukcyjnym. Niski poziom bezrobocia w regionie sprawia, że już absolwenci branżowych szkół I stopnia uzyskują atrakcyjne zatrudnienie, co demotywuje ich do podejmowania dalszego kształcenia.

Na tle pozostałych powiatów województwa śląskiego mocno wyróżnia się Rybnik, w którym notuje się nieprzerwaną ciągłość wzrostu liczby

uczniów szkół branżowych II stopnia – z 91 w roku 2020 do 261 w roku 2024. Jest to powiat o największej liczbie osób uczęszczających do szkół tego typu. Wzrost zainteresowania kontynuowaniem nauki w szkołach branżowych II stopnia zarówno w Rybniku, jak i w innych powiatach może być efektem dobrej współpracy szkół z otoczeniem gospodarczym, a także działaniem efektywnego doradztwa zawodowego w szkołach.

Jako kontrprzykład można podać Sosnowiec, gdzie liczba uczniów do roku 2023 systematycznie wzrastała – z 35 do 145, po czym w roku 2024 spadła o blisko 40%, co wskazuje na problem z utrzymaniem atrakcyjnej i konkurencyjnej względem sąsiednich powiatów oferty kształcenia branżowego II stopnia w tym mieście.

Tabela 45. Liczba uczniów szkół branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	354	793	2 141	2 112	1 899
Powiat cieszyński	0	17	62	46	64
Powiat mikołowski	0	0	39	17	16
Powiat pszczyński	0	24	94	37	24
Powiat raciborski	0	0	31	10	0
Powiat tarnogórski	0	0	81	108	54
Powiat wodzisławski	23	31	113	103	54
Powiat zawierciański	29	41	67	81	87
Powiat żywiecki	0	0	26	49	40
Powiat m. Bielsko-Biała	0	0	138	144	116
Powiat m. Bytom	0	0	22	15	0
Powiat m. Chorzów	4	3	5	6	4
Powiat m. Częstochowa	82	149	266	243	212
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	2	2	41	46	50
Powiat m. Gliwice	23	34	77	80	77
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0	14	184	186	176
Powiat m. Katowice	11	127	113	102	137
Powiat m. Piekary Śląskie	14	50	123	112	114
Powiat m. Ruda Śląska	27	52	115	120	124
Powiat m. Rybnik	91	124	235	254	261

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Sosnowiec	35	56	115	145	91
Powiat m. Tychy	13	23	50	64	55
Powiat m. Zabrze	0	33	114	113	120
Powiat m. Żory	0	13	30	31	23

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Analiza wskaźnika wyrażającego liczbę uczniów przypadających na jeden oddział szkolny ujawnia dużą zmienność w analizowanym okresie, na co wskazują dane w tabeli 46. W roku 2021 przeciętnie w jednym oddziale uczyło się 18 uczniów. W kolejnym roku wskaźnik ten spadł do 14, by w roku 2023 osiągnąć poziom 20. Finalnie w roku 2024 ustabilizował się on na poziomie 16.

Należy odnotować anomalie statystyczne ujawniające się w Zabrzu, gdzie w 2023 roku odnotowano 57 uczniów na oddział. W systemie kształcenia zawodowego tak wysoka liczba osób w jednej klasie praktycznie uniemożliwia realizację zajęć warsztatowych. Może to sugerować prowadzenie zajęć w systemie hybrydowym lub wykładowym dla dużych grup międzyoddziałowych, co jest dopuszczalne w części teoretycznej, ale wysoce niepokojące w kontekście jakości przygotowania do egzaminów zawodowych. Spadek tego wskaźnika do 38 w 2024 roku sugeruje próbę normalizacji warunków nauki, choć nadal pozostaje on znacznie powyżej średniej regionalnej.

Z kolei w Katowicach przeciętna wielkość oddziału jest określana na 9 osób, co należy uznać za warunki wysoce komfortowe w kontekście prowadzenia zajęć. Utrzymanie tak nielicznych oddziałów szkolnych w dłuższej perspektywie może jednak okazać się niemożliwe ze względów finansowych.

Tabela 46. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	18	14	20	16
Powiat cieszyński	0	9	9	6

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat mikołowski	0	0	39	17
Powiat pszczyński	0	12	19	12
Powiat raciborski	0	0	31	10
Powiat tarnogórski	0	0	41	36
Powiat wodzisławski	23	16	9	8
Powiat zawierciański	29	21	34	20
Powiat żywiecki	0	0	26	25
Powiat m. Bielsko-Biała	0	0	28	18
Powiat m. Bytom	0	0	22	15
Powiat m. Chorzów	2	2	2	2
Powiat m. Częstochowa	21	17	22	19
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	2	2	14	12
Powiat m. Gliwice	23	17	19	16
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0	14	20	19
Powiat m. Katowice	11	8	11	9
Powiat m. Piekary Śląskie	14	25	31	22
Powiat m. Ruda Śląska	14	13	19	17
Powiat m. Rybnik	30	25	29	25
Powiat m. Sosnowiec	18	14	19	18
Powiat m. Tychy	13	12	17	21
Powiat m. Zabrze	0	33	57	38
Powiat m. Żory	0	13	15	10

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

Liczba nauczycieli szkół branżowych II stopnia w przeliczeniu na etaty wykazuje w analizowanym okresie tendencję wzrostową, co jest pochodną zwiększającej się liczby uczniów i oddziałów szkolnych. Dane zamieszczone w tabeli 47. pokazują, że w roku 2020 liczba etatów wynosiła 24,58, a w kolejnym roku osiągnęła poziom 37,72. Skokowy wzrost odnotowano między rokiem 2021 a rokiem 2022, kiedy ich liczba wyniosła 79,63. Rok 2024 przyniósł redukcję do poziomu 71,91 etatów, co jest bezpośrednią konsekwencją likwidacji 25 oddziałów w skali województwa. Analiza tych danych pozwala wnioskować o wysokiej elastyczności kadrowej – większość nauczycieli przedmiotów zawodowych nie jest zatrudniona wyłącznie w szkołach branżowych II stopnia, lecz dzieli swoje obowiązki między technika a szkoły branżowe

I stopnia. Dzięki temu spadek liczby uczniów w jednym typie szkoły nie prowadzi do natychmiastowych masowych zwolnień, lecz do przesunięć wewnątrz arkuszy organizacyjnych zespołów szkół.

W ujęciu przestrzennym widoczna jest silna koncentracja kadry w dużych miastach, co należy wiązać z liczbą uczniów oraz liczbą oddziałów szkolnych. Przykładem mogą być tu Katowice, gdzie liczba etatów w 2024 roku wynosiła 11,61, oraz Częstochowa, gdzie było ich 9,27. Za niepokojące uznać należy trendy uwidaczniające się w powiatach, w których prowadzi się kształcenie na poziomie szkół branżowych II stopnia na niewielką skalę, gdzie liczba etatów na przestrzeni lat gwałtownie spada. Jako przykład można podać powiat wodzisławski, w którym z 8,95 etatu w roku 2023 pozostało 1,83 na końcu badanego okresu. Może to skutkować brakiem ciągłości kształcenia zawodowego oraz obniżeniem jego jakości.

Tabela 47. Liczba nauczycieli szkół branżowych II stopnia w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	24,58	37,72	79,63	79,10	71,91
Powiat cieszyński	0,00	0,71	1,95	4,50	4,23
Powiat mikotowski	0,00	0,00	1,76	1,07	0,28
Powiat pszczyński	0,00	0,45	3,29	1,39	1,38
Powiat raciborski	0,00	0,00	1,30	1,56	0,00
Powiat tarnogórski	0,07	0,00	2,02	2,49	1,78
Powiat wodzisławski	0,00	0,26	8,95	3,46	1,83
Powiat zawierciański	0,41	0,53	0,39	1,29	1,31
Powiat żywiecki	0,00	0,29	0,00	1,07	1,12
Powiat m. Bielsko-Biała	0,00	0,00	2,56	3,10	2,28
Powiat m. Bytom	0,00	0,00	1,29	0,68	0,00
Powiat m. Chorzów	7,92	8,20	0,15	1,17	0,15
Powiat m. Częstochowa	3,56	5,48	11,41	10,57	9,27
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	0,00	4,60	3,45	4,85	4,18
Powiat m. Gliwice	0,99	1,45	1,88	2,32	2,35
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0,00	0,73	5,22	4,71	2,75
Powiat m. Katowice	1,23	5,14	12,15	11,84	11,61

Jednostka administracyjna	2020	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Piekary Śląskie	0,33	1,61	3,47	2,39	3,07
Powiat m. Ruda Śląska	0,75	1,27	5,44	3,86	5,34
Powiat m. Rybnik	7,75	1,46	2,93	3,78	3,48
Powiat m. Sosnowiec	1,39	3,06	4,65	6,99	6,53
Powiat m. Tychy	0,18	1,05	1,64	1,80	1,83
Powiat m. Zabrze	0,00	0,79	2,63	2,51	5,96
Powiat m. Żory	0,00	0,64	1,10	1,70	1,18

W obliczeniach uwzględniono nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych. Dane o nauczycielach mogą się nie sumować ze względu na zastosowane zaokrąglenia.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

7. Dzieci cudzoziemskie w przedszkolach i szkołach województwa śląskiego

Przyrost liczby dzieci i młodzieży w przedszkolach oraz szkołach województwa śląskiego jest w ostatnich latach silnie skorelowany z procesami migracyjnymi. Wybuch wojny w Ukrainie w roku 2022 spowodował bowiem gwałtowny wzrost liczby dzieci ukraińskich w placówkach edukacyjnych poszczególnych szczebli. Samorządy stanęły w obliczu wyzwań związanych z dostosowaniem przedszkoli i szkół do przyjęcia większej liczby dzieci z Ukrainy i ich adaptacji do nowych warunków kulturowych i językowych. W tej części raportu zostaną przeanalizowane dane dotyczące zmian zachodzących w liczbie dzieci cudzoziemskich objętych wychowaniem przedszkolnym i edukacją szkolną w województwie śląskim.

7.1. Przedszkola i punkty przedszkolne

Analiza danych dotyczących zmian w liczbie dzieci cudzoziemskich objętych wychowaniem przedszkolnym w latach 2021–2025 wskazuje na wyjątkowo dynamiczny ich wzrost między rokiem 2021 a 2022. O ile na początku badanego okresu liczba dzieci cudzoziemskich w przedszkolach wynosiła 1 036, o tyle w kolejnym roku wzrosła ponad pięciokrotnie – do 5 742 (por. tabela 48.). W roku 2023 liczba ta zmniejszyła się do 5 056, z kolei w roku 2024 wzrosła do 5 199. Mimo odnotowanego spadku liczba dzieci cudzoziemskich w przedszkolach województwa śląskiego pozostaje pięciokrotnie większa niż na początku analizowanego okresu.

Dane na poziomie powiatów pokazują znaczne zróżnicowanie wewnątrzregionalne. Najwięcej dzieci cudzoziemskich objętych edukacją przedszkolną znajduje się w miastach na prawach powiatów, co można wiązać z tendencją do osiedlania się ich rodziców w miejscach, w których istnieją korzystne warunki zatrudnienia. W roku 2024 najwięcej dzieci cudzoziemskich było w przedszkolach w Katowicach – 757. W porównaniu z rokiem 2021 nastąpił tu wzrost o 676 osób. Na drugim miejscu lokuje

się Bielsko-Biała, gdzie w roku 2024 wychowaniem przedszkolnym objęto 508 dzieci cudzoziemskich, co oznacza wzrost o 389 osób w porównaniu z rokiem 2021. Miejsce trzecie zajmuje Częstochowa, gdzie liczba dzieci cudzoziemskich w przedszkolach w roku 2024 wynosiła 445, czyli o 340 więcej niż na początku badanego okresu.

Ciekawym zjawiskiem jest pojawienie się dzieci cudzoziemskich w przedszkolach działających w powiatach, w których wcześniej nie notowano ich obecności. Jako przykład można podać Piekary Śląskie i Świętochłowice, gdzie w roku 2021 nie było dzieci cudzoziemskich w przedszkolach, tymczasem w roku 2024 do placówek zlokalizowanych w tych powiatach uczęszczało – odpowiednio – 21 i 44 dzieci. Zmianę tę można tłumaczyć rozprzestrzenianiem się populacji uchodźczej poza główne miasta metropolii w poszukiwaniu tańszych mieszkań oraz miejsc w placówkach szkolnych i przedszkolnych.

Tabela 48. Liczba dzieci cudzoziemskich objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	1 036	5 742	5 056	5 199
Powiat będziński	19	157	130	159
Powiat bielski	33	144	117	109
Powiat bieruńsko-lędziński	1	47	38	38
Powiat cieszyński	25	181	181	185
Powiat częstochowski	3	66	36	42
Powiat gliwicki	6	78	60	62
Powiat kłobucki	5	37	27	24
Powiat lubliniecki	6	65	52	44
Powiat mikołowski	16	65	62	56
Powiat myszkowski	2	39	39	47
Powiat pszczyński	6	104	80	71
Powiat raciborski	17	110	94	91
Powiat rybnicki	4	35	23	15
Powiat tarnogórski	21	125	93	107
Powiat wodzisławski	12	104	77	65
Powiat zawierciański	7	87	60	69
Powiat żywiecki	27	144	107	115

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Bielsko-Biała	119	475	499	508
Powiat m. Bytom	37	181	136	155
Powiat m. Chorzów	24	145	142	140
Powiat m. Częstochowa	105	474	434	445
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	23	145	115	124
Powiat m. Gliwice	70	397	318	354
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	8	68	68	62
Powiat m. Jaworzno	15	88	64	56
Powiat m. Katowice	191	872	772	767
Powiat m. Mysłowice	24	93	88	82
Powiat m. Piekary Śląskie	0	21	23	21
Powiat m. Ruda Śląska	11	76	74	77
Powiat m. Rybnik	18	183	149	159
Powiat m. Siemianowice Śląskie	10	65	58	58
Powiat m. Sosnowiec	61	290	294	330
Powiat m. Świętochłowice	0	38	28	44
Powiat m. Tychy	55	268	261	246
Powiat m. Zabrze	40	180	165	181
Powiat m. Żory	15	95	92	91

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 49. można wnioskować, że głównym motorem wzrostu była w tym czasie migracja uchodźcza z Ukrainy, na co wskazuje fakt, że w 2024 roku wśród 5 199 dzieci było aż 4 803 obywatele Ukrainy, co stanowi 92,4% całej populacji cudzoziemców na tym szczeblu edukacji. Warto odnotować zależność występującą między danymi zawartymi w tabeli 48. i tabeli 49. – ma ona charakter liniowy, co potwierdza, że dzieci narodowości innej niż ukraińska należą do wyraźnej mniejszości. Dotyczy to wszystkich powiatów województwa śląskiego.

Na wyraźne powiązania danych zawartych w tych tabelach wskazuje również informacja na temat spadku liczby dzieci, jaki dokonał się w roku 2023 – z 5 742 do 5 056. Zmianę tę należy wiązać z migracją powrotną do Ukrainy części rodzin uchodźczych. Z kolei ponowny wzrost liczby dzieci cudzoziemskich objętych wychowaniem przedszkolnym w 2024 roku był spowodowany wprowadzeniem obowiązku szkolnego dla

dzieci uchodźczych – od jego realizacji uzależniono wypłatę świadczeń socjalnych.

Tabela 49. Liczba dzieci pochodzących z Ukrainy objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	809	5 394	4 658	4 803
Powiat będziński	16	151	122	144
Powiat bielski	25	133	106	101
Powiat bieruńsko-lędziński	1	47	38	36
Powiat cieszyński	22	172	171	176
Powiat częstochowski	3	64	31	39
Powiat gliwicki	5	76	57	57
Powiat kłobucki	5	34	25	24
Powiat lubliniecki	5	63	50	42
Powiat mikołowski	14	60	56	52
Powiat myszkowski	2	39	35	44
Powiat pszczyński	5	101	76	71
Powiat raciborski	13	100	79	75
Powiat rybnicki	3	33	21	13
Powiat tarnogórski	13	119	88	99
Powiat wodzisławski	12	103	74	61
Powiat zawierciański	6	85	59	67
Powiat żywiecki	24	141	104	111
Powiat m. Bielsko-Biała	99	441	453	459
Powiat m. Bytom	32	173	131	144
Powiat m. Chorzów	20	136	133	127
Powiat m. Częstochowa	93	451	408	417
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	18	141	108	116
Powiat m. Gliwice	56	380	298	334
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	5	65	65	60
Powiat m. Jaworzno	11	83	60	53
Powiat m. Katowice	93	752	640	653
Powiat m. Mysłowice	19	85	81	74
Powiat m. Piekary Śląskie	0	21	23	21

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Ruda Śląska	10	74	70	71
Powiat m. Rybnik	15	179	143	152
Powiat m. Siemianowice Śląskie	9	64	54	54
Powiat m. Sosnowiec	53	278	281	318
Powiat m. Świętochłowice	0	38	28	39
Powiat m. Tychy	53	251	253	237
Powiat m. Zabrze	37	171	155	176
Powiat m. Żory	12	90	82	86

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

7.2. Szkoły podstawowe

Największą liczbę dzieci cudzoziemskich w całym analizowanym okresie notuje się w szkołach podstawowych, na co wskazują dane zamieszczone w tabeli 50. W roku 2021 naukę w tego typu placówkach w województwie śląskim pobierało łącznie 3 329 osób, podczas gdy w kolejnym roku było ich już ponad pięciokrotnie więcej – 17 841. Wygenerowało to pilną potrzebę tworzenia nowych oddziałów szkolnych oraz zatrudnienia asystentów międzykulturowych. W kolejnym roku liczba cudzoziemskich uczniów szkół podstawowych zmniejszyła się do 16 260, by w następnym roku ustabilizować się na poziomie 16 649.

Podobnie jak w przypadku danych dotyczących przedszkoli, również w tym przypadku można zaobserwować największe skupienie dzieci w dużych ośrodkach miejskich, takich jak Katowice, Bielsko-Biała, Gliwice i Częstochowa. W Katowicach liczba cudzoziemskich uczniów szkół podstawowych w roku 2024 wynosiła 2 147, podczas gdy na początku analizowanego okresu było ich 457. Z kolei w Bielsku-Białej do szkół podstawowych w roku 2021 uczęszczało 333 uczniów cudzoziemskich, a w roku 2024 ich liczba zwiększyła się do 1 369. W Gliwicach nastąpił wzrost z 265 do 1 350 osób, a w Częstochowie – z 298 do 1 321.

Warto także zwrócić uwagę na przypadek Sosnowca, w którym w całym analizowanym okresie notowany jest stały wzrost liczby cudzoziemskich uczniów szkół podstawowych. W roku 2021 było ich 170, a w roku 2024 – 1 024. I jest to najwyższy wynik w historii Sosnowca. Może to oznaczać, że Sosnowiec oferuje korzystne warunki do osiedlania się,

a dobre skomunikowanie z Katowicami umożliwia dojazdy do pracy tym, którzy podejmują ją w tym mieście.

Wśród powiatów ziemskich są takie, w których liczba uczniów cudzoziemskich jest wysoka. Jako przykład można podać powiaty cieszyński, żywiecki czy bielski. W powiecie cieszyńskim liczba uczniów cudzoziemskich w roku 2024 wynosiła 675, w żywieckim – 441, a w bielskim – 430. Należy podkreślić, że w regionach tych obserwuje się wyjątkowo duże spadki liczby uczniów szkół tego typu. Może to wynikać z faktu, że rodziny uchodźcze, które początkowo w roku 2022 trafiły do mniejszych miejscowości lub ośrodków zbiorowego zakwaterowania w Beskidach, z czasem przeniosły się do większych miast aglomeracji górnośląskiej w poszukiwaniu stabilnego zatrudnienia.

Tabela 50. Liczba cudzoziemskich uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	3 329	17 841	16 260	16 649
Powiat będziński	97	562	432	419
Powiat bielski	86	546	484	430
Powiat bieruńsko-lędziński	27	169	130	120
Powiat cieszyński	139	797	741	675
Powiat częstochowski	32	223	151	184
Powiat gliwicki	29	286	235	229
Powiat kłobucki	20	159	126	111
Powiat lubliniecki	15	133	112	132
Powiat mikołowski	50	281	254	261
Powiat myszkowski	27	256	197	197
Powiat pszczyński	42	319	263	260
Powiat raciborski	55	320	275	284
Powiat rybnicki	11	112	82	81
Powiat tarnogórski	57	396	331	315
Powiat wodzisławski	30	364	271	248
Powiat zawierciański	69	335	270	262
Powiat żywiecki	173	640	465	441
Powiat m. Bielsko-Biała	333	1 359	1 329	1 369
Powiat m. Bytom	77	421	418	451

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Chorzów	79	496	478	475
Powiat m. Częstochowa	298	1 244	1 214	1 321
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	79	439	384	425
Powiat m. Gliwice	265	1 368	1 275	1 350
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	30	164	146	155
Powiat m. Jaworzno	24	218	213	214
Powiat m. Katowice	457	2 169	2 107	2 147
Powiat m. Mysłowice	38	265	215	241
Powiat m. Piekary Śląskie	12	84	71	69
Powiat m. Ruda Śląska	47	279	290	304
Powiat m. Rybnik	73	468	458	470
Powiat m. Siemianowice Śląskie	31	183	179	200
Powiat m. Sosnowiec	170	934	935	1 024
Powiat m. Świętochłowice	16	111	109	115
Powiat m. Tychy	205	795	767	807
Powiat m. Zabrze	83	615	546	580
Powiat m. Żory	53	331	307	328

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

Dane zawarte w tabeli 51. świadczą o tym, że 94,3% cudzoziemskich uczniów szkół podstawowych stanowili obywatele Ukrainy. Na tej podstawie można wnioskować, że system oświaty na poziomie podstawowym zmierza w stronę systemu dwukulturowego.

Spadek ogólnej liczby uczniów cudzoziemskich w roku 2023 wykazuje ścisły związek ze zmniejszeniem się liczby dzieci ukraińskich w szkołach. Powodem ubytku liczby dzieci – tak jak sygnalizowano we fragmencie raportu analizującym sytuację w przedszkolach – była reemigracja części uchodźców z Ukrainy. Z kolei wzrost liczby uczniów szkół podstawowych pochodzenia ukraińskiego w roku 2024 należy wiązać z wprowadzeniem z dniem 1 września 2024 roku obowiązku szkolnego dla rodzin uchodźczych jako warunku pobierania świadczenia rodzinnego z programu 800+.

Tabela 51. Liczba uczniów szkół podstawowych pochodzących z Ukrainy w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	2 763	16 930	15 184	15 703
Powiat będziński	43	512	395	386
Powiat bielski	73	533	466	414
Powiat bieruńsko-lędziński	27	168	129	118
Powiat cieszyński	118	774	719	648
Powiat częstochowski	28	219	140	173
Powiat gliwicki	26	277	225	220
Powiat kłobucki	20	146	116	109
Powiat lubliniecki	12	130	106	123
Powiat mikołowski	47	275	245	247
Powiat myszkowski	22	230	185	186
Powiat pszczyński	34	308	250	248
Powiat raciborski	40	296	242	245
Powiat rybnicki	11	112	80	80
Powiat tarnogórski	49	385	317	293
Powiat wodzisławski	26	360	265	242
Powiat zawierciański	54	322	258	254
Powiat żywiecki	163	627	450	431
Powiat m. Bielsko-Biała	295	1 242	1 128	1 269
Powiat m. Bytom	61	396	389	415
Powiat m. Chorzów	65	481	456	450
Powiat m. Częstochowa	272	1 207	1 170	1 263
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	73	428	371	413
Powiat m. Gliwice	241	1 336	1 239	1 310
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	15	151	137	145
Powiat m. Jaworzno	20	215	202	200
Powiat m. Katowice	276	1 887	1 793	1 845
Powiat m. Mysłowice	32	244	198	224
Powiat m. Piekary Śląskie	11	83	70	66
Powiat m. Ruda Śląska	37	267	265	280
Powiat m. Rybnik	67	456	447	463
Powiat m. Siemianowice Śląskie	25	176	166	190
Powiat m. Sosnowiec	159	902	916	1 001

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Świętochłowice	14	110	106	114
Powiat m. Tychy	193	768	733	779
Powiat m. Zabrze	72	588	515	545
Powiat m. Żory	42	319	295	314

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

7.3. Licea ogólnokształcące

Dynamikę odmienną od szkół podstawowych i przedszkoli w kontekście analizy liczby uczniów cudzoziemskich obserwuje się w liceach ogólnokształcących działających na terenie województwa śląskiego. Jak pokazują dane zestawione w tabeli 52., w okresie od 2021 do 2024 roku notuje się stały, nieprzerwany wzrost liczby uczniów cudzoziemskich w placówkach tego typu. W 2021 roku liczba młodzieży cudzoziemskiej pobierającej naukę w liceach ogólnokształcących w regionie wynosiła 504, natomiast w roku 2024 liczba ta wzrosła do 2 080.

Liderami wśród powiatów, biorąc pod uwagę liczbę licealistów narodowości innej niż polska, są Katowice, gdzie w roku 2024 uczyło się 396 osób, oraz Bielsko-Biała, gdzie naukę pobierało 278 uczniów. Prawdopodobnie tę można uzasadnić, odwołując się do wielkości obu tych ośrodków oraz liczby liceów ogólnokształcących działających w tych miastach. Duże ośrodki, oferujące szeroką ofertę edukacyjną, przyciągają większą liczbę uczniów również z innych powiatów, o czym była mowa przy okazji analizy ogólnej sytuacji szkół ponadpodstawowych w województwie śląskim

Wyjątkowym przypadkiem jest powiat żywiecki, w którym w roku 2021 odnotowano aż 111 cudzoziemskich uczniów liceów ogólnokształcących, to jest znacząco więcej niż w największych ośrodkach, takich jak Katowice, gdzie było ich wówczas 82, i Bielsko-Biała, gdzie wykazano ich 50. Uzasadnienia tego stanu rzeczy należy poszukiwać w wieloletniej współpracy lokalnych placówek z partnerami na Ukrainie oraz w podejmowaniu aktywnych działań rekrutacyjnych wśród młodzieży ukraińskiej jeszcze przed wybuchem wojny. Wprawdzie w kolejnych latach inne powiaty wyprzedziły powiat żywiecki pod względem liczby uczniów cudzoziemskich pobierających naukę w liceach ogólnokształcących, niemniej przypadek ten jest warty odnotowania.

Tabela 52. Liczba cudzoziemskich uczniów liceów ogólnokształcących województwa śląskiego w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	504	1 810	1 863	2 080
Powiat będziński	8	24	32	36
Powiat bielski	4	14	14	16
Powiat cieszyński	10	38	62	52
Powiat częstochowski	0	11	5	4
Powiat gliwicki	1	26	15	11
Powiat kłobucki	1	3	6	7
Powiat lubliniecki	0	19	7	9
Powiat mikołowski	7	12	13	15
Powiat myszkowski	2	12	5	3
Powiat pszczyński	4	40	8	19
Powiat raciborski	6	52	45	48
Powiat rybnicki	0	2	4	4
Powiat tarnogórski	4	36	17	20
Powiat bieruńsko-lędziński	2	18	11	9
Powiat wodzisławski	9	34	24	24
Powiat zawierciański	2	15	19	22
Powiat żywiecki	112	209	156	145
Powiat m. Bielsko-Biała	50	155	182	278
Powiat m. Bytom	17	47	59	78
Powiat m. Chorzów	15	75	72	93
Powiat m. Częstochowa	33	61	92	119
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	9	45	44	54
Powiat m. Gliwice	39	106	103	111
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	5	33	33	25
Powiat m. Jaworzno	0	45	11	15
Powiat m. Katowice	82	302	436	396
Powiat m. Mysłowice	3	14	25	28
Powiat m. Piekary Śląskie	3	12	13	13
Powiat m. Ruda Śląska	7	36	39	43
Powiat m. Rybnik	17	63	50	58
Powiat m. Siemianowice Śląskie	3	24	17	23
Powiat m. Sosnowiec	27	69	84	99

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Świętochłowice	1	4	6	13
Powiat m. Tychy	10	68	68	86
Powiat m. Zabrze	10	54	65	81
Powiat m. Żory	1	32	21	23

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

Analiza zależności między ogólną liczbą cudzoziemskich uczniów liceów ogólnokształcących w województwie śląskim a liczbą uczniów z Ukrainy (zob. tabela 53.) wskazuje na nieco niższy udział uczniów z tego kraju niż w szkołach podstawowych. O ile w szkołach podstawowych wskaźnik ten wynosił 94,3, o tyle w liceach ogólnokształcących osiąga wartość 89,5%. Świadczy to o większej różnorodności narodowościowej wśród starszej młodzieży. W świetle danych wskazujących na rosnącą liczbę młodzieży ukraińskiej podejmującej kształcenie w liceach ogólnokształcących w województwie śląskim można przypuszczać, że osoby te pomyślnie przeszły etap adaptacji do nowych warunków kulturowych i opanowały język polski w stopniu umożliwiającym im kontynuowanie edukacji na kolejnych szczeblach.

Tabela 53. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących pochodzących z Ukrainy w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	400	1 640	1 651	1 862
Powiat będziński	6	22	30	34
Powiat bielski	4	14	13	15
Powiat cieszyński	7	33	59	51
Powiat częstochowski	0	11	5	4
Powiat gliwicki	1	26	15	11
Powiat kłobucki	1	3	6	7
Powiat lubliniecki	0	19	7	9
Powiat mikołowski	4	9	11	12
Powiat myszkowski	1	11	4	2
Powiat pszczyński	4	40	8	19
Powiat raciborski	3	51	44	44
Powiat rybnicki	0	2	4	4

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat tarnogórski	4	36	16	19
Powiat bieruńsko-lędziński	2	18	11	8
Powiat wodzisławski	6	31	19	22
Powiat zawierciański	2	15	18	19
Powiat żywiecki	108	190	152	144
Powiat m. Bielsko-Biała	40	139	165	269
Powiat m. Bytom	12	38	48	70
Powiat m. Chorzów	12	65	60	76
Powiat m. Częstochowa	29	57	85	106
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	6	42	43	53
Powiat m. Gliwice	36	100	93	97
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	4	26	23	19
Powiat m. Jaworzno	0	43	9	13
Powiat m. Katowice	37	240	349	304
Powiat m. Mysłowice	2	14	23	24
Powiat m. Piekary Śląskie	3	12	13	12
Powiat m. Ruda Śląska	7	36	38	42
Powiat m. Rybnik	14	59	47	53
Powiat m. Siemianowice Śląskie	1	20	13	20
Powiat m. Sosnowiec	24	68	77	96
Powiat m. Świętochłowice	0	3	5	12
Powiat m. Tychy	10	62	60	77
Powiat m. Zabrze	9	53	57	72
Powiat m. Żory	1	32	21	23

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

7.4. Technika

Korzystny trend polegający na systematycznym wzroście liczby uczniów cudzoziemskich uwidacznia się w technikach działających na terenie województwa śląskiego. Jak pokazują dane zawarte w tabeli 54., w okresie od 2021 do 2024 roku liczba uczniów w placówkach tego typu zwiększyła się z 688 do 3 203. Oznacza to, że kształcenie na tym poziomie jest atrakcyjne dla osób przyjeżdżających z zagranicy, a jego popularność

stale rośnie, co może być związane z pragmatycznym podejściem do edukacji. Kształcenie zawodowe pozwala na szybsze uzyskanie kompetencji niezbędnych na rynku pracy, co jest wyjątkowo ważne dla rodzin migranckich, w tym uchodźczych, które żyją często w poczuciu tymczasowości i niepewności finansowej.

W roku 2024 najwięcej cudzoziemskich uczniów techników odnotowano w Katowicach – ich liczba wynosiła 618, podczas gdy na początku analizowanego okresu uczniów takich w tym mieście było 94. Na drugim miejscu pod względem liczby cudzoziemców lokują się technika w Częstochowie, gdzie w latach 2021–2024 odnotowano wzrost z 88 uczniów do 405. Miejsce trzecie zajmują Gliwice z liczbą uczniów równą 262, to jest o 140 więcej niż na początku badanego okresu, natomiast lokatę czwartą zajmuje Bielsko-Biała, gdzie liczba uczniów cudzoziemskich pobierających naukę w technikach wynosiła 258, czyli o 174 więcej niż w roku 2021.

Tabela 54. Liczba cudzoziemskich uczniów techników w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	688	1 786	2 459	3 203
Powiat będziński	6	54	43	39
Powiat bielski	4	19	25	21
Powiat bieruńsko-lędziński	2	16	16	13
Powiat cieszyński	17	71	76	101
Powiat częstochowski	0	5	7	10
Powiat gliwicki	0	16	18	29
Powiat kłobucki	2	4	6	5
Powiat lubliniecki	0	2	5	8
Powiat mikołowski	3	9	14	27
Powiat myszkowski	1	16	16	24
Powiat pszczyński	6	20	27	32
Powiat raciborski	5	12	29	32
Powiat rybnicki	2	7	5	6
Powiat tarnogórski	5	19	41	67
Powiat wodzisławski	5	18	34	37
Powiat zawierciański	6	22	46	60

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat żywiecki	18	39	57	71
Powiat m. Bielsko-Biała	84	162	212	258
Powiat m. Bytom	18	47	70	84
Powiat m. Chorzów	12	29	68	87
Powiat m. Częstochowa	88	293	345	405
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	9	43	85	88
Powiat m. Gliwice	122	131	199	262
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0	7	9	17
Powiat m. Jaworzno	4	10	18	25
Powiat m. Katowice	94	274	407	618
Powiat m. Mysłowice	2	11	12	21
Powiat m. Piekary Śląskie	0	1	7	9
Powiat m. Ruda Śląska	5	34	42	52
Powiat m. Rybnik	9	49	74	107
Powiat m. Siemianowice Śląskie	1	2	7	8
Powiat m. Sosnowiec	41	129	161	196
Powiat m. Świętochłowice	3	3	3	2
Powiat m. Tychy	36	89	115	163
Powiat m. Zabrze	75	105	126	161
Powiat m. Żory	3	18	34	58

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

Podobnie jak w przypadku innych typów szkół, również w technikach w województwie śląskim wśród cudzoziemskich uczniów przeważają osoby przybyłe z Ukrainy. W roku 2024 było ich aż 3 104, co stanowi blisko 97,0% ogółu uczniów cudzoziemskich w tych placówkach. Co więcej, technika okazują się znacznie częściej wybieraną przez nich opcją edukacyjną niż licea. Województwo śląskie z silnym sektorem przemysłowym, obejmującym między innymi przetwórstwo, logistykę czy branżę automotive, daje dobre perspektywy zatrudnienia dla absolwentów kierunków technicznych, co może zachęcać cudzoziemców do podejmowania nauki w szkołach technicznych czy branżowych.

Tabela 55. Liczba uczniów pochodzących z Ukrainy w technikach w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	647	1 711	2 290	3 104
Powiat będziński	4	50	37	34
Powiat bielski	4	19	25	21
Powiat bieruńsko-lędziński	1	15	15	12
Powiat cieszyński	16	71	75	99
Powiat częstochowski	0	5	7	10
Powiat gliwicki	0	16	18	29
Powiat kłobucki	2	3	6	5
Powiat lubliniecki	0	1	4	7
Powiat mikołowski	2	9	14	27
Powiat myszkowski	1	16	16	24
Powiat pszczyński	6	20	27	32
Powiat raciborski	4	10	26	31
Powiat rybnicki	2	7	5	6
Powiat tarnogórski	5	19	41	67
Powiat wodzisławski	4	17	34	37
Powiat zawierciański	4	19	44	58
Powiat żywiecki	17	39	56	70
Powiat m. Bielsko-Biała	82	143	206	252
Powiat m. Bytom	15	42	72	80
Powiat m. Chorzów	11	28	63	81
Powiat m. Częstochowa	85	283	330	390
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	8	42	84	85
Powiat m. Gliwice	119	127	194	256
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	0	7	8	15
Powiat m. Jaworzno	3	8	17	25
Powiat m. Katowice	86	264	388	592
Powiat m. Mysłowice	1	10	11	19
Powiat m. Piekary Śląskie	0	1	7	9
Powiat m. Ruda Śląska	5	34	42	52
Powiat m. Rybnik	8	49	73	106
Powiat m. Siemianowice Śląskie	1	2	7	8
Powiat m. Sosnowiec	39	125	157	193

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Świętochłowice	2	2	2	1
Powiat m. Tychy	35	88	113	159
Powiat m. Zabrze	72	104	34	157
Powiat m. Żory	3	16	32	55

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

7.5. Szkoły branżowe I stopnia

Dane zaprezentowane w tabeli 56. pokazują dosyć zaskakujący trend dotyczący szkół branżowych I stopnia, polegający na bardzo intensywnym wzroście liczby uczniów cudzoziemskich w okresie od 2021 do 2024 roku. Na początku analizowanego okresu w szkołach tych uczyło się 144 takich uczniów, natomiast w roku 2024 było ich już 1 284. Zjawisko to jest najsilniej widoczne w dużych miastach (Katowice, Bielsko-Biała, Gliwice, Tychy), gdzie zapotrzebowanie na pracowników wykwalifikowanych (spawaczy, operatorów maszyn CNC, mechaników) jest najwyższe. W Katowicach liczba uczniów wzrastała od 12 do 124, natomiast w Bielsku Białej – z 33 do 139, z kolei w Tychach – z 7 do 109, a w Gliwicach – z 15 do 109.

Tendencja ta wiąże się bezpośrednio z sytuacją na śląskim rynku pracy. Popyt na pracowników w zawodach technicznych i wykonujących proste prace produkcyjne, w których cudzoziemcy znajdują zatrudnienie, skutkuje ich zainteresowaniem szkołami branżowymi. Dodatkowo system dualny (nauka i praca u pracodawcy) pozwala młodym ludziom na realny kontakt z polskim środowiskiem pracy, co przyspiesza ich integrację społeczną.

Tabela 56. Liczba cudzoziemskich uczniów szkół branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	144	547	925	1 284
Powiat będziński	4	4	29	28
Powiat bielski	7	10	26	31
Powiat bieruńsko-lędziński	0	6	6	11
Powiat cieszyński	6	34	53	66

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat częstochowski	0	1	1	2
Powiat gliwicki	0	3	10	9
Powiat kłobucki	2	3	3	4
Powiat lubliniecki	0	1	2	6
Powiat mikołowski	0	4	12	19
Powiat myszkowski	0	1	6	15
Powiat pszczyński	0	8	14	33
Powiat raciborski	3	11	22	25
Powiat rybnicki	0	3	2	5
Powiat tarnogórski	1	15	22	28
Powiat wodzisławski	1	10	16	19
Powiat zawierciański	2	11	18	21
Powiat żywiecki	6	26	35	52
Powiat m. Bielsko-Biała	33	87	126	139
Powiat m. Bytom	5	8	13	20
Powiat m. Chorzów	3	4	10	19
Powiat m. Częstochowa	11	41	65	92
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	2	6	15	22
Powiat m. Gliwice	15	51	78	109
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	2	10	12	16
Powiat m. Jaworzno	6	4	11	10
Powiat m. Katowice	12	58	94	124
Powiat m. Mysłowice	0	2	3	13
Powiat m. Piekary Śląskie	1	2	4	5
Powiat m. Ruda Śląska	2	4	13	20
Powiat m. Rybnik	1	15	31	43
Powiat m. Siemianowice Śląskie	0	0	2	9
Powiat m. Sosnowiec	6	20	41	72
Powiat m. Świętochłowice	0	0	1	5
Powiat m. Tychy	7	45	74	109
Powiat m. Zabrze	2	33	43	57
Powiat m. Żory	4	6	12	26

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

Wśród 1 284 cudzoziemskich uczniów szkół branżowych I stopnia było aż 1 258 osób narodowości ukraińskiej (blisko 98,0%). Napływ

młodzieży z Ukrainy do szkół przygotowujących do podejmowania pracy w konkretnych zawodach sprzyja rozwojowi placówek tego typu. Ponadto sprawia, że śląskie szkoły branżowe stają się kluczowymi centrami integracji, przygotowującymi przyszłe kadry dla najważniejszych gałęzi przemysłu w regionie.

Tabela 57. Liczba uczniów pochodzących z Ukrainy w szkołach branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
ŚLĄSKIE	122	532	908	1 258
Powiat będziński	1	3	27	26
Powiat bielski	6	10	26	31
Powiat bieruńsko-lędziński	0	6	6	11
Powiat cieszyński	6	34	53	65
Powiat częstochowski	0	1	1	2
Powiat gliwicki	0	3	10	9
Powiat kłobucki	2	3	3	4
Powiat lubliniecki	0	1	2	6
Powiat mikołowski	0	4	12	18
Powiat myszkowski	0	1	6	15
Powiat pszczyński	0	8	14	31
Powiat raciborski	1	10	22	25
Powiat rybnicki	0	3	2	5
Powiat tarnogórski	1	15	21	28
Powiat wodzisławski	1	10	16	19
Powiat zawierciański	2	11	18	21
Powiat żywiecki	6	26	35	52
Powiat m. Bielsko-Biała	30	87	125	136
Powiat m. Bytom	3	7	13	20
Powiat m. Chorzów	3	4	10	19
Powiat m. Częstochowa	10	40	61	91
Powiat m. Dąbrowa Górnicza	2	6	15	22
Powiat m. Gliwice	13	51	76	107
Powiat m. Jastrzębie-Zdrój	1	5	8	13
Powiat m. Jaworzno	4	4	11	10
Powiat m. Katowice	9	54	93	121

Jednostka administracyjna	2021	2022	2023	2024
Powiat m. Mysłowice	0	2	3	12
Powiat m. Piekary Śląskie	1	2	4	4
Powiat m. Ruda Śląska	2	4	13	20
Powiat m. Rybnik	0	15	31	42
Powiat m. Siemianowice Śląskie	0	0	2	9
Powiat m. Sosnowiec	6	20	41	72
Powiat m. Świętochłowice	0	0	1	3
Powiat m. Tychy	6	44	74	108
Powiat m. Zabrze	2	32	42	56
Powiat m. Żory	4	6	11	25

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej.

8. Szkolnictwo wyższe

Sytuacja demograficzna w regionie stanowi silną determinantę procesów zachodzących w sektorze szkolnictwa wyższego. Okres od 2015 do 2024 roku charakteryzuje się dużą dynamiką zmian w odniesieniu zarówno do liczby szkół wyższych działających w województwie śląskim, jak i liczby studentów.

Dane zaprezentowane w tabeli 58. wskazują na znaczny spadek liczby uczelni w latach 2015–2019. Na początku analizowanego okresu w województwie śląskim działały łącznie 73 szkoły wyższe, z czego 38 było uczelniami macierzystymi, a 35 miało status filii. W roku 2019 łączna liczba szkół wyższych zmniejszyła się do 50, przy czym ubytek dotyczył głównie filii uczelni, gdyż zlikwidowano ich w tym czasie 15, podczas gdy liczba uczelni macierzystych zmniejszyła się o 8. W kolejnych latach liczba szkół wyższych w regionie wzrosła co prawda do 54, jednak – w porównaniu z rokiem 2015 – oznacza to redukcję o 26%.

Już między rokiem 2015 i 2016 gwałtownie spadła liczba szkół wyższych – z 73 do 59. Postępująca do 2019 roku redukcja miała związek z procesami konsolidacyjnymi szkół wyższych oraz z zaostrzeniem przepisów dotyczących prowadzenia filii i oddziałów zamiejscowych, co miało na celu podnoszenie jakości kształcenia. Skutkiem tych działań było łączenie się mniejszych uczelni lub podejmowanie decyzji o ich likwidacji w obliczu narastających trudności związanych z rekrutacją kandydatów. Obserwowany w roku 2024 wzrost liczby filii uczelni wyższych o 3 może sugerować otwieranie przez duże, dobrze radzące sobie finansowo uczelnie nowych oddziałów w nieoczywistych, niszowych lokalizacjach.

W badanym okresie nastąpił spadek liczby osób studiujących na śląskich uczelniach. Na początku analizowanego okresu było ich 126 455, natomiast na końcu – 121 102, co oznacza spadek o 5 353 osoby. Warto jednak zauważyć zmienną dynamikę tego zjawiska – do roku 2019 liczba studentów spadła do 112 696, by w kolejnych latach wzrastać aż do obecnego poziomu. Dostrzeżone zmiany w dużej mierze wynikają z przeobrażeń demograficznych regionu. Województwo śląskie starzeje

się wyjątkowo szybko, a obserwowana od wielu lat niska liczba urodzeń nie pozwala na odmłodzenie populacji. Biorąc pod uwagę, że wiele działających tu szkół wyższych to uczelnie regionalne, brakuje młodych ludzi, którzy podejmowaliby studia właśnie tutaj. Z kolei ci, którzy kończą szkoły średnie w województwie śląskim, często wybierają inne miasta – spoza regionu – na miejsce studiowania.

Analizując liczbę studentów w regionie, należy zwrócić uwagę na postępującą marginalizację uczelni publicznych przy jednoczesnej ekspansji szkół wyższych niepublicznych. W ciągu dekady uczelnie publiczne straciły ponad 20 tys. studentów, podczas gdy szkoły niepubliczne zyskały ponad 15 tys. osób studiujących. O ile na początku analizowanego okresu liczba studentów szkół publicznych wynosiła 95 467, o tyle na końcu było ich już tylko 74 918. Z kolei w 2015 roku na uczelniach prywatnych studiowało 30 988 osób, a w 2024 roku – 46 184. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w dużej elastyczności szkół niepublicznych w zakresie modyfikowania oferty edukacyjnej i szybkiego dostosowywania jej do potrzeb rynku pracy, co potencjalnie może zwiększać atrakcyjność tych uczelni dla kandydatów.

Biorąc pod uwagę dynamikę zmian liczby studentów realizujących studia stacjonarne i niestacjonarne w uczelniach działających w województwie śląskim, ponownie można zauważyć różnice między placówkami publicznymi i niepublicznymi. W uczelniach publicznych dominują studenci studiów stacjonarnych, mimo że ich liczba na przestrzeni lat spadła z 73 090 do 59 383. Znacznie silniejszy regres odnotowano w przypadku liczby studentów studiów niestacjonarnych, która zmniejszyła się o ponad 30% – z 22 377 do 15 535. Można zatem przypuszczać, że oferta płatnych studiów niestacjonarnych jest mniej atrakcyjna niż ta, którą proponują placówki niepubliczne, na co wskazuje wyraźny wzrost liczby studentów obu trybów w uczelniach prywatnych. Na studiach stacjonarnych w roku 2024 było ich 13 204, czyli o ponad 100% więcej niż na początku analizowanego okresu, gdy było ich 6 443. Z kolei na studiach niestacjonarnych w ciągu dekady nastąpił wzrost z 24 545 do 32 980. Na podstawie przywołanych danych można stwierdzić, że w województwie śląskim zmienił się wizerunek uczelni niepublicznych, które są obecnie traktowane jako pełnoprawne ośrodki akademickie, stanowiące poważną konkurencję dla szkół państwowych.

Dla wielu uczelni działających w województwie śląskim sposobem na przeciwdziałanie negatywnym trendom demograficznym powodującym zmniejszenie liczby kandydatów na studia jest umiędzynarodowienie kształcenia poprzez przyjmowanie studentów cudzoziemskich. Warto wspomnieć, że liderem w tym obszarze w województwie śląskim jest uczelnia prywatna – Akademia WSB, która w roku akademickim 2024/2025 kształciła 3,3 tys. cudzoziemców, wyprzedzając Politechnikę Śląską (1,3 tys.) oraz Uniwersytet Śląski w Katowicach (0,8 tys.)¹. Wśród studiujących w województwie śląskim obcokrajowców są nie tylko osoby przybyłe z Ukrainy, ale także z Chin czy Azerbejdżanu.

Co ciekawe, dane dotyczące liczby absolwentów nie wykazują korelacji z liczbą studentów. W 2015 roku było 38 683 absolwentów przy liczbie studentów wynoszącej 126 455. Natomiast 10 lat później studia ukończyło znacznie mniej osób – 29 470 absolwentów, podczas gdy liczba studentów była nieco ponad 5 tys. niższa. Zjawisko to można wiązać z coraz silniej zaznaczającym się zjawiskiem drop-outu studentów, polegającym na rezygnacji ze studiów, w szczególności w trakcie początkowych semestrów. Ponadto wpływ na zmniejszenie liczby absolwentów mogła wywrzeć pandemia Covid-19, która spowodowała przerwy w nauce i opóźnienia w ukończeniu studiów przez niektórych studentów.

Warto dodać, że spadek liczby absolwentów dotyczy głównie szkół publicznych, w których w latach 2015–2024 odnotowano jej zmniejszenie z 27 758 do 18 304, czyli spadek o 34%. Szkoły prywatne notują tendencję odwrotną – w porównaniu z rokiem 2015 liczba absolwentów w 2024 roku wzrosła o 241 osób, do 11 166. Uzasadnieniem tej różnicy jest prawdopodobnie większa presja na terminowość kończenia studiów, które są odpłatne.

1 *Szkolnictwo wyższe w województwie śląskim w roku akademickim 2024/25*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/8/11/1/szkolnictwo_wyzsze_w_roku_akademickim_2024-2025.pdf [dostęp: 10.12.2025].

Tabela 58. Dane dotyczące liczby szkół wyższych, ich studentów i absolwentów w województwie śląskim w latach 2015–2024

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba uczelni ogółem	73	59	54	54	50	50	50	48	52	54
macierzystych	38	34	35	34	30	30	31	30	31	31
filii	35	25	19	20	20	20	19	18	21	23
Liczba studentów ogółem	126 455	120 361	118 122	114 728	112 696	114 349	115 701	115 910	115 844	121 102
uczelni publicznych	95 467	90 675	86 666	81 282	78 202	77 497	75 499	73 504	73 091	74 918
studia stacjonarne	73 090	69 799	66 948	63 378	61 399	61 331	59 965	58 485	58 352	59 383
studia niestacjonarne	22 377	20 876	19 718	17 904	16 803	16 166	15 534	15 019	14 739	15 535
uczelni niepublicznych	30 988	29 686	31 456	33 446	34 494	36 852	40 202	42 406	42 753	46 184
studia stacjonarne	6 443	6 971	8 232	9 072	9 359	10 609	11 209	12 448	12 372	13 204
studia niestacjonarne	24 545	22 715	23 224	24 374	25 135	26 243	28 993	29 958	30 381	32 980
Liczba absolwentów ogółem	38 683	33 940	38 105	30 916	29 697	27 826	28 159	28 857	28 975	29 470
uczelni publicznych	27 758	25 695	29 115	23 114	21 297	19 230	19 222	19 011	18 358	18 304
studia stacjonarne	20 834	19 638	22 084	18 004	16 502	14 996	15 292	14 970	14 256	14 481
studia niestacjonarne	6 924	6 057	7 031	5 110	4 795	4 234	3 930	4 041	4 102	3 823
uczelni niepublicznych	10 925	8 245	8 990	7 802	8 400	8 596	8 937	9 846	10 617	11 166
studia stacjonarne	1 642	1 412	1 717	1 650	1 917	1 964	2 273	2 361	2 583	2 774
studia niestacjonarne	9 283	6 833	7 273	6 152	6 483	6 632	6 664	7 485	8 034	8 392

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

9. Głos ekspertów na temat stanu i prognoz dotyczących edukacji w województwie śląskim w kontekście zmian demograficznych

Ważnym uzupełnieniem analizy danych zastanych przytoczonych w niniejszym raporcie jest prezentacja wyników uzyskanych w drodze zogniskowanego wywiadu grupowego. Ekspertki reprezentujące wydziały zajmujące się sprawami edukacji w jednostkach terytorialnych zabrały głos na temat problemów, z jakimi mierzą się samorządy w obliczu aktualnych i prognozowanych zmian demograficznych w regionie.

9.1. Obecna sytuacja demograficzna i jej implikacje dla szkół działających w województwie śląskim

Na przestrzeni ostatnich dekad nastąpił wyraźny ubytek liczby ludności zamieszkującej województwo śląskie, co w sposób istotny wpłynęło na funkcjonowanie placówek oświatowych działających na tym obszarze. Zmieniająca się liczba uczniów będąca skutkiem falowania demograficznego (naprzemiennego występowania wyżów i niżów demograficznych), które dodatkowo związane jest z brakiem zastępowalności pokoleń, wprowadza destabilizację i niepewność w obszarze zarządzania edukacją.

Na podstawie uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że jakkolwiek trend depopulacyjny jest odczuwalny i nie sposób mu zaprzeczyć, to jednak jego konsekwencje dla podmiotów prowadzących placówki oświatowe oraz dla samych szkół są zróżnicowane, w szczególności pod względem ich skali oraz dotkliwości.

Przedstawicielka gminy wiejskiej zwróciła uwagę na fakt, że mimo utrzymującej się od lat liczby mieszkańców bądź nawet jej wzrostu, a także napływu ludności nie odnotowuje się istotnego zwiększenia liczby uczniów w szkołach. Gmina jest bowiem „sypialnią” dla okolicznych miast, a część młodych ludzi, którzy się tam osiedlają, jeszcze nie ma dzieci, wielu zaś tych, którzy dzieci posiadają, decyduje

się na dowożenie ich do szkół w innych, większych miejscowościach. Wypowiada się na ten temat w sposób następujący:

(...) gmina [X] jest sypialnią dla bardzo dużej liczby miast z okolic gminy. Mamy, póki co, tendencję mocno rozwojową, jeżeli chodzi o liczbę mieszkańców, bo przebywają nowi. To nie do końca wiąże się z większą liczbą dzieci w placówkach oświatowych z dwóch przyczyn. Raz, że nie do końca są to rodziny z dziećmi, bo na przykład są to młode małżeństwa, które jeszcze tych dzieci nie posiadają. A druga sprawa to taka, że jeżeli dotychczas ich miejsce zamieszkania było poza terenem gminy i tam mieli już uregulowaną sytuację związaną ze szkolnictwem dziecka na przykład, uczęszczają do jakiejś szkoły, a pracują gdzieś poza terenem szkoły, no to siłą rzeczy to dziecko jest w tej szkole, rodzic go dowozi.

Mimo rosnącej ogólnej liczby mieszkańców respondentka stwierdza: *Nie ma boomu, jest odwrót, jest po prostu coraz mniej dzieci.*

Spadek liczby uczniów w dużych miastach, zwłaszcza tych o dużej powierzchni, implikuje – jak zauważa inna uczestniczka wywiadu – znaczne rozproszenie przestrzenne mieszkańców. Takie miasta dotyka problem związany z koniecznością tworzenia oddziałów szkolnych nawet w takich dzielnicach, gdzie dzieci jest niewiele. Nie jest to korzystne ani z perspektywy finansowania placówki, ani z perspektywy organizacyjnej.

Jesteśmy miastem o dużej powierzchni, ale osiedla są bardzo rozrzucone i to jest nieraz długa droga, żeby dojechać z jednego osiedla do drugiego (...). W każdym osiedlu funkcjonuje szkoła podstawowa i wraz ze zmniejszającą się, malejącą demografią mamy coraz większe problemy. Jest coraz gorzej. Wiaże się to z coraz mniejszą liczbą dzieci i problem jest taki, że w niektórych osiedlach nie potrafimy utworzyć oddziału, a utworzyć go musimy, bo rekrutacja przecież jest obowiązkowa i okazuje się wtedy, że ta liczba dzieci jest coraz mniejsza, nawet potrafiło być dziewięcioro, ośmioro dzieci w takiej szkole.

Wyjątkowo dotkliwym problemem związanym ze zmianami demograficznymi są **wahania liczby uczniów w kolejnych rocznikach**. Respondentki zwracały uwagę na konieczność dostosowywania liczby oddziałów szkolnych czy przedszkolnych do liczby dzieci, co nie byłoby problemem, gdyby liczba dzieci w kolejnych latach była zbliżona. Tymczasem zdarza się, że w krótkim czasie po zwiększeniu liczby oddziałów powstaje potrzeba radykalnego jej zmniejszenia, co rodzi – między innymi – problemy kadrowe, organizacyjne czy zarządcze. Problem ten dotyczy placówek wszystkich szczebli: od przedszkoli czy żłobków po szkoły średnie, na co wskazują cytowane wypowiedzi:

(...) mieliśmy taki trend kilkuletni bardzo charakterystyczny, polegający na tym, że jak weszła reforma i trzeba było zapewnić trzylatkom też miejsce obligatoryjne [w przedszkolu], to spowodowało, że my robiliśmy wszystko, żeby powiększyć naszą bazę dzieci w przedszkolach, bo była taka potrzeba. I to nam ewidentnie wychodziło, to bardzo dobrze było widać na tym sprawozdaniu z dotacji przedszkolnej, dlatego że tam się te współczynniki liczą w zależności od tego, czy dzieci nam przybywa. (...)

W związku z powyższym to powodowało, że nie musieliśmy tej dotacji zwracać. Ostatni raz zwracaliśmy dotację, wydaje mi się, że około 10 lat temu i teraz właśnie niezbyt miła niespodzianka w rozliczeniu za zeszły rok, bo spadła nam ilość dzieci na tyle, że musieliśmy dosyć dużo zwrócić, no więc widać bardzo ten spadek [liczby dzieci].

Ten rok był bardzo trudny dla nas, bo tak jak wszyscy Państwo wiecie, poszły do szkoły dzieci z rocznika 2010, te które poszły jako sześciolatki i z 2009 te dzieci, które były odroczone. Więc tych dzieci mieliśmy bardzo mało i to było bardzo trudne zadanie przed nami, czy otwierać oddziały w szkołach na terenie powiatu, czy po prostu nie otwierać. Więc stanęliśmy wysokości zadania, otworzyliśmy w każdej szkole, ze względu na to, że brak rocznika, no to tych dzieci, jeżeli jest technikum, nie będzie przez 5 lat.

Wtedy, kiedy rocznik 2010 przeszedł do szkół ponadpodstawowych, oczywiście też byliśmy pełni niepokoju, jak to się przełoży na nasz nabór do szkół średnich. Jednakże wszystkie klasy, które zostały zaprojektowane, zostały utworzone. Oczywiście zostało zaplanowane mniej tych klas pierwszych, aniżeli w poprzednim roku, bo to było zrozumiałe, aczkolwiek wszystkie były o dużej liczebności, bo w granicach nawet i 30 uczniów. Więc z tego naboru byliśmy zadowoleni.

Sytuacja demograficzna w odniesieniu do działalności placówek oświatowych jest postrzegana jako szczególnie trudna w tych miejscowościach, które sąsiadują z większymi ośrodkami, oferującymi nie tylko bardziej urozmaiconą ofertę edukacyjną, ale też atrakcyjne sposoby spędzania przez młodzież wolnego czasu. Tym samym mniejsze miejscowości przegrywają konkurencję z dużymi miastami, na co wskazują wypowiedzi:

Specyfika naszego powiatu, jego położenie, to jest właśnie też konkurencyjność, jeżeli chodzi o te sąsiednie duże miasta, które są atrakcyjne dla młodzieży, przede wszystkim ze względu nawet na obecność fajnej galerii w mieście, na obecność uniwersytetu, jakieś placówki kształcenia wyższego. Tam się coś dzieje w tych miastach. My niestety takim miastem, powiatem nie jesteśmy.

Problemem jest nie tylko sama demografia, ale też usytuowanie naszego powiatu tutaj w województwie śląskim, gdzie mamy miasta ościenne, duże miasta na prawach powiatu, gdzie wśród uczniów panuje moda na szkoły, moda na dojeżdżanie.

Jednak również w dużych miastach problem malejącej liczby ludności, w tym dzieci, identyfikowany jest jako ten, który wymaga pilnej interwencji, na co wskazuje autorka wypowiedzi:

Reprezentuję duże miasto na prawach powiatu. To do nas ściągają uczniowie z innych powiatów, nawet do szkół podstawowych, do przedszkoli również, ale demografia jest jaka jest – pilna.

Respondentki są też zdania, że problem konkurencyjności ujawnia się również w relacji między szkołami publicznymi i niepublicznymi. **Fakt, że duża część uczniów wybiera placówki niepubliczne, pogłębia problem związany z uruchamianiem oddziałów szkolnych w szkołach publicznych.**

[Problemem jest] konkurencyjność tych szkół i placówek niepublicznych. To też daje nam popalić mimo wszystko. To też jest trudne dla nas, żeby tych uczniów przekonać do tego, że ta szkoła niepubliczna nie zawsze daje te wszystkie możliwości.

Za szczególnie niekorzystne rozwiązanie edukacyjne uczestniczki wywiadu uznały Szkołę w Chmurze, a precyzyjniej – różne formy kształcenia zdalnego zbliżone do formuły Szkoły w Chmurze.

Badane wskazywały na szereg konsekwencji, jakie niesie ze sobą jej upowszechnienie, zwracając przy tym uwagę, że jest to – *de facto* – edukacja domowa, która nie podlega wystarczającej kontroli ze strony organów prowadzących placówki oświatowe, dodatkowo nie wpływa korzystnie na kształtowanie relacji społecznych dzieci i młodzieży. Odptyw uczniów do edukacji domowej implikuje spadek liczby uczniów w placówkach publicznych.

Jest coraz więcej takich osób, u których się słyszy, że właśnie edukują się w tych Szkołach w Chmurze. Oni taką kasę na tym zarabiają. To są szkoły niepubliczne, które funkcjonują i tak de facto tych uczniów możemy mieć, już nie wspomnę o tej dotacji, jeżeli taka szkoła się wpisze, bo oni są z całej Polski werbowani do takiej szkoły, więc płacimy za uczniów, którzy gdzieś tam są te dotacje, no ale kwestia tego, że taki uczeń wtedy się nie pojawia u nas.

(...) Szkoła w Chmurze kojarzy nam się ze szkołami, które tak się nazywają. Mamy Szkołę Podstawową w Chmurze i jest Liceum Ogólnokształcące w Chmurze, natomiast [jest wiele] dotowanych jednostek oświatowych, które mają zakusy na realizację edukacji, przepraszam za kolokwializm, bo dla mnie to nie jest edukacja domowa to, co te szkoły robią, ale poprzez pewną usługę tak naprawdę, usługę e-learningową, szumnie nazywają to edukacją

domową. Oczywiście to, że dzieci nam drenują systemy, to jest jedno. Ale drugie, co myślę o skutkach na przyszłość, porażające jest wyalienowanie społeczne tych młodych ludzi.

Nie zawsze jednak funkcjonowanie prywatnych placówek oświatowych postrzegane jest przez pryzmat ich konkurencyjności czy strat, jakie ponoszą szkoły publiczne. Często ich oferty się uzupełniają, co zdają się doceniać uczestniczki wywiadu.

Jeśli chodzi o demografię i jej wpływ na organizacje, mogę powiedzieć, że na tę chwilę nie obserwujemy, by nastąpił spadek kandydatów do przedszkola, ponieważ uzupełniają tę ofertę do tej pory przedszkola niepubliczne. Więc jeśli u naszych publicznych zwolni się miejsce, to rodzice bardzo chętnie będą składali wnioski o przyjęcie właśnie tutaj dziecka do przedszkola.

Prognozując przyszłą sytuację oświatową w reprezentowanych przez siebie jednostkach samorządu terytorialnego, niektóre badane twierdzą, że w najbliższym czasie nie przewidują zagrożenia związanego z gwałtownym spadkiem liczby uczniów czy przedszkolaków, zaznaczając przy tym, że miarodajne prognozy mogą dotyczyć jedynie dwóch najbliższych lat.

W przedszkolach publicznych mamy naszych mieszkańców, więc na tę chwilę takiego zagrożenia być nie powinno, zobaczymy co będzie później. Klasy szkół podstawowych są również wypełnione uczniami z Ukrainy. Wiadomo, liczebność może być większa, więc uczniowie ci jeszcze są. Migrują, bo to widzimy nawet z miesiąca na miesiąc, liczba tych uczniów nowych, a tych, którzy już kontynuują edukację się zmienia. Także myślę, że w najbliższych dwóch latach, bo dalej nie można prorokować, nie będzie wielkich zmian.

Wśród indagowanych pojawiły się jednak również głosy wyrażające obawę, że w szkołach może nastąpić spadek liczby uczniów wraz z zakończeniem wojny w Ukrainie.

Mam również obawy, w momencie, kiedy skończy się wojna, to myślę, że dużo uczniów też nam odejdzie z naszych szkół i pozostaniemy z jeszcze mniejszą liczbą dzieci.

Innym problemem związanym ze starzeniem się populacji jest **deficyt liczby nauczycieli**. Respondentki przypuszczają, że za kilka lat brak nauczycieli, także kształcenia zawodowego, może istotnie skomplikować sytuację w szkołach. Doceniają fakt, że obecnie w szkołach zatrudniani są nauczyciele w wieku emerytalnym, ponieważ dzięki temu mogą zapewnić odpowiednią obsadę zajęć. Jednocześnie są świadome tego, że ta sytuacja niebawem może się zmienić.

Mamy nauczycieli w wieku emerytalnym, już na emeryturze, którzy byli i mamy braki wśród nauczycieli kształcenia generalnie zawodowego, gdzie nauczyciele po pięciu latach przebywania na emeryturze powracali. Na razie jeszcze są i dziękujemy, że są, że chcą pracować, bo mamy kadrę, no w którymś momencie odmówią, prawda? I może być wtedy problem. Natomiast na tyle mamy jeszcze zapasu tych godzin ponadwymiarowych, że będziemy dążyć powoli do zatrudnienia tylko w etatach. Ale to też może być problemem, że nauczyciele są przyzwyczajeni do tego, że mają zawsze ponad wymiar.

9.2. Strategie działania realizowane w jednostkach samorządu terytorialnego w warunkach depopulacji i malejącej liczby uczniów

Depopulacja i wiążąca się z tym malejąca liczba uczniów wymagają podejmowania konkretnych działań, mających na celu optymalną organizację i zarządzanie placówkami oświatowymi z wykorzystaniem posiadanych zasobów infrastrukturalnych i kadrowych. Strategie działań podejmowanych przez organy prowadzące placówki oświatowe, a także dyrektorów szkół można wstępnie podzielić na następujące kategorie:

1. Dostosowywanie liczby placówek i oddziałów szkolnych do zmieniającej się liczby uczniów poprzez:
 - łączenie szkół;
 - likwidowanie szkół;
 - optymalizację liczby i profili oddziałów szkolnych.

2. Działania promocyjne realizowane wśród kandydatów do szkół.
3. Doskonalenie warunków i jakości kształcenia:
 - modernizacja infrastruktury placówek oświatowych;
 - zwiększanie atrakcyjności oferty dydaktycznej;
 - doskonalenie kompetencji nauczycieli.
4. Działania na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Potrzeba **dostosowania liczby placówek i oddziałów szkolnych do zmieniającej się liczby uczniów** postawiła niektóre jednostki samorządu terytorialnego przed koniecznością **łączenia placówek edukacyjnych**. Wskutek tych działań powstały zespoły szkół szkolno-przedszkolnych, ale także ogólnokształcących. Dzięki temu zapewniono uczniom możliwość kontynuowania edukacji w ich miejscu zamieszkania. Przyniosło to również pozytywne efekty organizacyjne. O działaniach takich mówią autorki cytowanych poniżej wypowiedzi:

(...) stoimy przed wyzwaniem łączenia placówek, bo jeżeli na jednym wielkim osiedlu była kiedyś potrzeba utworzenia, wybudowania dwóch wielkich szkół podstawowych, to w jednej ze szkół było to osiem oddziałów, klas pierwszych, drugich, aż do klasy ósmej, a w tej chwili w tej szkole nie potrafimy utworzyć jednego oddziału.

Udało nam się, bodajże, w 2020 czy 2021 roku, połączyć w zespół szkolno-przedszkolny, z jednym przedszkolem dwuoddziałowym. Udało nam się dołączyć do tego zespołu kolejne czterooddziałowe przedszkole. Mamy duży zespół szkół ogólnokształcących, gdzie funkcjonuje szkoła podstawowa i liceum ogólnokształcące i w tej chwili już mamy wiedzę, że to liceum (...) po prostu nie ma przyszłości, nabór do tego liceum jest coraz mniejszy.

W ostatnim czasie połączyliśmy też zespół szkolno-przedszkolny, dwie jednostki, które miały ten sam obwód. Oczywiście jest to ułatwienie, jeśli chodzi o zarządzanie tymi jednostkami wchodzącymi w skład takiego zespołu. Daje to efekty, widzimy, zarówno organizacyjne pod względem pracowniczym, jak i też organizacyjne pod względem uczniowskim, bo wiemy, że szkoła,

która ma przedszkole i jeśli się ono dobrze rozwija, jeśli przedszkole jest pełne, to jest przepływ potem kandydatów do klasy pierwszej, tutaj jest jeden kierunek tylko.

Doświadczenia innych jednostek samorządu terytorialnego wskazują na podejmowanie trudnych decyzji dotyczących **likwidacji szkół** – dotyczy to zarówno szkół podstawowych, jak i średnich, w tym branżowych, co było spowodowane brakiem naboru do tych placówek. Wskazują na to następujące wypowiedzi:

W tym roku stanęliśmy przed wyzwaniem właśnie dokonania zamknięcia likwidacji liceum i szkoły podstawowej nr 2. Oczywiście z zapewnieniem kontynuacji.

Zmierzyliśmy się w ostatnim czasie z likwidacją szkoły branżowej, ponieważ sytuacja w niej już była na tyle ciężka. Otwieraliśmy, uruchamialiśmy co roku jeden oddział i to było naprawdę bardzo już słabe. W związku z tym przeszliśmy tę likwidację. Kontynuację kształcenia zorganizowaliśmy już w innej szkole dla tych uczniów.

Przedstawicielki organów prowadzących placówki oświatowe podawały również przykłady **działań na rzecz optymalizacji liczby i profilów oddziałów szkolnych**, których celem było – z jednej strony – dostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy, z drugiej zaś strony – chodziło o wypełnienie oferowanych kandydatom miejsc w poszczególnych placówkach. W szczególności działania te dotyczą szkół średnich. Na poziomie samorządów dostrzega się bowiem potrzebę rozwijania kształcenia zawodowego, stąd podejmowane są działania zmierzające do uruchamiania oddziałów w szkołach branżowych. O działaniach takich wspominają autorki zamieszczonych poniżej wypowiedzi:

Na początku jak zaczęłam pracę, (...) u nas było w ten sposób, że miejsc mieliśmy więcej niż chętnych uczniów, więc tak naprawdę dzieci były przyjmowane wszystkie. Już teraz jesteśmy na takim etapie, że nie wszystkich przyjmujemy. Już doszliśmy do tego, że mimo że te oddziały robiliśmy mało liczne, 24 osób,

a 20 osób w tym roku, to jednak do liceów czy do techników nie przyjmowaliśmy wszystkich uczniów. Dla nich uznaliśmy, że szkoła branżowa jest, bo liczba punktów na egzaminie ósmoklasisty też o czymś świadczy.

Jeśli chodzi o kształcenie w szkołach średnich, już od kilku kadencji postawiliśmy nie tylko na licea ogólnokształcące, ale na kształcenie zawodowe.

W sytuacji dużej konkurencji na rynku szkół ponadpodstawowych podejmuje się intensywne **działania promocyjne ukierunkowane na pozyskiwanie kandydatów**. Zarówno dyrektorzy szkół, jak i przedstawiciele wydziałów oświaty organizują spotkania dla uczniów i dyrektorów szkół podstawowych, mające na celu zaprezentowanie oferty edukacyjnej szkół średnich. Wśród podejmowanych działań promocyjnych są również targi edukacyjne dla uczniów klas ósmych czy ich wizyty w szkołach ponadpodstawowych działających na terenie powiatu. O tego rodzaju działaniach wspominają autorki przytoczonych poniżej wypowiedzi:

(...) cały czas podejmujemy właśnie działania promocyjne, żeby wyjść do dzieci z tych szkół podstawowych, żeby zaprezentować te nasze szkoły. (...) Organizuję również spotkania dla dyrektorów z tych innych JST, które są na terenie powiatu, żeby zachęcić, żeby przedstawić tę ofertę. I muszę powiedzieć, że na chwilę obecną widzę od 5 lat wzrost procentowy absolwentów klas ósmych z terenu powiatu, którzy zostają w naszych szkołach.

Dużo siły wkładamy w to, żeby tę atrakcyjność kształcenia zapewnić, czyli organizacja jakichkolwiek promocji, targów edukacyjnych dla uczniów klas ósmych. Jest to duży wysiłek dla dyrektorów (...).

Działalnością skierowaną już dla uczniów szkół średnich są targi edukacyjne połączone z targami pracodawców. I nawet zapraszamy też i uczelnie wyższe na te targi, gdzie uczniowie szkół

średnich, czyli ci już od drugiej klasy mają możliwość zapoznania się z zakładem pracy, z jego ofertą, z możliwością rozwoju w tym zakładzie pracy, jak również mogą się zapoznać z kierunkami kształcenia w uczelniach wyższych, bo na tych stoiskach są przedstawiciele tych wszystkich instytucji, więc jest możliwość poznania nowych kierunków, czy po prostu zapoznania się z ofertą.

Działania promocyjne ukierunkowane są również na **popularyzowanie wśród uczniów szkół podstawowych kształcenia zawodowego**. Służą temu rozmaite przedsięwzięcia, w ramach których dzieci i młodzież mogą zaznajomić się ze specyfiką pracy w różnych zawodach. Jest to często związane z wizytami w zakładach pracy. Działania te opisano w następujących wypowiedziach:

Nieustannie pracujemy nad tym, aby już dzieci i młodzież zaznajomić się z charakterem pracy w poszczególnych zawodach. Dla szkół podstawowych wprowadziliśmy już, trwa to kilka dobrych lat, sześć może, tak zwaną akademię letnią, zimową akademię przedsiębiorczości. Wcześniej polegało to na tym, że w czasie ferii zimowych i wakacji organizowaliśmy coś w rodzaju półkolonii dla dzieci. I w czasie trwania tego wypoczynku uczniowie odwiedzali zakłady pracy, których przedstawiciele oprowadzali ich po swoich halach, przygotowali dla nich jakieś gry edukacyjne i uczniowie mieli okazję poznać w szczegółach dany zawód. Wydaje nam się, że skutkowało to tym, że potem nadal rozwijali swoje zainteresowania właśnie w kierunku danego zawodu.

Aktualnie – w ubiegłym roku szkolnym i w tym roku szkolnym doradcy zawodowi z poszczególnych podstawówek organizują się łącznie i urządzają wycieczki do zakładów pracy. I znowu w tych zakładach pracy zostają zapoznani ze szczegółami pracy w danym zakładzie, aczkolwiek również w szczegółach dotyczących danego zawodu i możliwości rozwoju osobistego w tym kierunku zawodowym. Także cieszy się to wielką popularnością, chętnych tutaj zawsze jest pełno na to. Być może to też ma duży udział w tym, że uczniowie wybierają też technika.

Zwiększanie konkurencyjności poszczególnych placówek oświatowych wymaga podejmowania intensywnych **działań ukierunkowanych na doskonalenie oferowanych uczniom warunków i jakości kształcenia**. Można do nich zaliczyć rozbudowę i modernizację infrastruktury. Uczestniczki wywiadu podkreślają, że odpowiednie warunki kształcenia zwiększają konkurencyjność szkół i decydują o ich atrakcyjności wśród kandydatów.

Już mamy w obecnym czasie bardzo dobrze wyposażone szkoły. Mammy bardzo dobrze wyposażone pracownie kształcenia zawodowego. Ciągłe próbujemy jakieś dodatkowe środki pozyskiwać. Oczywiście to się wiąże z wkładem własnym też.

Wszystkie pracownie kształcenia zawodowego zostały zrewitalizowane, to znaczy zmienione, wyposażone odpowiednio.

Doskonalenie jakości kształcenia obejmuje również **podejmowanie działań na rzecz zwiększania atrakcyjności oferty dydaktycznej**. Z wypowiedzi badanych wynika, że są one realizowane na różnych poziomach edukacji, począwszy od żłobków i przedszkoli, gdzie dba się nie tylko o bezpieczeństwo dzieci, ale również o ich wszechstronny rozwój. Opinię taką prezentuje autorka następującej wypowiedzi:

(...) żłobek, idąc do tego najmłodszego poziomu, to nie jest miejsce takie jak kilkanaście lat temu, że się dziecko dawało do żłobka i ono miało być czyste, zaopiekowane, wyspane, bezpieczne, nakarmione. W tej chwili (...) są zajęcia z hiszpańskiego, dogoterapii, arteterapii, wyciszające. Rodzice tego po prostu oczekują i jak na przedszkola robią casting, na szkoły podstawowe robią casting, na żłobki również robią casting.

Inna uczestniczka wywiadu wskazuje na **podejmowane przez samorząd i szkoły działania na rzecz dostosowywania oferty edukacyjnej szkół ponadpodstawowych do potrzeb lokalnego rynku pracy**. Sygnalizuje przy tym problem związany z zainteresowaniami młodzieży, które nie zawsze korespondują z oferowanymi kierunkami kształcenia.

(...) konstruując tę ofertę bierzemy bardzo często pod uwagę zapotrzebowanie lokalnych przedsiębiorców, bo rynek lokalny ma swoje potrzeby i też widzimy, że nie zawsze nasi mieszkańcy chcą podjąć się kształcenia w atrakcyjnym zawodzie, który mogą potem realizować tutaj, na terenie miasta. Taką sytuację też mieliśmy, że zawód atrakcyjny, przemysł się rozwija, gospodarka się w tym kierunku rozwija, a uczniowie nie byli chętni w takiej liczbie, która by pozwoliła otworzyć taki profil w szkole. Tak się też zdarza. Więc dzisiaj na ten wybór tego młodego człowieka, piętnastolatka, to ma wpływ szereg czynników. Musimy działać tam, gdzie faktycznie możemy, takimi ścieżkami, które uważamy za pewne i dobre. Natomiast nie zawsze ten młody człowiek akurat będzie się z nami zgadzać.

Istotnym działaniem na rzecz podnoszenia jakości kształcenia jest **doskonalenie kompetencji nauczycieli**. Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego nie tylko uważają tego rodzaju działania za konieczne, ale też starają się motywować nauczycieli i dyrektorów do ich odejmowania, oferując możliwości wsparcia finansowego i instytucjonalnego oraz monitorują potrzeby kadry dydaktycznej w tym zakresie:

No, na pewno stawiamy na wysoki poziom edukacji, na pewno to, że mamy placówkę doskonalenia nauczycieli, która nas wspiera w podnoszeniu kwalifikacji kadry. Na pewno dużą uwagę poświęcamy też temu, żeby ci nasi nauczyciele się ciągle doskonalili. Są środki na doskonalenie nauczycieli, więc staramy się na bieżąco to monitorować. Dyrektorów też naciskamy, żeby w miarę możliwości te swoje kwalifikacje jakoś tam poszerzali.

Trendowi depopulacyjnemu towarzyszy wzrost liczby uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zorganizowanie dla nich kształcenia wymaga dużego wysiłku ze strony organów prowadzących placówki oświatowe oraz dyrektorów szkół. Respondentki dostrzegają konieczność dostosowania kształcenia do potrzeb zarówno dzieci z niepełnosprawnościami, jak i dzieci cudzoziemców czy powracających z zagranicy. O istotnym wzroście liczby takich uczniów dowiadujemy się z cytowanej poniżej wypowiedzi:

(...) wśród tej malejącej liczby dzieci w poszczególnych szkołach bardzo znacznie zwiększyła się liczba dzieci z niepełnosprawnością. I to jest niesamowity wzrost roku na rok. W momencie, kiedy ja rozpoczynałam na Wydziale Edukacji w 2017 roku pracę i mówiliśmy, że do klas pierwszych w całym mieście chodziło 18 uczniów z niepełnosprawnościami, teraz, z roku na rok mamy coraz większą liczbę. W ubiegłym roku mieliśmy ponad 100, w tym momencie prawie 129 dzieci. Do tego dochodzą jeszcze dzieci cudzoziemców, dzieci powracające zza granicy i uchodźcy wojenni z Ukrainy. To zróżnicowanie oddziałów jest coraz większe, co wiąże się oczywiście też z wyzwaniami leżącymi po stronie nauczycieli, przygotowania tych nauczycieli do takiego rodzaju wyzwań.

Autorka tej wypowiedzi sygnalizuje problem, na który zwrócili również uwagę inne uczestniczki wywiadu: zmniejszająca się stale liczba uczniów przy jednoczesnym wzroście udziału w niej dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi generuje **wyzwania natury organizacyjnej, związanej z tworzeniem oddziałów integracyjnych**. Mając wybór, rodzice zwykle bowiem wybierają dla swoich dzieci szkoły ogólnodostępne, te z kolei muszą sprostać wymaganiom związanym z kształceniem dzieci ze specjalnymi potrzebami, do których należy również odpowiednie przygotowanie nauczycieli do pracy z takimi uczniami. Omawiane kwestie wybrzmiewają w zamieszczonych dalej wypowiedziach.

Bardzo istotne znaczenie ma kształcenie dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi, których w szkołach ogólnodostępnych jest coraz więcej. Rodzice mają możliwość wybrania sobie miejsca kształcenia dziecka. W orzeczeniu najczęściej wskazane są wszystkie możliwości, a więc zarówno szkoła specjalna, integracyjna, jak i ogólnodostępna. Rodzice bardzo często wybierają szkołę ogólnodostępną. (...) w porównaniu do poprzedniego pięciolecia, wzrost tych uczniów ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej na pewno podwoił się, co najmniej podwoił się.

W naszym mieście jest szkoła specjalna, zarówno podstawowa, jak i branżowa, czy szkoła przysposabiająca do pracy, aczkolwiek

widzimy, że w tych szkołach podstawowych jest bardzo dużo i rodzic decyduje, że wybiera taką, a nie inną szkołę. Mimo że czasami sugestie poradni psychologiczno-pedagogicznej są takie, by ta decyzja była naprawdę bardzo rozważona i by jednak wybrać inny typ szkoły. Aczkolwiek to jest decyzja rodziców i tutaj przychylamy się, bo też nie możemy postąpić w inny sposób.

(...) borykamy się z tym, że jeżeli chcemy utworzyć w jednej szkole, wielkiej szkole, gdzie było w klasach pierwszych pięć oddziałów integracyjnych i na przykład trzy ogólnodostępne, to teraz jest problem. Chcemy zorganizować oddział integracyjny, ale uwaga, czy on może zafunkcjonować bez oddziału ogólnodostępnego? I tu jest dylemat. Kuratorium mówi tak, ministerstwo podchodzi do tego inaczej, bo rozmowy prowadziłam z jednymi i z drugimi.

9.3. Dobre praktyki w zakresie zarządzania oświatą samorządową w warunkach depopulacji

Wywiad grupowy był okazją do wymiany informacji na temat dobrych praktyk realizowanych w różnych samorządach, które mogą wspierać zarządzanie oświatą w warunkach depopulacji.

Pierwszą ważną inicjatywą zrealizowaną w jednym z samorządów jest **opracowanie dokumentu strategicznego dla oświaty samorządowej**. Dokument powstał we współpracy władz samorządowych i dyrektorów szkół z interesariuszami zewnętrznymi, takimi jak: urząd pracy, szkoły wyższe oraz związki zawodowe. Strategia określa kierunki rozwoju edukacji na kolejne lata z uwzględnieniem prognozowanych kierunków zmian demograficznych.

(...) mój samorząd w 2015 roku podszedł do tematu jakości edukacji samorządowej z uwzględnieniem tego, co może nas spotkać również w obszarze demografii. Powstał bardzo poważny dokument strategiczny dla oświaty samorządowej. Nad tym dokumentem pracował komitet sterujący w składzie takim powiedziałbym nieoczywistym, z racji tego, że obok fachowców, czyli państwa dyrektorów, był przedstawiciel Urzędu Pracy, ale

też byli przedstawiciele szkół wyższych, jednej dokładnie uczelni wyższej, byli również przedstawiciele związków zawodowych i ówczesnych członków rady miasta. Ten dokument wytyczył kierunki rozwoju na kolejne lata. Myślę sobie, że samorząd tak powinien podejść do systemu oświaty samorządowej.

Opracowanie dobrej strategii oświatowej wymaga wiedzy na temat zasobów, którymi dysponuje samorząd, a które mogą być wykorzystane w planowaniu i realizacji działań w obszarze edukacji. Dlatego **przeprowadzenie inwentaryzacji zasobów oświatowych** na terenie gminy czy powiatu stanowi działanie, które bez wątpienia można uznać za dobrą praktykę. Świadczy o tym wypowiedź jednej z badanych:

Inwentaryzacja to jest podstawa budowania strategii oświatowej, czyli odpowiedź na pytanie w jakim miejscu się właśnie znajdujemy. I tutaj samorządy w taki czy inny sposób, uważam, że powinny się podjąć takiego trudu. To jest kluczowe.

Inna uczestniczka wywiadu wskazała na konkretne zasoby, które w reprezentowanej przez nią jednostce samorządu terytorialnego poddano inwentaryzacji. Zaliczyła do nich zarówno infrastrukturę, jak i uczniów oraz nauczycieli:

Inwentaryzowanie wszystkich budynków, sal lekcyjnych z metrażem. Również cała liczba dzieci z przenoszeniem, (...). Oprócz tego zinwentaryzowano nauczycieli i specjalistów, których w całej gminie posiadamy, z podziałem na przedziały wiekowe. Posiadam wiedzę na temat tego, jakimi zasobami dysponujemy ludzkimi, z jakich specjalności.

Wiedza na temat zasobów oświatowych oraz określenie kierunków polityki edukacyjnej samorządu pozwala na **kształtowanie sieci współpracy** szkół z placówkami pracy pozaszkolnej, co można uznać za kolejną dobrą praktykę. Takie działania pozwalają na uatrakcyjnienie kształcenia i optymalizację pracy dydaktycznej.

(...) kształtowanie sieci nie odbywa się z uwagi tylko na demografię, tylko zbadano potrzeby samorządu w perspektywie wielu lat, wytyczono kierunki budowania tej sieci w taki sposób, że może fajniej niekiedy jest połączyć placówki, które są w obowiązku szkolnym, czyli szkoły podstawowe z przedszkolem, ale też z placówką pracy pozaszkolnej.

Inną dobrą praktyką jest **wprowadzanie innowacji pedagogicznych i programów autorskich**. Jak przekonuje jedna z respondentek, często da się je realizować w ramach podstaw programowych przedmiotów. W wypadku reprezentowanej przez nią jednostki samorządu terytorialnego innowacje pedagogiczne i programy autorskie są ważną częścią oferty oświaty samorządowej.

Akurat samorząd, który ja reprezentuję, ma tych programów autorskich w tej chwili pięć. Nic nie jest za darmo. Jeżeli jest to program, na który dajemy godziny, to one kosztują nas – samorząd. Ale mamy na przykład jeden program, który jest programem interdyscyplinarnym i na ten program nie dajemy dodatkowych godzin, bo on jest w ramach realizowanych podstaw programowych przedmiotów.

Za dobrą praktykę uznać można **współpracę szkół z pracodawcami i uczelniami**. Jak pokazuje przykład jednej z gmin, ścisła współpraca z tymi interesariuszami daje uczniom możliwość poznania perspektyw zawodowych i edukacyjnych. Przekonują się, jak może wyglądać ich przyszła praca i czego mogą się spodziewać, podejmując kształcenie na studiach wyższych. O korzyściach płynących z tego rodzaju działań wspomina jedna z respondentek:

Współpraca z pracodawcami to jest też atrakcyjna rzecz, jeżeli chodzi o uczniów. Oni na to bardzo zwracają teraz uwagę. Współpraca nie tylko szkół zawodowych, ale i liceów, bo my nawet jako licea współpracujemy z uczelniami wyższymi, ale też współpracujemy z firmami, bo, na przykład, jedna z firm organizuje wykłady. Mamy też fajny projekt realizowany razem z Powiatowym Urzędem Pracy, gdzie uczniowie liceum wybierają

się na tygodniowe praktyki do firm, ale też ci pracownicy z firmy przychodzą do szkoły i uczą matematyki, fizyki, wspomagają jakoś tam szkołę, jakieś pokazy są organizowane, też ten pogląd ucznia liceum zmienia się troszkę, widzi jak ta przyszła praca, w jakich sektorach, może też wyglądać. Więc myślę, że współpraca z pracodawcami też dużo zmienia, tym bardziej, że my od tych pracodawców dużo też zyskujemy. Oni nas tam jakoś oczywiście wspomagają, więc myślę, że to jest na plus i tę współpracę, którą ciągle mamy z uczelniami wyższymi, też bardzo to sobie cenimy, bo jest to taka wartość dodana.

W odniesieniu do utrzymywania ścisłych relacji z pracodawcami należy wskazać kolejną dobrą praktykę, jaką jest **kształcenie dualne**, które opiera się na ścisłej współpracy przedsiębiorstwa i szkoły branżowej. W nawiązaniu do korzyści płynących ze współpracy szkół z pracodawcami inna uczestniczka wywiadu opisała zastosowane w jednej ze szkół rozwiązanie polegające na odbywaniu przez uczniów zajęć w ramach przedmiotów zawodowych w miejscu pracy nauczyciela. W ten sposób uczniom umożliwia się kontakt z potencjalnym miejscem pracy, co czyni naukę zawodu bardziej atrakcyjną.

(...) przez pewien czas nie udawało nam się uruchomić oddziału z kształceniem zawodowym dla zawodów związanych z kolejnictwem, (...). I pytanie było, dlaczego? (...) w pewnym momencie, wpadliśmy na pomysł, uważam, genialny, stworzenia też takiej innowacji, jeśli chodzi o szkołę samorządową, wprowadzenie kształcenia dualnego w szkole samorządowej. Nauczyciele zawodu nie przyjeżdżali do szkoły. W ofercie było wiadomo, że ci młodzi ludzie będą jeździć do tych podmiotów na kształcenie zawodowe. No i to się udało, wystartowało już. Teraz kolejny zawód tam będzie uruchamiany.

Wypowiedź kolejnej respondentki potwierdza korzyści płynące z tej formy kształcenia. Uczestniczka wywiadu podkreśla, że obejmowanie przez zakłady pracy swoim patronatem konkretnych klas przynosi bardzo dobre efekty w postaci zwiększonego naboru uczniów do szkół branżowych.

(...) u nas kształcenie dualne jest już przez kilka dobrych lat realizowane i to widzimy – przynosi efekty. Ta szkoła branżowa, bo to była szkoła branżowa, nie ma problemu z naborem do swoich kierunków faktycznie. Są zakłady, które objęły klasy swoimi patronatami i dbają o uczniów, dbają o ich kształcenie, także tutaj to jest efekt.

9.4. Potrzeby i oczekiwania samorządów wobec spodziewanych zmian demograficznych

Uczestniczki wywiadu określiły podstawowe – w ich opinii – potrzeby szkół i samorządów w kontekście prognoz demograficznych. W ich wypowiedziach wyraźnie zarysowane zostały dwie grupy potrzeb – wyzwań stojących przed oświatą samorządową. Pierwsza z nich obejmuje pożądane zmiany w przepisach regulujących zasady organizacji i zarządzania oświatą samorządową. Drugi obszar potrzeb i oczekiwań dotyczy nauczycieli i warunków ich pracy.

Do najbardziej pożądanych zmian prawnych zaliczono:

1. Zwiększenie autonomii samorządów w zakresie kształtowania polityki oświatowej.

Jak zauważają respondentki, samorządy i dyrektorzy szkół potrzebują precyzyjnych przepisów regulujących zakres ich działania ze wskazaniem na zwiększenie samodzielności decyzyjnej. Potwierdza to wypowiedź jednej z badanych, która wskazuje na potrzebę dokładnego określenia zakresu obowiązków, jakie nakłada się na samorządy w zakresie realizacji zadań oświatowych, jak również działań opcjonalnych, które mogłyby być realizowane w miarę potrzeb i uznania. Uczestniczka wywiadu argumentuje, że to samorząd najlepiej zna problemy szkół działających na jego terenie, dlatego jest w stanie podejmować racjonalne decyzje dotyczące ich funkcjonowania oraz optymalnie wykorzystywać środki na realizację konkretnych zadań oświatowych.

Myślę, że samorządom należy się, podobnie jak dyrektorom moim zdaniem, w dużej mierze autonomia w kształtowaniu samorządowej oświaty, edukacji. Ale to, co jest nam potrzebne, to koszty usług gwarantowanych. Od lat o to też występujemy, od

lat, żebyśmy wreszcie wiedzieli co samorząd musi, ale tak wiecie od linijki, a co już może. Bo my w wielu obszarach ciągle chyba mamy takie poczucie, że ja nie wiem czy to jeszcze musimy, czy możemy, czy to już wykracza poza, czy chcemy.

[Pożądane są] rozwiązania odgórne związane z możliwością tego, żeby ten samorząd grał te pierwsze skrzypce w tym zakresie i rzeczywiście to on widzi najbliżej na to, na co dzień i żeby on mógł bardziej w sposób taki, no w zależności od swoich potrzeb, reagować na możliwości wszelkich przekształceń, łącznie z likwidacjami, bo na pewno nikt z nas przy tym stole tego nie uniknie w jakiejś tam perspektywie i to coraz bliższej. Więc na pewno bardzo centralne rozwiązania, związane właśnie ze standaryzacją, związane z finansowaniem oświaty, związane z niepubliczną całą sferą edukacyjną, która po prostu zatrzaża, jeżeli chodzi o jakość, o kasę, którą musimy na nie wydawać.

2. Wprowadzenie odpowiednich zasad finansowania oświaty.

Uczestniczki wywiadu dostrzegają potrzebę zwiększania nakładów na finansowanie oświaty. Uważają, że konieczna jest zmiana koncepcji finansowania oświaty ze względu na pogarszającą się sytuację demograficzną.

Ja oczekuję w przyszłości, w związku z malejącą demografią, że będzie inne spojrzenie naszego państwa i naszych władz na finansowanie oświaty. Zobaczymy, jak się sprawdzi teraz to nowe finansowanie, które od tego roku zafunkcjonowało. Nie subwencja, tylko potrzeby.

Kontynuując wątek funduszy przeznaczanych na oświatę, respondentki zwracają uwagę na potrzebę szczególnego zadbania o kształcenie zawodowe, które jest wyjątkowo kosztochłonne, tym bardziej powinno być odpowiednio dofinansowane.

Kształcenie zawodowe to jest przede wszystkim taka rzecz, która powinna być ciągle dofinansowywana, bo kształcenie zawodowe jest bardzo drogie i w tym kierunku głównie też te nasze działania zmierzają, że my głównie też skupiamy się na tym kształceniu

zawodowym, bo ta atrakcyjność zapewnia nam, że ci uczniowie jednak zostają u nas, bo widzą dobrze wyposażone pracownie, fajną współpracę, duże możliwości, a nie właśnie uciekając do sąsiednich miast.

3. Tworzenie warunków do powoływania i prowadzenia szkół w partnerstwach publiczno-prywatnych.

Wśród badanych pojawiła się opinia, że na poziomie samorządów powinno się tworzyć warunki sprzyjające tworzeniu placówek edukacyjnych w partnerstwach publiczno-prywatnych. Jest to korzystne rozwiązanie w sytuacjach, gdy ze względu na niewielką liczbę dzieci występują trudności w uruchomieniu oddziału szkolnego w placówce publicznej.

Szczególnie w dużych powiatach, czy w powiatach ziemskich, szczególnie na obrzeżach, gdzie powiedzmy liczba dzieciaków nam spada, a mamy tam przedszkola, szkoły, to warto niekiedy zastanowić się nad jakimś partnerstwem publiczno-prywatnym. Lub też oddać jednostkę oświatową w stowarzyszeniu rodziców. To ciągle jest możliwe i jest to też pewien pomysł.

4. Zwiększenie autonomii samorządów w zakresie kształtowania edukacji włączającej.

Według respondentek samorządy potrzebują większej autonomii i samodzielności w zakresie kształtowania edukacji włączającej. Wyrażają przekonanie, że to samorządy najlepiej znają potrzeby swoich mieszkańców, wobec czego są w stanie zaproponować i wdrożyć najlepsze dla nich rozwiązania.

[Należy wypracować] mądre podejście do edukacji włączającej. No, niech sobie ten dyrektor i ten samorząd układają to sami, tak jak czują. (...) właśnie to samorządy, są tymi, którym przecież zależy na mieszkańcach, więc powinny mieć większą dowolność w kształtowaniu [edukacji włączającej].

W odniesieniu do potrzeb dotyczących pracy nauczycieli sformułowano następujące postulaty:

5. Przygotowanie kadry dydaktycznej do nauczania kilku przedmiotów.

W kontekście pogłębiającej się depresji demograficznej i związanego z nią systematycznego spadku liczby uczniów zachodzi potrzeba kształcenia nauczycieli w więcej niż jednym kierunku. Aby móc zrealizować pensum dydaktyczne, nauczyciel będzie musiał wykazać się gotowością do prowadzenia kilku przedmiotów, a zatem powinien posiadać odpowiednie do tego przygotowanie. Wskazuje na to poniższa wypowiedź:

Pewnie ogromnym wyzwaniem dla nas wszystkich w przyszłości, patrząc na tę zmniejszającą się liczbę uczniów, będzie przygotowanie odpowiednie kadry pedagogicznej i to w różnych specjalnościach. Pewnie nie będzie takich sytuacji, jakie miały miejsce dotychczas, że nauczyciel jest pewien, że oto w jednej placówce będzie miał pełen etap, nie będzie miał obaw, że coś się podzieje, bo już się dzieje. A więc jeżeli będzie chciał w jednej szkole uczyć, gdzie będzie ta, ciągle zmniejszająca się liczba dzieci, to będzie musiał być specjalistą w kilku kierunkach i to zaczyna się dziać (...).

Respondentki przyznawały, że taka potrzeba – *de facto* – już zaistniała w wielu szkołach. Zwracały uwagę na pełne zrozumienie wielu nauczycieli odnośnie do konieczności posiadania kwalifikacji do nauczania kilku przedmiotów, o czym świadczy przytoczona poniżej wypowiedź:

*Na pewno u nas bardzo duża część kadry ma kwalifikacje do 2–3 przedmiotów, także to w stu procentach jest kierunek jedynie słuszny, bo to już myślę, że wszyscy mają tego świadomość: i ci zarządzający, i ci oddolni, czyli nauczyciele. I oni *de facto* wielowątkowo się do tego tematu odnoszą i podchodzą w sposób taki, że mają taką świadomość.*

Problemem w tej sytuacji pozostaje jednak jakość nauczania. Nie można bowiem zakładać, że nauczyciel wykształcony w kilku kierunkach będzie jednakowo dobrze nauczał wszystkich powierzonych mu

przedmiotów. Jedna z badanych podzieliła się z zebranymi swoimi obawami:

I trochę martwię się tym, że nie wiem na ile rzeczywiście oni mają predyspozycje do danego przedmiotu, bo powiedzmy, że jest jakiś tam kierunek, który oni wybrali, a potem po prostu potrzeba matkę wynalazku na zasadzie takiej, że no studia podyplomowe jedne, długie, trzecie, tylko na ile to jest oczywiście to, co on robi z pasją i jest w stanie przekazać tę wiedzę młodemu pokoleniu. A potem jest odzew ze strony uczniów, że te zajęcia to takie są słabe.

6. Promowanie wśród nauczycieli podejścia interdyscyplinarnego w nauczaniu.

Zdaniem uczestniczek wywiadu nowoczesne kształcenie musi opierać się na podejściu interdyscyplinarnym. Przekonuje o tym jedna z respondentek, która wskazuje na korzyści płynące ze współpracy specjalistów w różnych dziedzinach, także z realizacji projektów, w których uczestniczą nauczyciele szkół podstawowych i średnich oraz nauczyciele akademicki. Otwarcie się na te różne formy współpracy jest korzystne z perspektywy osiągniętych przez uczniów efektów uczenia się.

Moim zdaniem nauczyciele muszą zacząć myśleć interdyscyplinarnie, co nam się udało, w moim samorządzie, po dwóch latach pracy nad programem edukacji klimatycznej. To jest bardzo trudne. Interdyscyplinarność nie tylko między koleżankami, kolegami na poziomie, ale też pomiędzy nauczycielami praktykami, a nauczycielami akademickimi. Ja nauczyciel wykształcony, a tu mi teraz nauczyciel akademicki będzie sprawdzał jakiś mój konspekt, formatkę zajęć, ale to jest zamach na moją autonomię – ciężko, ale poczucie, że jesteśmy wszyscy w tej samej drużynie, to budowanie tego poczucia.

7. Stworzenie nauczycielom warunków dla doskonalenia umiejętności pedagogicznych oraz zapewnienie im wsparcia.

Respondentki dostrzegają potrzebę stworzenia nauczycielom warunków do podnoszenia ich kompetencji i umiejętności

pedagogicznych. Za szczególnie pożądane uznały przygotowanie nauczycieli do pełnienia roli wychowawcy dzieci i młodzieży. Ich zdaniem, aby być dobrym pedagogiem, nie wystarczy być specjalistą w konkretnej dziedzinie, trzeba również rozumieć potrzeby uczniów i odpowiednio na nie reagować. Wskazuje na to poniższa wypowiedź:

Nauczyciel musi wiedzieć, nawet jak jest super historykiem, matematykiem, polonistą, że on tak naprawdę przede wszystkim jest wychowawcą. Musi umieć to dziecko zaobserwować, wypełnić jakiś tam stworzony formularz obserwacji. No to są takie rzeczy, które na pewno trzeba rozwijać.

Nauczyciele potrzebują również praktycznego przygotowania do pracy w szkole. Ważne jest, aby w procesie kształcenia nie tylko zdobyli wiedzę merytoryczną, którą przekażą uczniom, ale także nabyli odpowiednie umiejętności i kompetencje, pozwalające im na budowanie relacji z uczniami i rozwiązywanie problemów, które pojawiają się w praktyce pracy dydaktycznej. Opinię tę ilustruje zamieszczona poniżej wypowiedź:

Nauczycielom potrzeba wsparcia takiego mentalnego absolutnie. Nauczyciel, który uważa, że z tytułu tego, że się wykształcił, jest magistrem, jeszcze ma przygotowanie pedagogiczne, jest już mistrzem, polegnie. Nauczycielom potrzeba tego wsparcia w ich systemie kształcenia. Powróćmy do szkół ćwiczeń. Powróćmy do tego, żeby nauczyciel na studiach mógł doznać różnych sytuacji w klasie, na lekcji, ale też poza.

Autorka przywołanej wypowiedzi zwraca też uwagę na potrzebę zapewnienia nauczycielom mentalnego wsparcia. Kwestię tę podniósł również inny uczestniczki wywiadu, które zasygnalizowały problem braku dostępu nauczycieli do wsparcia psychologicznego. Dodatkowo, zwłaszcza w kontekście wyzwań, jakie niesie ze sobą nauczanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, pożądane byłoby stworzenie systemu superwizji dla nauczycieli, ponieważ – jak stwierdza jedna z respondentek – *nauczyciel musi mieć możliwość przegadania pewnych sytuacji, które się u niego wydarzyły na lekcji.*

10. Wnioski i rekomendacje

10.1. Wnioski

Wnioski dotyczące sytuacji demograficznej w województwie śląskim:

1. **Województwo śląskie doświadcza systemowej depopulacji, której charakter jest trwały i długookresowy.** W perspektywie roku 2060 spodziewany jest ubytek populacji o ponad 18,0%.
2. **Proces starzenia się populacji województwa śląskiego jest mocno zaawansowany** – wskaźnik starości demograficznej wynosi obecnie 25,3%, co przekłada się na obniżenie potencjału reprodukcyjnego i zasobów pracy, zwiększa się natomiast zapotrzebowanie na edukację ustawiczną.
3. **W ciągu ostatnich dziesięciu lat populacja dwudziestolatków zmniejszyła się o blisko 30,0%, co stwarza barierę rozwojową dla ośrodków akademickich i nowoczesnych gałęzi gospodarki regionu oraz przyczynia się do zmniejszenia bazy rekrutacyjnej nauczycieli.**
4. **Prognozowany spadek liczby ludności oznacza trwałe zmniejszenie się popytu na usługi edukacyjne na wszystkich poziomach.**
5. **Ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji powodują, że system edukacji nie może być stabilizowany demograficznie bez interwencji polityk publicznych (migracyjnej, rodzinnej, edukacyjnej).**

Wnioski dotyczące struktury i organizacji systemu edukacji:

1. **Wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej w województwie śląskim zbliża się do 100%, co przy zmniejszającej się liczbie dzieci stwarza ryzyko nadpodaży miejsc w placówkach przedszkolnych w przyszłości.**
2. **Wzrost liczby uczniów w latach 2017–2024 był skutkiem reformy systemu oświaty i napływem uchodźczym, miał on więc charakter**

- sztuczny i przejściowy.** Obserwowany wzrost maskuje zatem problem głębokiego spadku bazowej wielkości kolejnych roczników uczniów.
3. Po etapie wzrostu liczby uczniów **system oświaty w województwie śląskim wszedł w fazę gwałtownego kurczenia się populacji uczniów**, w szczególności szkół podstawowych i ponadpodstawowych.
 4. **Procesy suburbanizacyjne** zachodzące w województwie śląskim **nie prowadzą do wzrostu lokalnego zapotrzebowania na szkoły, lecz do nasilenia migracji edukacyjnych do większych ośrodków**, co zwiększa ryzyko zamykania małych szkół w gminach podmiejskich.
 5. Nierównomierne rozmieszczenie uczniów i placówek pogłębia **terytorialne nierówności w dostępie do edukacji**, co stoi w sprzeczności z celami spójności terytorialnej regionu.
 6. **Szkolnictwo branżowe i dualne wymaga znacznego wzmocnienia**, aby przeciwdziałać niedopasowaniu kompetencyjnemu absolwentów do potrzeb pracodawców. Kształcenie dualne i współpraca z przemysłem mogą skutecznie przeciwdziałać odpływowi młodzieży z regionu.
 7. **Szkolnictwo wyższe w województwie śląskim znajduje się w sytuacji silnej konkurencji o coraz mniej liczną populację kandydatów.**
 8. **Region cechuje monocentryczność akademicka**, polegająca na skupieniu uczelni o największym prestiżu w subregionie centralnym, co osłabia potencjał rozwojowy powiatów peryferyjnych.

Wnioski dotyczące kadr i jakości kształcenia:

1. **Starzenie się kadry nauczycielskiej stanowi jedno z podstawowych zagrożeń stabilności systemu edukacji w województwie śląskim.** Staba atrakcyjność zawodu nauczyciela przyczynia się do braku napływu młodych kadr pedagogicznych.
2. **Największe deficyty kadry dotyczą nauczycieli przedmiotów zawodowych, technicznych i specjalistycznych**, co poważnie ogranicza rozwój szkolnictwa branżowego i może utrudniać realizację strategii „Zielone Śląskie”.
3. Liczba uczniów z orzeczeniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych lawinowo rośnie, co wskazuje na **przeciążenie szkół funkcjami opiekuńczo-terapeutycznymi.**
4. **Brak systemowego wsparcia psychologicznego dla pedagogów** pracujących w trudnych, zmieniających się stale warunkach społecznych i demograficznych **zwiększa ryzyko wypalenia zawodowego.**

Wnioski dotyczące migracji i umiędzynarodowienia:

1. Napływ dzieci cudzoziemskich, głównie z Ukrainy, **czasowo stabilizuje liczebność oddziałów**, lecz nie stanowi trwałego rozwiązania problemów demograficznych.
2. W systemie edukacji **nie wypracowano dotąd narzędzi integracyjnych i językowych dla uczniów cudzoziemskich**. Wsparcie ma głównie charakter interwencyjny i doraźny, tymczasem istnieje potrzeba spójnego podejścia do pomocy dzieciom z rodzin uchodźczych.
3. **Szkoły wyższe w regionie przyciągają zbyt małą liczbę kandydatów spoza kraju**, co zagraża ich konkurencyjności względem innych ośrodków akademickich w Polsce.

Wnioski strategiczne:

1. **Działanie systemu edukacji w województwie śląskim cechuje tendencja do adaptacji do depopulacji**, natomiast mniej zauważalne są działania zmierzające do jej neutralizacji.
2. **System edukacji nie jest wystarczająco elastyczny, aby reagować na dynamiczne zmiany liczby uczniów**. Trudności prawne w łączeniu i reorganizacji placówek uniemożliwiają samorządom szybką reakcję na zmiany demograficzne.
3. **Polityka edukacyjna wymaga silniejszego powiązania z polityką rozwoju regionalnego i demograficznego**.
4. Istnieje potrzeba wypracowania mechanizmów **współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie planowania oferty edukacyjnej**.
5. **Inwestycje w edukację i rozwijanie atrakcyjnej oferty edukacyjnej dostosowanej do potrzeb rynku pracy mogą przyczynić się do zatrzymywania młodych ludzi w regionie**.

10.2. Rekomendacje

Rekomendacje dotyczące zarządzania i organizacji systemu oświaty:

1. **Rekomenduje się tworzenie międzygminnych i międzypowiatowych konsorcjów edukacyjnych**, które wspólnie planowałyby sieć szkół ponadpodstawowych i branżowych przez sąsiadujące samorządy. Pozwoli to na uniknięcie niezdrowej konkurencji o ucznia

- i zoptymalizuje koszty poprzez koncentrację specjalistycznych kierunków w wybranych ośrodkach.
2. **Rekomenduje się dokonywanie cyklicznych inwentaryzacji zasobów oświatowych na poziomie samorządów.** Wyniki inwentaryzacji powinny stanowić podstawę założeń długoterminowych strategii oświatowych, uwzględniających prognozy demograficzne dla regionu.
 3. **Należy wypracować ramy prawne i organizacyjne ułatwiające przekazywanie mniejszych placówek w zarząd stowarzyszeniom rodziców lub partnerom prywatnym w sytuacjach, gdy niska liczba uczniów uniemożliwia prowadzenie szkoły jako placówki publicznej.**

Rekomendacje dotyczące wspierania kadry pedagogicznej i podnoszenia jakości kształcenia:

1. **Należy monitorować potrzeby w zakresie kształcenia i pozyskiwania nauczycieli, szczególnie przedmiotów zawodowych, oraz przygotować systemy wsparcia w procesie przekwalifikowania kadry zagrożonej utratą pracy.**
2. **Rekomenduje się opracowanie i wdrożenie programu stypendialnego dla absolwentów kierunków pedagogicznych o deficytowych specjalnościach.** W zamian za stypendia młodzi nauczyciele byliby zobowiązani do podjęcia pracy w szkołach na terenie regionu przez określony czas po studiach.

Rekomendacje dotyczące adaptacji systemu szkolnictwa do wyzwań gospodarki i transformacji:

1. **Rekomenduje się tworzenie Branżowych Centrów Umiejętności –** nowoczesnych centrów szkoleniowych, łączyących edukację z biznesem, kształcących w obszarze Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji (np. zielona energia, technologie informacyjne i komunikacyjne), umożliwiających certyfikację kompetencji dla uczniów i dorosłych w ramach *lifelong learning*.
2. **Należy wdrożyć regionalny model kształcenia dualnego,** uwzględniający system ulg i preferencji dla pracodawców z regionu, współpracujących ze szkołami poprzez tworzenie klas patronackich i organizowanie staży dla uczniów.

Rekomendacje dotyczące inkluzywności i integracji społecznej:

1. **Rekomenduje się tworzenie regionalnych centrów integracji i wsparcia językowego dla cudzoziemców, które wspierałyby szkoły w działaniach na rzecz dzieci uchodźczych.**
2. Ze względu na gwałtowny wzrost potrzeb w zakresie edukacji włączającej **rekomenduje się stworzenie regionalnego systemu superwizji dla nauczycieli oraz zespołów interwencyjnych wspierających szkoły w pracy z dziećmi z orzeczeniami o niepełnosprawności.**

Rekomendacje dotyczące marketingu terytorialnego:

1. **Rekomendowane jest zorganizowanie kampanii promocyjnej na rzecz podejmowania studiów w województwie śląskim.** Zasięg kampanii powinien wykraczać poza obszar regionu i kraju. Należy aktywnie promować ofertę edukacyjną śląskich szkół wyższych na rynkach zagranicznych, między innymi w Azji czy Ameryce Południowej.
2. **Samorząd województwa śląskiego powinien przygotować raport o realnych kosztach edukacji włączającej w regionie i wystąpić do rządu z wnioskiem o zmianę algorytmu subwencji oświatowej, tak aby uwzględniał on specyfikę demograficzną i społeczną regionu.**

Rekomendacje strategiczne:

1. **Należy zintegrować politykę edukacyjną regionu ze Strategią Demograficzną 2040, uznając edukację za element polityki prorodzinnej i migracyjnej.** Edukacja powinna być traktowana nie tylko jako sektor usług publicznych, ale też jako instrument wpływający na decyzje prokreacyjne, migracyjne i osiedleńcze.
2. **Należy wzmocnić rolę edukacji w realizacji celu B.3 Strategii „Śląskie 2030” – atrakcyjny i efektywny system edukacji i nauki.**
3. **Rekomenduje się uznanie Regionalnej Polityki Rozwoju Edukacji Województwa Śląskiego jako dokumentu operacyjnego dla reagowania na depopulację, który powinien być aktualizowany cyklicznie na podstawie danych demograficznych.**

- Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Babbie E.R., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2024.
- bdl.stat.gov.pl
- Bloom D.E., Zucker L.M., *Aging is the real population bomb*, "Finance and Development", June 2023, s. 58–61.
- dane.gov.pl
- Frąckiewicz L., *Rozwój demograficzny ludności województwa śląskiego*, W: Z. Strzelecki (red.), *Problemy demograficzne Polski przed wejściem do Unii Europejskiej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003, s. 283–304.
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2020 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2021.
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2021 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2022.
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2022 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2023.
- Maison D., *Jakościowe metody badań społecznych. Podejście aplikacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2022.
- Prognoza ludności na lata 2023–2060*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2023.
- Rocznik statystyczny województwa śląskiego 2025*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.
- Slany K., *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2006.
- Szkolnictwo wyższe w województwie śląskim w roku akademickim 2024/25*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2025.
- Witkowska G., *Sytuacja demograficzna województwa śląskiego*, W: W. Koczur (red.), *Ekonomiczne konsekwencje przemian demograficznych*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2023.

Zygmunt-Ziemianek A., *Demographic aspects of the Silesian Voivodeship: a retrospective overview, the current state, and projections*, W: R. Dampc-Jarosz, A. Kowalczyk, i L. Sadzikowska (eds.), *Silesia Superior. Narratives on Upper Silesia – The Multitude of Perspectives*, t. 14.1, TRANSitions. Transdisziplinäre, transmediale und transnationale Studien zur Kultur, vol. 14.1, Vandenhoeck & Ruprecht unipress, Göttingen 2024, s. 163–181.

Tabela 1. Stan i struktura ludności województwa śląskiego w latach 2015–2024	24
Tabela 2. Ludność województwa śląskiego w wieku 3–24 lata w podziale na grupy wieku odpowiadające wychowaniu przedszkolnemu i kolejnym etapom edukacji w okresie 2015–2024	29
Tabela 3. Ludność województwa śląskiego według poziomu wykształcenia w latach 2015–2024 [dane w %]	31
Tabela 4. Ruch naturalny w województwie śląskim w latach 2015–2024	35
Tabela 5. Ruch wędrowniczy ludności w województwie śląskim w latach 2015–2024	37
Tabela 6. Ruch naturalny ludności w województwie śląskim – prognoza demograficzna na lata 2023–2060	41
Tabela 7. Dane dotyczące liczby placówek wychowania przedszkolnego i dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach szkolnych 2021/2022–2024/2025	44
Tabela 8. Liczba przedszkoli (bez specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	46
Tabela 9. Liczba oddziałów w przedszkolach (bez specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	49
Tabela 10. Odsetek dzieci w wieku 3–6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach 2016–2024 w podziale na powiaty	51
Tabela 11. Dane dotyczące liczby szkół podstawowych, ich nauczycieli, uczniów i absolwentów w województwie śląskim w latach szkolnych 2021/2022–2024/2025	55
Tabela 12. Współczynnik skolaryzacji brutto w szkolnictwie podstawowym i gimnazjalnym w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty [dane w %]	56

Tabela 13. Współczynnik skolaryzacji netto w szkolnictwie podstawowym i gimnazjalnym w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty [dane w %]	57
Tabela 14. Liczba szkół podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	60
Tabela 15. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	62
Tabela 16. Liczba uczniów szkół podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	64
Tabela 17. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	66
Tabela 18. Liczba nauczycieli szkół podstawowych (bez szkół specjalnych) w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	68
Tabela 19. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w oddziałach specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych przy szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	71
Tabela 20. Liczba oddziałów specjalnych w szkołach podstawowych (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	73
Tabela 21. Liczba uczniów szkół podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	74
Tabela 22. Liczba uczniów szkół podstawowych z niepełnosprawnościami indywidualnie nauczanych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	75
Tabela 23. Liczba szkół podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	78
Tabela 24. Liczba oddziałów w szkołach podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	79
Tabela 25. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach podstawowych specjalnych w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	81

Tabela 26. Liczba nauczycieli szkół podstawowych specjalnych w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	82
Tabela 27. Dane dotyczące liczby szkół ponadpodstawowych, ich nauczycieli, uczniów i absolwentów w województwie śląskim w latach szkolnych 2021/2022–2024/2025	87
Tabela 28. Liczba liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	90
Tabela 29. Liczba oddziałów w liceach ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	92
Tabela 30. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	94
Tabela 31. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w liceach ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	96
Tabela 32. Liczba nauczycieli liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych) w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	98
Tabela 33. Liczba techników w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	100
Tabela 34. Liczba oddziałów w technikach w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	102
Tabela 35. Liczba uczniów techników w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	104
Tabela 36. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w technikach w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	106
Tabela 37. Liczba nauczycieli techników w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	108
Tabela 38. Liczba szkół branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty	110
Tabela 39. Liczba oddziałów w szkołach branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty	112

Tabela 40. Liczba uczniów szkół branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2017–2024 w podziale na powiaty	114
Tabela 41. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	116
Tabela 42. Liczba nauczycieli szkół branżowych I stopnia w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2017– 2024 w podziale na powiaty	118
Tabela 43. Liczba szkół branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	120
Tabela 44. Liczba oddziałów w szkołach branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	121
Tabela 45. Liczba uczniów szkół branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	123
Tabela 46. Liczba uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach branżowych II stopnia w województwie śląskim w latach 2015–2024 w podziale na powiaty	124
Tabela 47. Liczba nauczycieli szkół branżowych II stopnia w przeliczeniu na etaty w województwie śląskim w latach 2015– 2024 w podziale na powiaty	126
Tabela 48. Liczba dzieci cudzoziemskich objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	130
Tabela 49. Liczba dzieci pochodzących z Ukrainy objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	132
Tabela 50. Liczba cudzoziemskich uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	134
Tabela 51. Liczba uczniów szkół podstawowych pochodzących z Ukrainy w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	136
Tabela 52. Liczba cudzoziemskich uczniów liceów ogólnokształcących województwa śląskiego w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	138

Tabela 53. Liczba uczniów liceów ogólnokształcących pochodzących z Ukrainy w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	139
Tabela 54. Liczba cudzoziemskich uczniów techników w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	141
Tabela 55. Liczba uczniów pochodzących z Ukrainy w technikach w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	143
Tabela 56. Liczba cudzoziemskich uczniów szkół branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	144
Tabela 57. Liczba uczniów pochodzących z Ukrainy w szkołach branżowych I stopnia w województwie śląskim w latach 2021–2024 w podziale na powiaty	146
Tabela 58. Dane dotyczące liczby szkół wyższych, ich studentów i absolwentów w województwie śląskim w latach 2015–2024	152

Spis wykresów

Wykres 1. Ludność województwa śląskiego w podziale na ekonomiczne grupy wieku (porównanie roku 2015 i roku 2024)	26
Wykres 2. Współczynnik starości demograficznej w Polsce i w województwie śląskim w latach 2015–2024	26
Wykres 3. Oczekiwana długość życia w Polsce i w województwie śląskim w roku 2015 i roku 2024 [w latach]	28
Wykres 4. Ekonomiczne grupy wieku w województwie śląskim – prognoza demograficzna na lata 2023–2060	41
Wykres 5 Populacja w wieku 0–24 lata – prognoza demograficzna na lata 2025–2060	42

Dr Agata Zygmunt-Ziemianek jest socjolożką, adiunktką w Instytucie Socjologii na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W centrum jej zainteresowań naukowo-badawczych leżą zagadnienia z obszaru demografii społecznej, polityki społecznej, socjologii problemów społecznych, socjologii płci oraz dydaktyki szkoły wyższej. Wyniki swoich badań prezentowała w pracach zbiorowych oraz czasopismach naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Zrealizowała ponad 30 projektów badawczych oraz prac zleconych o charakterze badawczo-eksperymentalnym we współpracy i na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego (m.in. Katowic, Gliwic, powiatu rybnickiego i mikołowskiego), Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz organizacji pozarządowych. Posiada doświadczenie w realizacji międzynarodowych projektów edukacyjnych (PROSPER: *PROMoting Social entrePreneurship in higher Education for a prosperous society*, ELEPHANT: *E-learning Prospects for Humanities* oraz *Wyspy Wiedzy*). Jest członkinią Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych oraz wykonawczynią w projekcie badawczym *Śląskie. Obserwatorium edukacji*. Uczestniczy w realizacji projektu SOCORE: *Social Competences for Research and Innovation Structure* w ramach programu Interreg Europa.

Redakcja i korekta
Olga Nowak

Projekt okładki
Tomasz Tomczuk

Łamanie
Tomasz Kietkowski

Redaktor inicjujący
Paweł D. Radek

Wersją referencyjną publikacji jest wersja elektroniczna.
Publikacja na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

<https://orcid.org/0000-0001-9135-491X>
Zygmunt-Ziemianek, Agata
Edukacja w kontekście zmian demograficznych
w województwie śląskim / Agata
Zygmunt-Ziemianek. – Wydanie I. – Katowice
: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2026

<https://doi.org/10.31261/R.05>
ISBN 978-83-226-4688-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Jordana 18, 40-043 Katowice
<https://wydawnictwo.us.edu.pl>
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 00,00. Ark. wyd. 00,00. R05

Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-226-4688-5

Więcej informacji

